

Gardeners' World

Duurzaam & groen

Plasticvrij
tuinieren

Inspiratie

Grootse
ontwerpideeën
voor weinig
ruimte

Moestuin

Geniet van de
overvloed aan
groenten

55
lentebollen
voor maanden-
lang kleur

Pluk de nazomer

Potten beplanten: kansen en uitdagingen • De beste planten voor in de schaduw
Maak zelf een nestkast • Snoei nu je berk in vorm • Cottageplanten in pot

€6,99

BP 8 720618 398024

09-10- SEPT -2023

Outdoor Garden Festival

Kasteel HEX
3 8 7 0
Heers Heks

Responsible
Editor:
Ghislain
d'Ursel

Poster
designed by:
Atelier
Antoine
Henriot

Info & tickets www.hex.be

 EDEN
MAGAZINE

tuinen daenen

CHAMPAGNE
TAITTINGER
Reims

SUBSTRAL
Naturen

Wulpse wildgroei

De laatste tijd houd de angst voor planten die sommige mensen hebben me enorm bezig. Ik heb bijvoorbeeld iemand in mijn buurt wonen die nog liever heeft dat ik een clematis met een nestje broedende vinkjes wegsnoei dan dat er – al fietsend, want waarom zou je afstappen – een bloemetje in de haren zou komen.

Ook tijdens het filmen voor een gloednieuw programma '12 Straten Groen' waaraan ik meewerkte viel het me op. (Meer over dit programma lees je op pagina 7).

Nederland is groots is veel dingen, maar soms ook erg klein. Een groot deel van de mensen wil een groenere omgeving en ziet er de noodzaak van in. Een kleiner, maar wel zeer aanwezig deel – want veel beleidsmakers – niet.

Zo bevond ik me tijdens het filmen in een straat waar we tegels aan het wippen waren alsof ons leven ervan afhing, even in de woning van een lieve bewoner waar ik een glaasje water mocht drinken. Ik zag dat ze een klein achtertuintje had met een stukje kunstgras, een plastic speeltoestel waar haar kleinkinderen speelden, met daarboven een plastic partytent. We kwamen te spreken over hoe het er in de zomer weleens 40 graden werd en de kinderen dan beter binnen konden spelen. 'Was een boom niet een goed idee?', was mijn opmerking. Helaas niet, vertelde ze mij. Dat wilde de woningcoöperatie niet hebben.

Aan de voorkant van de straat rondten mijn geweldige collega's Martin Stuger, Anita Witzier en Tim Hogenbosch ondertussen het vergroenen af. Daar kwam het wel goed. Want als de KRO-NCRV zegt te willen vergroenen en camera's meeneemt, openen gesloten deuren zich.

En zo balanceerde ik de afgelopen jaren – want zo lang werkten we aan dit programma – tussen hoop en wanhoop. Al die toffe mensen die zich keihard inzetten voor een gezonde, groene omgeving, versus de vele, vele beperkende regels die Nederland rijk is en heel soms ook de moeilijke straatbewoners die we tegenkwamen. De balans is bij mij inmiddels doorgeslagen naar hoop. Ik heb ook een antwoord wanneer mensen zeggen: dat is toch niet netjes, dat lange gras, die niet teruggesnoeide planten en die vallende blaadjes: Het is wulpse wildgroei. Hartstikke sexy. Dat zei een vriend van me ooit tegen zijn partner die zich zorgen maakte over haar uiterlijk. Kortom: maak je niet druk. Hoe toepasselijk is die heerlijke uitspraak ook voor planten!

Dus onthoud: heb je zure burens die balen van Maai Mei Niet in jouw tuin? Klagen over besjes op hun auto? Het is wulpse wildgroei. En daar moeten ze het dan maar mee doen. We gaan van grijs naar groen! Doe je mee?

Liefs,

Anne

awiegers@fnl.nl

Anne is ook op Instagram te vinden via @anne_wiegers

september 2023

Inhoud

Seizoen

- 14 Wij houden van september**
Chineze ruit (*Thalictrum delavayi* 'Hewitts Double') is de ster van deze maand.
- 19 The Full Monty**
Monty vraagt zich af of de 'typische' *Gardeners' World*-kijker wel bestaat.
- 20 Topkeuze**
Afrikaantjes (*Tagetes*) geven kleur tot diep in de herfst.
- 22 Red de bij**
Tips van De Bijenstichting.
- 24 Tuingast van de maand**
De populierenpijlstaart (*Laethoe populi*).
- 26 Weekendklus**
Maak zelf een open nestkast.
- 28 Vers uit de tuin**
Rekha haalt de rijke overvloed aan pompoenen, bonen en pepers binnen.

Op de cover

- 26** Maak zelf een nestkast
- 28** Geniet van de overvloed aan groenten
- 40** Cottageplanten in pot
- 46** Snoei nu je berk in vorm
- 50** Potten beplanten: kansen en uitdagingen
- 62** De beste planten voor in de schaduw
- 67** Plasticvrij tuinieren
- 76** 55 lentebollen voor maandenlang kleur
- 84** Grote ontwerpideeën voor weinig ruimte
- 90** Ga voor een vroege oogst en zaai nu je voorjaarsgewassen

FOTO: JASON INGRAM

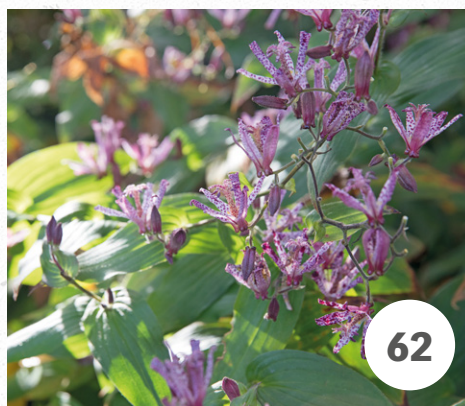

Groene school

- 34 Voorschat op de lente**
Monty plant bollen voor kleur in het voorjaar.
- 40 Markante zomerpotten**
Beplant krachtige, kleurrijke potten die passen bij het seizoen.
- 46 Jouw snoeimaand**
Frances laat zien hoe je een zilverbek een goede start geeft.
- 50 Waar moet ik beginnen? Deel 13**
Alan geeft praktische tips voor het kweken van planten in potten.
- 55 Vraag & antwoord**
We geven antwoord op tuinvragen.

Inspiratie

- 62 Planten met een missie, deel 7**
Carol kiest fantastisch, schaduw-minnende planten.
- 67 Plastic – weg ermee!**
Tips om minder afhankelijk te worden van plastic.
- 72 De complete gids voor plukbloemen, deel 2**
Zo krijg je het hele jaar door mooi gevulde bloemenvazen.
- 76 55 voorjaarsbollen voor maanden vol kleur**
Plant deze bollen voor kleur van de winter tot eind voorjaar.
- 84 Tuinontwerpen voor kleine ruimten**
Zo integreer je potten, zitjes en water in een kleine ruimte.
- 90 Klein budget, grote oogst**
Zaai nu zodat je volgend jaar eerder kunt oogsten.
- 95 Inheemse held**
Hemelsleutel (*Hylotelephium telephium*) stelt zichzelf voor.

Aan de slag

- 100 Monty's maand**
- 104 Bloemen in september**
- 106 In de kas**
- 107 Adams tuintaak van de maand**
- 108 Groente en fruit**
- 110 Algemene tuintaken**

En verder

- 6 Prikbord**
- 8 Ambachtelijke plantenmarkt**
- 12 In de tuin van ...**
- 49 Puzzel en win**
- 112 Colofon**
- 113 Groeigids voor september**

"In de aanloop naar de Ambachtelijke plantenmarkt op 1 oktober spreek ik alle deelnemende kwekers. Ik geniet zo van hun enorme passie en liefde voor het vak. Vanaf pagina 8 stel ik weer een aantal van hen aan je voor."

Anne Wieggers - hoofdredacteur

"In september en oktober ga je serieus aan de slag met het planten van bollen, behalve tulpen. Die plant je pas in november of zelfs december."

Monty Don - tuinexpert en presentator

"Van bloembollen kun je er nooit genoeg hebben. Daarom wil ik er dit jaar extra veel poten, en de bollen op p. 76 zijn de perfecte kandidaten."

Helga Kluiters - redacteur

"Als je net als ik niet zo veel ruimte hebt op je kleine balkon, blader dan snel naar de ontwerptips voor kleine ruimten op pagina 84."

Jos Heijmans - redacteur

"Hoe minder plastic in de tuin, hoe beter! Ik kan niet wachten om met Sally's tips aan de slag te gaan. Je leest ze vanaf bladzijde 67."

Iona van den Dries - redacteur

"Dit jaar kweek ik heel veel plukbloemen. Dat resulteert in een huis bomvol bloemen en blijf burens. Lees onze tips op pagina 72."

Linda Passies - redacteur

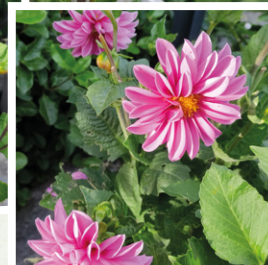
Welkom

Lees hier alles over wat er deze maand te doen valt op tuingebied, nieuws, weetjes en nog veel meer ...

"We kwamen terug van vakantie en daar stonden me toch mooie dahlia's te bloeien. Ik had verschillende kleuren gekregen, ben er erg blij mee en geniet er volop van."

Stans Ulgür

"Ik heb ze voorgetrokken en de helft in potten en de andere helft in vollegrond gezet. Ze doen het perfect."

Emiel Bellekens

Ode aan de dahlia

Begin van dit jaar ontvingen diverse lezers een kwekersmix van prachtige biologische dahlia's. Welke dahlia's er precies uit deze mix kwamen, bleef voor iedereen een verrassing – tot ze deze zomer begonnen te bloeien! We waren dan ook erg blij met de vele foto's die we van enthousiaste lezers ontvingen van 'hun' mix en we delen ter inspiratie graag een kleine selectie met jullie.

"De dahlia's staan in een losse pot in de nieuwe geveltuin, en ze doen het heel goed!"

Veerle Boekestijn

Achter de schermen

Zoals je in de vorige uitgave hebt kunnen lezen hebben we ons team een tijdje geleden versterkt met een nieuwe redacteur. En dat betekende ook dat het hoog tijd was om nieuwe foto's van onze redactie te maken. Daarvoor gingen we, samen met fotografe Liesbeth Disbergen, naar Kasteeltuinen Arcen, waar zo veel variatie te vinden is dat er meer dan genoeg schitterende plekjes en doorkijkjes zijn om als decor te dienen. Ondertussen werden we rondgeleid door tuinbaas Bartjan Bakker, onder andere door de nieuwe mediterrane tuin. Hier krijg je alvast een kijkje achter de schermen. De overige foto's zul je vanaf nu regelmatig zien opduiken in dit magazine en op onze website.

Tuinbaas Bartjan Bakker tijdens de rondleiding door de Kasteeltuinen Arcen.

FOTO'S: LIESBETH DISBERGEN

V.l.n.r.: Anne, Iona, Jos, Linda en Helga

Agenda | De leukste tuinevents van de komende tijd

Oogstfair op De Boschhoeve

Wanneer: 9 september (10:00-17:00 uur)

Waar: Kwekerij/Tuin De Boschhoeve, Wolfheze

Info: www.boschhoeve.nl

De oogstfair op De Boschhoeve kent inmiddels een jarenlange traditie. Te gast zijn kwekers en telers met streekproducten, voorjaarsbollen, biologische groenten en kruiden. Wie de herfsttafel fraai wil aankleden kan kiezen uit uitbundige tuinboeketten, kransen, decoratieve pompoenen en siervruchten. Tuinliefhebbers kunnen in de eigen tuin nog wat laatste veranderingen doorvoeren met de vaste planten van de kwekerij, waaronder mooie laatbloeiers. De toegang bedraagt 4 euro per persoon (kinderen onder de 12 gratis). Meer info vind je op de website.

Plukmarkt op Landgoed de Olmenhorst

Wanneer: 10, 17 en 24 september (10:00-17:00 uur)

Waar: Landgoed de Olmenhorst, Lisserbroek

Info: www.olmenhorst.nl

Tijdens de zelfplukperiode op Landgoed de Olmenhorst vindt er elke zondag een plukmarkt plaats. Hier is volop aandacht voor lekker en puur eten uit de natuur en voor lokale ambachten. Struin zorgeloos langs een bonte verzameling van zowel eigentijdse als uitheemse en authentieke producten. Combineer bijzondere boodschappen doen met het opdoen van inspiratie met op de achtergrond een Frans deuntje. De toegang is gratis, parkeren kost 3 euro.

Nieuw televisieprogramma: 12 straten groen

Op zaterdag 2 september gaat om 19:00 uur het nieuwe programma **12 straten groen** starten op NPO 1. In twaalf verschillende straten uit twaalf provincies steken buurtbewoners hun handen uit de mouwen om hun straat met elkaar te vergroenen. In dit programma volg je de metamorfose in alle seizoenen, van straatontwerp, tegels wippen tot aan het aanplanten, snoeien en bloeien. Niet alleen de straat wordt groener, ook bewoners leren elkaar steeds beter kennen. Samen moeten ze de klus klaren.

De bewoners worden bijgestaan door Anita Witzier, Tim Hogenbosch, Martin Stuger en onze hoofdredacteur Anne Wiegers. In twaalf afleveringen helpt het viertal de buurtbewoners een handje met adviezen, gesprekken met gemeenten en ontwerpen. Met alle duurzame en betaalbare tips in de uitzending of een peptalk tijdens de pittige werkzaamheden wordt een stenige buurt omgetoverd tot een groene oase.

De deelnemende gemeenten zijn: Alphen aan den Rijn, Arnhem, Assen, Den Oever (Hollands Kroon), Den Bosch, Dronten, Groningen, Hengelo, Leeuwarden, Maastricht, Terneuzen en Veenendaal.

Oproep | Tuinieren met dieren

Verliest jouw kat je tijdens het tuinieren geen moment uit het oog? Graaft je hond alle planten die je net hebt geplant weer op? Of begint je cavia enthousiast te piepen wanneer je een blaadje sla oogst? Dieren maken je tijd in de tuin extra speciaal. Stuur ons daarom je leukste, aandoenlijkste of mooiste foto van jezelf met je huisdier in de tuin.

Op 4 oktober, Werelddierendag, plaatsen wij dan op onze website een compilatie van de inzendingen. Insturen kan via redactie@gardenersworldmagazine.nl o.v.v. Dierendag.

Overige evenementen

Dahlia Spektakel

2 en 3 september

Kwekerij/Tuin De Boschhoeve, Wolfheze
www.boschhoeve.nl

Liefhebbersmarkt

2 september

Botanische Tuinen Universiteit Utrecht
www.uu.nl/botanschetuinen

De cyclamen bloeien

vanaf 9 september

Arboretum Kalmthout, Kalmthout
www.arboretumkalmthout.be

**66% KORTING
OP TICKETS**

Koop nu je tickets op
[www.dewiersse.com/
plantenmarkt](http://www.dewiersse.com/plantenmarkt)

Een regulier ticket is te bestellen voor 7,50 p.p. Met het oktober-nummer krijg je 66% korting, en koop je je kaart vooraf voor maar 2,50!

Ambachtelijke Plantenmarkt

TEKST: ANNE WIEGERS

Op 1 oktober vindt de eerste 'Ambachtelijke Plantenmarkt' plaats op landgoed De Wiersse in Vorden. Aan de oprijlaan vind je alles waar je als plantenliefhebber van gaat watertanden: van biologische rozen, de mooiste

onbespoten vaste planten en pootgoed, tot biologische zaden, inheems plantgoed en pluktuinplanten. We stellen je graag voor aan de ambachtelijke kwekers die je er gaat treffen. Zij lichten een tipje van de sluier op. Wie zijn zij, wat gaan ze meenemen en waar kunnen we ons op verheugen?

Landgoed DE WIERSSSE

Het prachtige Landgoed de Wiersse is waar het allemaal gaat gebeuren. Er vinden op de Ambachtelijke Plantenmarkt rondleidingen door de tuinen plaats, zodat je niet alleen je hart kan ophalen aan de Plantenmarkt, maar ook aan de prachtige locatie. Meer informatie over Landgoed de Wiersse: www.dewiersse.com

Volvelds

Marieke Kitzen en Edward Goossens

Wat is er zo mooi aan je vak?

"Wat ik zelf het leukste vind", vertelt Marieke, "is dat je elk jaar weer begint met 'dit gaat niks worden', met een enorm lege tuin, en dat gevoel blijft eigenlijk heel lang. Dan komen de maanden juni en juli en denk ik echt: hoe is het mogelijk, het is weer gelukt! Alles staat bomvol bloemen. Elk jaar vind ik dit weer een wonder. En dit werk betekent voor mij de hele dag buitenspelen. Ik combineer mijn werk als copywriter met mijn werk buiten als kweker, dus dat contrast tussen binnen en buiten blijft mooi. Ik vind zelf het kweken het allerleukst. Boeketten ben ik minder van, ik kan dat niet zo goed. Laat mij maar kweken."

Wat is jullie expertise?

We zijn nu nog vooral een pluktuin, maar mijn droom is hier steeds meer planten bij aan te kunnen bieden. Die combinatie tussen pluktuin en een kleine kwekerij is waar we naartoe willen groeien. We zijn er al mee begonnen, maar willen steeds meer vaste planten, eenjarigen en tweejarigen kweken die geschikt zijn voor op de vaas. Laatst hebben we voor het eerst een kleine plantenmarkt gehouden bij de kwekerij en dat was zo'n succes dat we er wel vertrouwen in hebben.

Wat nemen jullie mee naar de plantenmarkt?

We gaan flink wat tweejarigen meenemen die perfect in oktober de grond in kunnen voor bloei het jaar daarop. Verder nemen we nog allerlei planten mee waar ik zelf heel blij van word, zoals distelachtigen, damastbloemen, akelei, vingerhoedskruid en duizendschoon.

www.volvelds.nl

Hof te Dieren

Nicole Peters

Wat is er zo mooi aan je vak?

Veel! Ik krijg energie van planten, van werken met de natuur, van buiten zijn en van contact met mensen. Het is divers werk, kweker zijn. Ik werk ook nog op een hele mooie locatie: een historische ommuurde tuin. Zo kom ik altijd blij aan in de ochtend. Ik zou niets anders willen doen.

Wat is je expertise?

Sterke, rijk bloeiende vaste planten kweek ik op. Ook vind ik het erg fijn om mensen niet met zomaar wat plantjes, maar met advies weer naar huis te zien gaan. Hebben ze een lege border, dan bedenk ik ter plekke een beplantingsplan. Zo kopen mensen niet gewoon een plantje, maar een plan en informatie over wat een plant nodig heeft. Ik wil dat het een succes wordt in de tuin; ik wil mensen, bijen en vlinders blij maken.

Wat neem je mee naar de plantenmarkt?

Vaste planten waarvan ik er een paar uitkies die in het najaar bloeien, zodat mensen kunnen zien wat de herfst allemaal te bieden heeft aan kleur. Ik zorg dat er voor veel soorten locaties iets klaar staat: van zon tot schaduw, en planten die het allebei wel aankunnen.

www.kwekerij-hoftedieren.nl

Ninabel

Marijke Akerboom

Wat is er zo mooi aan je vak?

Wat ik het mooiste vind, is dat je onderdeel bent van de natuur, van wat er groeit en vliegt, en ook van het weer en de elementen. En dat je die liefde voor de natuur dan ook nog over kan brengen aan anderen, door te laten zien welke rol een plant heeft voor insecten en vlinders en bijen. Het is mooi wanneer mensen inzien hoe een samenwerkingsverband tussen plant en diertje in elkaar steekt, en ze kunnen dit zien in mijn eigen voorbeeldtuin. Zo bied je mensen niet alleen planten aan, maar het volledige verhaal. Ik besteed hier extra veel aandacht aan.

Wat is je expertise?

Biologisch geteelde planten zonder turf, planten die speciaal zijn voor insecten, dracht- en waardplanten, voor zweefvliegen, wilde bijen, vlinders. Ik heb veel inheemse planten, maar toch ook een paar cultivars – als ze dan maar wel dezelfde eigenschappen hebben voor insecten. Ik heb ook veel aandacht voor planten voor elke grondsoort. Ik wil niet dat mensen iets komen kopen omdat het er mooi uitziet, en ze het dan planten op een plek waar de plant niet blij is waardoor het mis gaat. Teleurstelling voorkomen is belangrijk, want voor iedere plek is er een prachtige plant. Ik help met kiezen, zodat ze het jaren en jaren goed gaan doen op de juiste plek.

Wat neem je mee naar de plantenmarkt?

Ik ben van plan om nectarrijke planten mee te nemen voor elk seizoen. Ik vind het belangrijk dat mensen zo lang mogelijk iets in bloei hebben in hun tuin. Dit helpt de biodiversiteit enorm en biedt bovendien een prachtig gezicht. Ik zorg daarnaast dat ik planten mee heb voor elke grondsoort. Zo kan ik iedere bezoeker van de plantenmarkt helpen.

www.ninabel.nl

Kwekerij van opvallende vaste planten

Marcel de Wagt

Wat is er zo mooi aan je vak?

De verwondering. Als ventje van tien ben ik begonnen met het zaaien van planten. Het is toch een wereldgeschenk dat ik dat op mijn 58e nog steeds mag doen met dezelfde verwondering en fascinatie. Veredeling maakt ook dat ik mij blijf verwonderen. Deze zoektocht is spannend en mooi en ik haal hier heel veel uit. Deze pure verwondering is mij zoveel meer waard dan welke goedbetaalde baan mij ooit zou kunnen bieden. Een andere soort verwondering die ons op de kwekerij gelukkig en blij maakt, is hoe onze klanten er rondlopen. Sommigen zijn er stil van, die bloemenzee, en lopen uren rond om bij te komen en inspiratie op te doen. De reacties en foto's van rijk bloeiende planten die we ontvangen van blijde klanten maken onze dag.

Wat is jullie expertise?

We maken een selectie van betrouwbare, mooie tuinplanten. Wat je bij ons vindt, gaat het – mits op de juiste plek, maar daar helpen we bij – goed doen. We kweken alles met geduld op en snappen de plant daardoor goed. We zien ze in alle stadia en dat kweekt niet alleen een goede plant, maar ook begrip voor hoe deze groeien wil. Ook vinden wij het geweldig een vertaalslag te maken tussen mens en plant. Dan komen mensen naar ons toe over planten die het niet doen op een bepaalde plaats en dat ze die zo mooi vinden. In plaats van direct die planten te gaan halen, stellen wij ook weer vragen. Waar komt de plant te staan en waar wordt iemand blij van? Vaak kunnen we dit – we werken dan ook al erg lang met mensen – intuïtief aanvoelen. De een wordt blij van een uitbundige vuurpijl en de ander juist van een iets meer ingetogen plant.

Wat neem je mee naar de plantenmarkt?

Ik neem mooie laatbloeiers mee om te laten zien wat de herfst allemaal te bieden heeft. Verder neem ik ook unieke 'Vense' soorten mee, die we zelf veredeld en opgekweekt hebben hier in Ven-Zelderheide. Onze eigen vuurpijlen, chrysanten en asters zijn nergens anders te koop dan bij ons.

www.opvallendeplanten.nl

Bloem en Oogst

Eline Houtkamp

Wat is er zo mooi aan je vak?

Alles! Het mooist vind ik wel dat ik echt aan het begin van een keten sta. Daarmee leg ik de basis van wat er daarna kan komen. Ik ben vooral bezig met zaadteelt. Dat is niet alleen symbolisch, maar ook echt het begin. Vooral als je idealistisch bent, zoals ik, is een begin van een keten zo duurzaam mogelijk laten zijn extra fijn. Alles is nog mogelijk. Waar ik van geniet, is planten tot hun meest ultieme, mooie vorm laten uitgroeien. Doordat ik mij concentreer op zaadteelt krijgt de plant de kans om volledig uit te groeien. Zo ben ik van begin tot het allerlaatste eind met planten aan het werk. Iedere plant kan helemaal zichzelf zijn.

Wat is je expertise?

Het telen van bloemenzaden op biologische wijze waarvan de planten uitermate geschikt zijn om van te pikken. Ik heb zowel een- als meerjarige planten beschikbaar. Waar ik veel mee bezig ben, is of ze geschikt zijn voor dit klimaat. We hebben natuurlijk klimaatverandering, dus wellicht verandert mijn aanbod nog wel. Ik blijf een vinger aan de pols houden om te zien welke soorten afvallen en welke soorten meereizen.

Wat neem je mee naar de plantenmarkt?

Ruim vijftig soorten biologische bloemzaden van eigen kweek, en daarnaast een bescheiden aanbod plantgoed. Ik neem wat winterharde eenjarigen mee zoals merlot-korenbloemen die erg populair zijn, en misschien de perzikkleurige *Digitalis*. Die is bijna niet aan te slepen.

www.bloemenoogst.nl

De Warande

Jan Willem Overmars

Wat is er zo mooi aan je vak?

Het is een positief product, bloembollen: mensen worden er blij van en wat we bieden kweekt een glimlach. Bollen zijn de eerste bloemen in het voorjaar. Ze zijn hoopvol. Het is de perfecte optelsom: het effect voor bijen, de prachtige bloei vroeg in het voorjaar en de blijde mensen. Die maken samen het vak leuk. Met wat restanten aan bollen heb ik bijvoorbeeld onze oprijlaan geplant, in zachte pasteltinten. De hele buurt geniet mee en loopt er glimlachend voorbij.

Wat is je expertise?

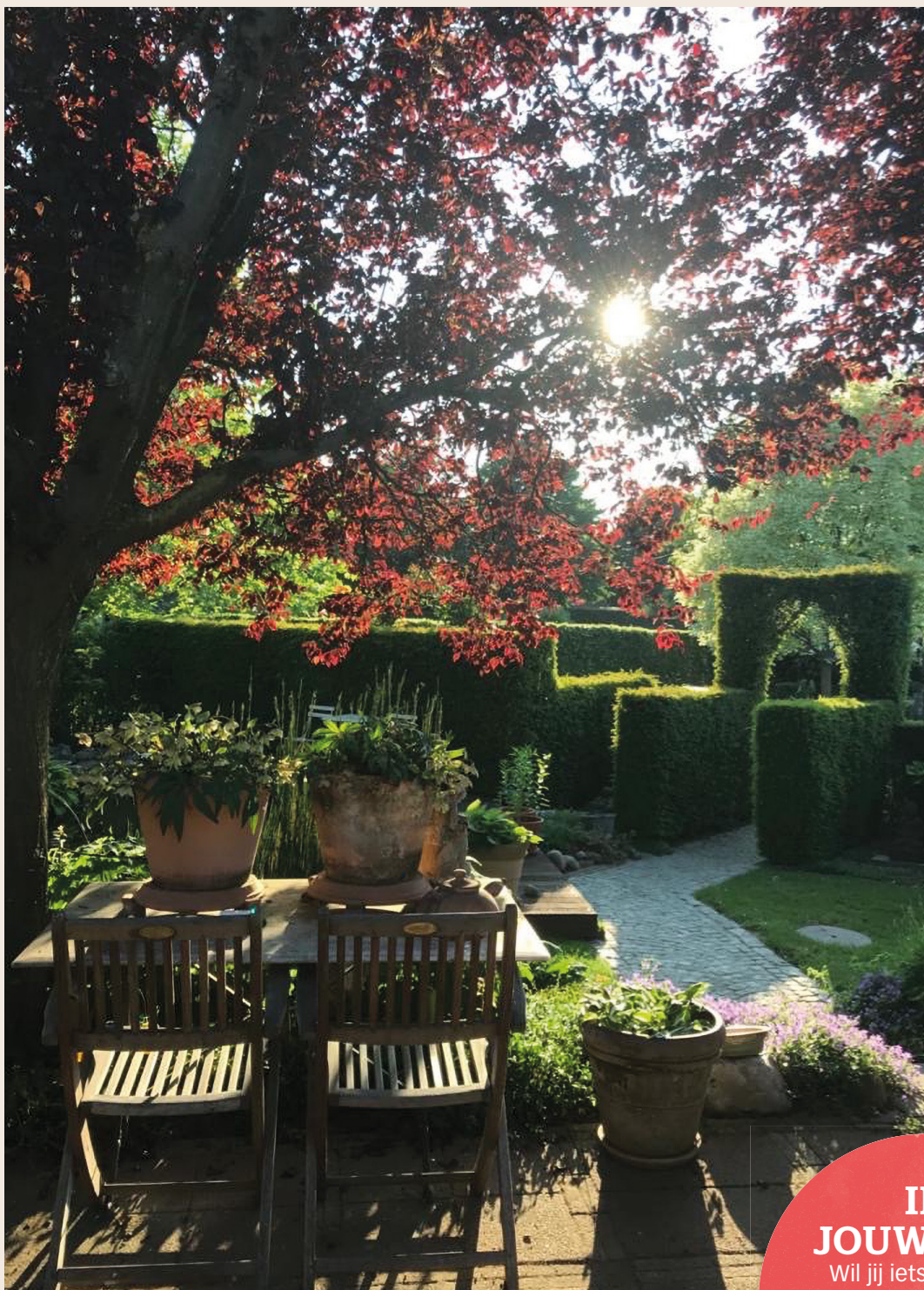
Stinzenplanten, verwilderingsbollen, en bollen die zich niet uitbreiden, maar zich na één keer aanplanten wel goed gaan settelen en jaar in jaar uit trouw terugkomen. We hebben steeds meer biologisch. Sterke tulpen en narcissen bijvoorbeeld, ook langstelige soorten. Die zijn niet botanisch, maar wel verrassend sterk. We merken dat mensen die soorten heel interessant vinden en we selecteren alleen de soorten die zich echt goed manifesteren in tuinen. Wat je bij ons koopt, gaat het – mits op de juiste plek gepoot – zeker goed doen.

Wat neem je mee naar de plantenmarkt?

Het is onmogelijk om ons volledige assortiment mee te nemen, want dat zijn er heel erg veel, maar we nemen wel uitsluitend biologische bollen mee. Dit doen we voor de bewustwording van mensen. Sommige soorten die heel normaal klinken, zoals sneeuwkllokjes, worden bijvoorbeeld nergens biologisch geteeld. Mensen mogen van ons ook vooraf bestellen. Die bestellingen nemen we graag mee naar de plantenmarkt, zodat ze bij ons opgehaald kunnen worden.

www.sterkebollen.nl

IN JOUW TUIN

Wil jij iets vertellen
over jouw tuin? Ga naar
[gardenersworld
magazine.nl/jouw-tuin](https://www.gardenersworld.nl/jouw-tuin)
en stuur ons jouw
verhaal.

In de tuin van ...

Marcel & Chantal Jungbauer

uit Limbricht

Ruim twintig jaar geleden kochten wij ons huis in Limbricht. Na een grondige renovatie inclusief aanbouw kon na bijna twee jaar de aandacht naar de tuin worden verlegd. Toen hadden we nog niet echt groene vingers. Maar elke vrijdagavond *Gardeners' World* op tv kijken helpt!

We plantten bomen, omdat de tuin op het zuiden ligt. *Catalpa* en *Liquidambar*, voor de mooie herfstkleuren. En *Prunus cerasifera* 'Nigra' voor de prachtige voorjaarsbloesem en schaduw op de tuinkamer. In onze bomen wonen veel vogelsoorten. We bouwden ook een kippenren voor legkippen: elke dag verse eitjes. Heerlijk! Ons keukenreststroompje wordt vakkundig omgezet.

Verder staan er veel hagen voor het wildleven en het opdelen van de 1300 m². Veel spullen in de tuin komen van rommelmarkten uit België en Frankrijk. En natuurlijk ornamenten van Limburgs mergelsteen. We zijn er enorm trots op dat we dit samen hebben gecreëerd!

*“Twintig jaar geleden
hadden we nog niet echt
groene vingers, maar
elke vrijdagavond
Gardeners’ World helpt.”*

A vibrant garden scene featuring a mix of yellow hydrangeas, tall purple spikes, and pink poppies. The flowers are set against a backdrop of dense green foliage, including ferns and other leafy plants. The overall atmosphere is one of a well-maintained, colorful garden.

*“De tuin treurt, koel daalt
in de bloemen de regen.
De zomer miezert stil zijn
einde tegemoet.”*

HERMANN HESSE

Wij houden van september

We hebben het vast al eens eerder gezegd: wij hebben een zwak voor deze maand. Het is een bijna perfecte mix van hallo en vaarwel. Vers gekafte schoolboeken in de tas van de kinderen, een nieuwe werkdag na een hete zomervakantie en er zit een aangename koelte in de lucht na een paar maanden van hitte.

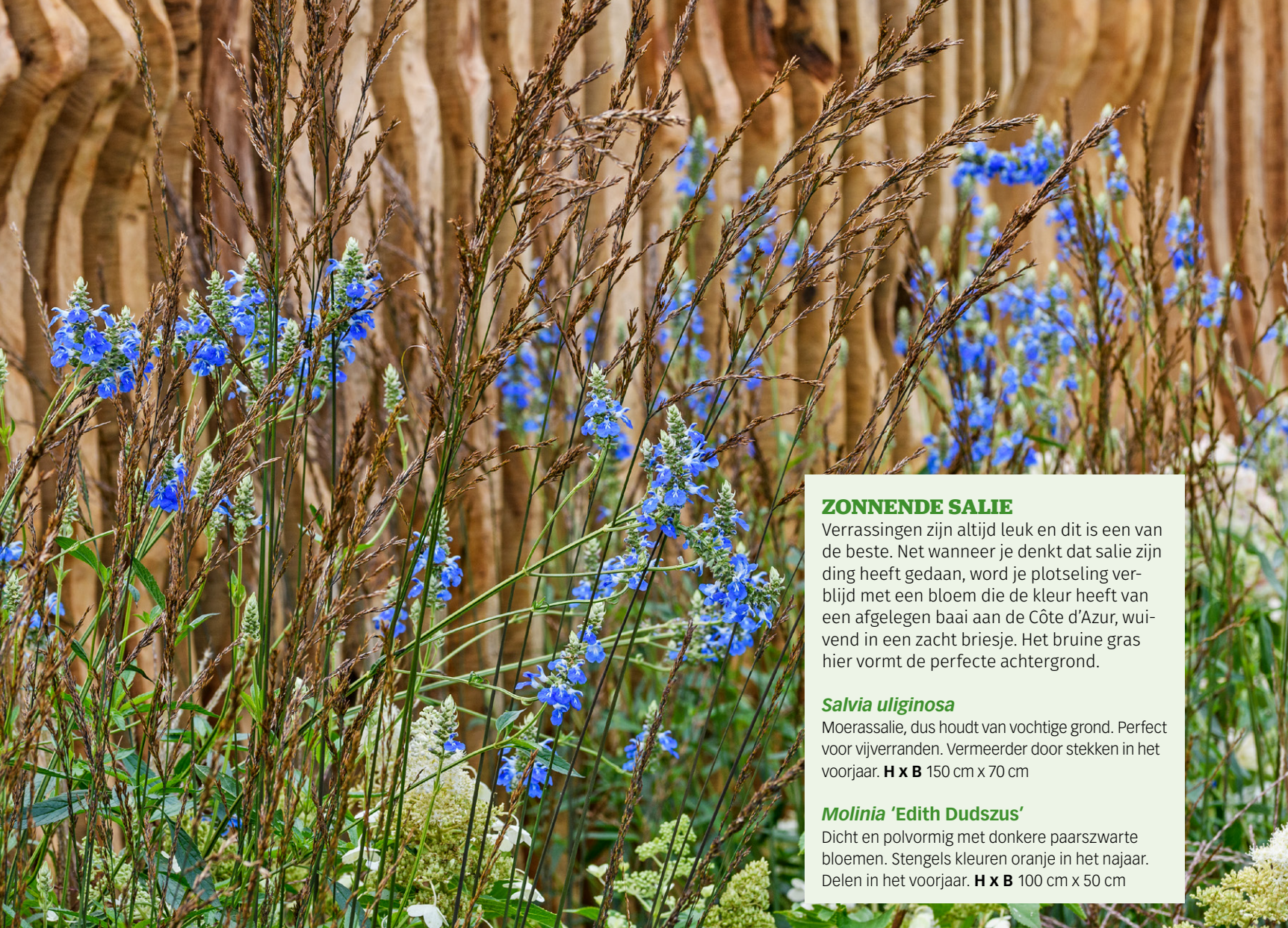
Tegelijkertijd beginnen de planten in onze borders, die ons deze zomer zoveel plezier hebben bezorgd, te verwelken om plaats te maken voor de laatste bloemenpracht voordat we de heerlijke herfst ingaan.

STER VAN DE MAAND

Thalictrum delavayi 'Hewitts Double'

Ruit (*Thalictrum*) omlijst de zomer. Er zijn variëteiten (zoals de verleidelijke *T.* 'Black Stockings' en de onuitsprekelijk verheven *T.* 'Elin') die hun ding doen in juni of juli, en dan zijn er deze als de zomer ten einde loopt. Gelukkig maar, want deze planten zijn een waar genot, met hun kleine knikkende hoofdjes op fijne en delicate stelen. Het is een plant die een welkome helderheid in een border brengt – zoals je hier kunt zien, waar de Chinese ruit 'Hewitts Double' poseert met een hortensia. Hij doet het net zo goed met de blauwe ereprijs en die parmantige roze anemoon.

Deel pollen in de lente. Ondersteun op winderige plaatsen. Kan uitslag veroorzaken op gevoelige huid, dus draag handschoenen. **Hoogte x Breedte** 150 x 50 cm

ZONNENDE SALIE

Verrassingen zijn altijd leuk en dit is een van de beste. Net wanneer je denkt dat salie zijn ding heeft gedaan, word je plotseling verblijd met een bloem die de kleur heeft van een afgelegen baai aan de Côte d'Azur, wuivend in een zacht briesje. Het bruine gras hier vormt de perfecte achtergrond.

Salvia uliginosa

Moerassalie, dus houdt van vochtige grond. Perfect voor vijverranden. Vermeerder door stekken in het voorjaar. **H x B** 150 cm x 70 cm

Molinia 'Edith Dudszus'

Dicht en polvormig met donkere paarszwarte bloemen. Stengels kleuren oranje in het najaar. Delen in het voorjaar. **H x B** 100 cm x 50 cm

GEWELDIGE GEMBER

Vaak zijn tuinen in juni op hun mooist en zwakken daarna een beetje af.

Dit kun je vermijden met beplanting die aan het einde van de zomer een exotische uitstraling heeft. De rozen en cottageplanten zijn meestal voorbij, dus er is ruimte voor wat grote tropische bladeren en wat strakke, felle kleuren. Met deze gember krijg je beide: grote bladeren en sensationele oranje bloemen.

Hedychium 'Assam Orange'

Deel de wortelstokken (knoestige wortels) in het voorjaar om meer planten te maken. Bescherm tegen koude wind en mulch flink om ze te beschermen in de winter.

H x B 3 m x 1 m

ZEVEN ZONEN

Met een beetje slim snoeien is de zevenzonenboom een geweldige boom voor de kleinere tuin of, als hij aan zijn lot wordt overgelaten, een mooie struik. Grote trossen witte bloemen en zeer opvallend gevouwen blad. Geeft kleur aan de nazomer.

Heptacodium miconioides

Geurende bloemen met interessante kelkblaadjes die blijven zitten als de bloemblaadjes zijn gevallen. Goede bast. Neem stekken in voorjaar of zomer. **H x B** 6 m x 4 m

Verbena bonariensis

Een van die planten die in elke tuin zou moeten staan, met name nieuwe tuinen. Past overal bij. Houdt van veel zon. **H x B** 160 cm x 40 cm

Aster macrophyllus 'Twilight'

Ook bekend als *Eurybia x herveyi*. Veel madeliefvormige bloemen. Verspreidt zich gemakkelijk als de omstandigheden goed zijn. **H x B** 70 cm x 50 cm

FOTO: JASON INGRAM

ROZE TRUC

Dit is de kardinaalsmuts, die net als meidoorn, *Viburnum*, kornoelje en dergelijke een onschatbaar onderdeel vormt van veel inheemse akkerhagen. In tegenstelling tot de rest wacht deze tot het einde van de zomer om zijn mooiste truc uit te halen. Die felgekleurde vruchten op de foto staan op het punt om open te barsten en prachtige oranje zaden te onthullen. En dat niet alleen, hij heeft ook bladeren die prachtig verkleuren. Een echte herfsttraktatie.

Euonymus europaeus

Vermeerderen uit zomerstekken of zaad. Heeft alleen een lichte snoei nodig als hij te groot wordt.

H x B 3 m x 3 m

EEKHOORN DES OVERVLOEDS

Veel succes als je hazelaars kweekt voor de noten. Mocht je al dromen van een hazelnootmeringue of een pot zelfgemaakte Nutella, dan heb je buiten de eekhoorns gerekend. Die wachten geduldig en zullen je altijd verslaan in een notenrace! Misschien krijg je er een paar als je geluk hebt, maar je gaat voornamelijk genieten van het loof.

Corylus avellana

Een stoere inheemse struik (of boom als je het toelaat). Goed blad, prachtige bloemen en fantastische plantensteunen als je hem laat hakken.

H x B 5 m x 5 m

The Full Monty

De maatschappij is enorm veranderd sinds *Gardeners' World* in 1968 voor het eerst werd uitgezonden. Dus, vraagt **Monty**, bestaat er nog zoiets als een 'typische' kijker?

FOTO: MARSHA ARNOLD

Onlangs werd me tijdens een interview de volgende vraag gesteld: 'Voor wie is *Gardeners' World*?' Ik vond het een interessante vraag, deels omdat hij me in duizend vorige interviews nog nooit was gesteld; en deels omdat het er een is die ik, en iedereen die betrokken is bij het productieteam, constant stel.

Tuinieren verandert. Ik kan zeggen dat dit onvermijdelijk en normaal is, maar het is meer dan dat. Om verschillende redenen zijn we een maatschappij aan het worden die mijn ouders, die allebei meer dan 100 jaar geleden geboren werden, nauwelijks zouden herkennen. Ik geloof dat de meeste van deze veranderingen een goede zaak zijn, maar ik weet dat aanpassen aan verandering niet eenvoudig is. Dit betekent dat *Gardeners' World* voor velen een rustpunt is, waar ze zich even veilig kunnen terugtrekken van de dagelijkse beslommingen.

Maar als je probeert om op televisie alleen dat te laten zien, gebeuren er twee dingen. Het eerste is het risico dat 'veiligheid' mierzoet

“Om tuinieren te laten werken, moeten er allerlei soorten mensen zijn, en dat feit moeten we vieren.”

wordt en je afglijdt naar een gezellige nostalgie van een wereld die eigenlijk nooit heeft bestaan. Het tweede is dat je de aansluiting verliest met een enorm aantal mensen dat in deze moderne wereld is opgegroeid.

Mijn kinderen en hun vrienden, geboren tussen 1985 en 1990, hebben bijvoorbeeld nog nooit gehoord van Geoff Hamilton, laat staan van Percy Thrower. Geen van hen heeft ooit overwogen om uit eigen beweging naar *Gardeners' World* te kijken, tot heel, heel recent – en als ze dat dan eindelijk doen, zijn ze een beetje beschaamd om het toe te geven.

Dit zijn geen kinderen of zelfs maar jongeren. Velen zullen over een paar jaar 40 zijn en de jongsten zijn zo rond de 30. Ze hebben een vaste partner, zijn ouders, hebben een hypotheek, sommigen worden al wat kaal, komen wat aan en hebben wat pijntjes en kwaaltjes. Is *Gardeners' World* voor hen?

Er is nog een andere groep volwassenen: iets jonger, misschien van school af, eerste baan,

en zich afvragend hoe ze zich ooit een huis kunnen veroorloven. Ze zijn slim, hardwerkend en zeer betrokken bij de natuur. Wat betekent *Gardeners' World* voor hen?

Vroeger werd vaak gezegd dat tuinieren iets was waar je in de loop van de tijd aan toe kwam. Dat het bij het krijgen van je eerste huis hoorde, bij het settelen en – als onuitgesproken onder tekst – bij het volwassen worden. Maar dat is niet meer van deze tijd, als het dat al ooit was. Er is een generatie die misschien nooit een eigen huis zal krijgen, die zich misschien nooit zal 'settelen', maar die toch graag dingen kweekt en net zoveel van de wereld houdt als de eigenaar van een trots onderhouden tuin. Om tuinieren überhaupt te laten werken, moeten er allerlei soorten mensen zijn, en dat feit moeten we vieren.

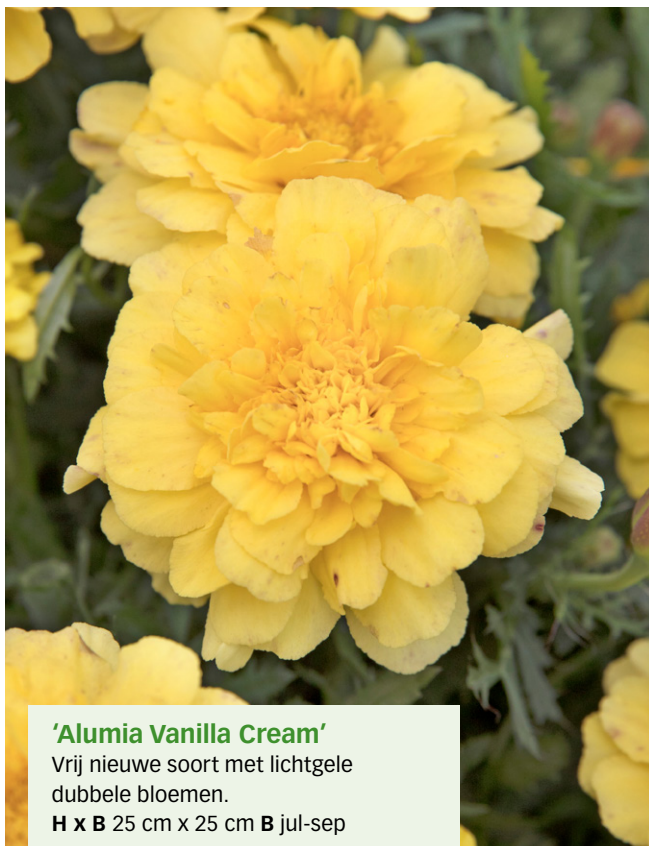
Dus tegen wie praat ik als ik elke week voor de camera van *Gardeners' World* sta? Toen ik 35 jaar geleden begon met het presenteren van tuinprogramma's, was dat een tante van mijn vrouw. Maar nu niet meer.

Er is een klein maar uitgesproken deel van het publiek dat *Gardeners' World* ziet als iets om hun eigen tuinierkennis aan te meten en om luidkeels af te keuren zodra er iets wordt getoond of gedaan waar ze het niet mee eens zijn. Vroeger deden we alles om deze 'tuin-maffia' tevreden te stellen, maar nu niet meer. Ze zijn welkom, maar *Gardeners' World* is niet exclusief voor hen bedoeld.

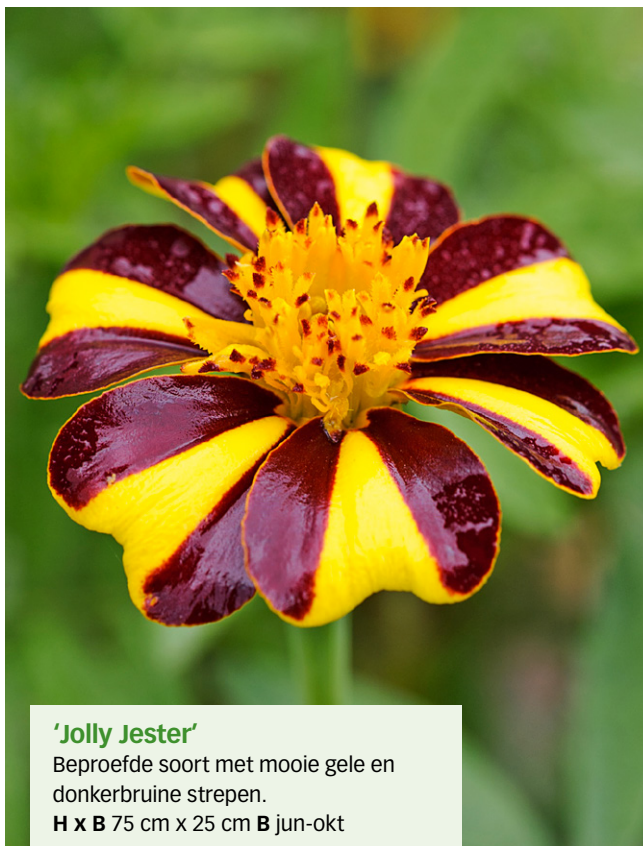
Ik denk dat *Gardeners' World* natuurlijk onderhoudend en informatief moet zijn voor iedereen die toegang heeft tot welke tuin dan ook, of die gewoon van planten en groen houdt.

Ik ben 68 jaar en opa, en ik heb dezelfde vooroordelen en verwachtingen als mijn leeftijdsgenoten. Maar in toenemende mate zie ik het als mijn eigen missie om diegenen te inspireren en aan te moedigen die beginnen met de rijke ervaring van het maken van een tuin of het kweken van dingen – wat dan ook, waar dan ook. Het maakt niet uit hoe oud of jong je bent. Als *Gardeners' World* kan helpen je toekomst vorm te geven, te inspireren en te informeren in plaats van vast te klampen aan je verleden, dan raken we de juiste snaar.

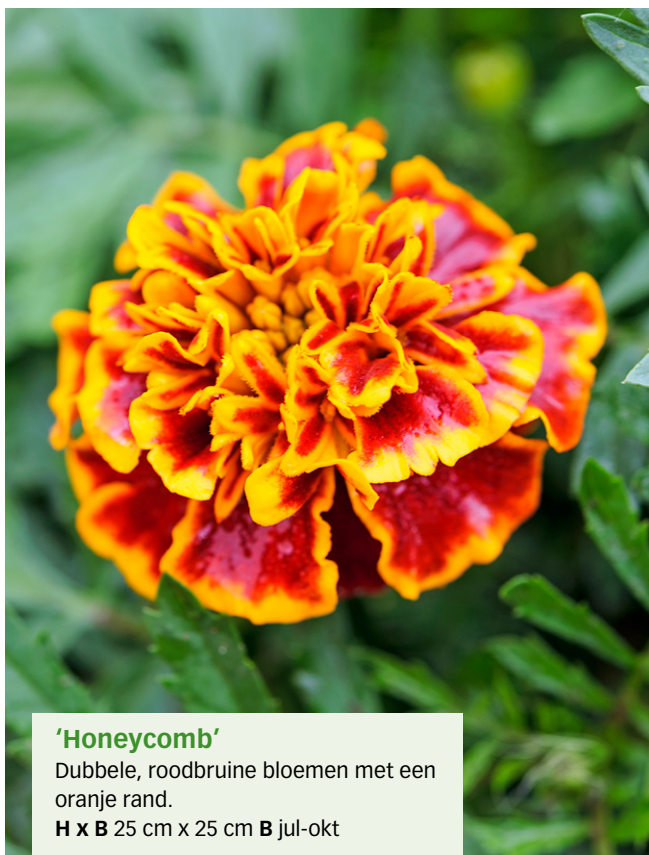
Monty

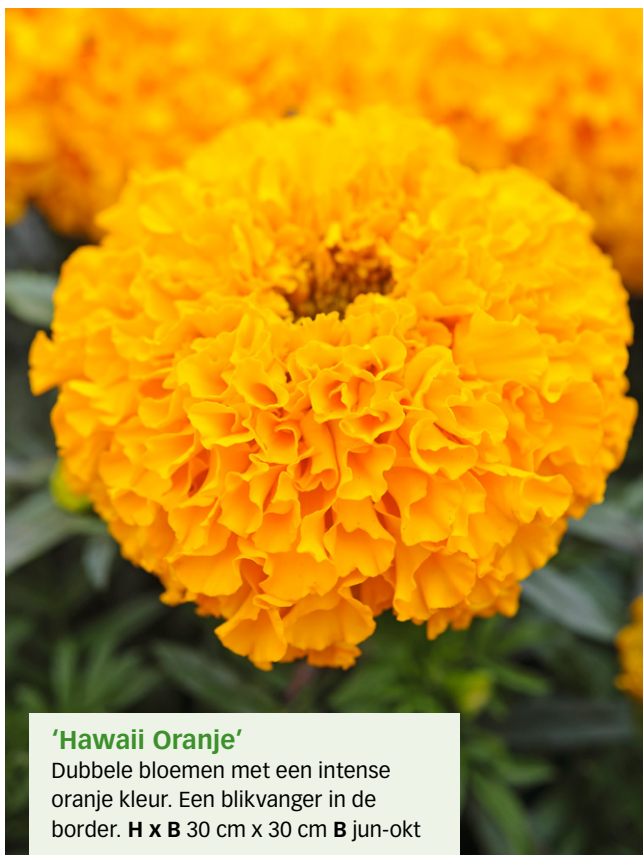
'Alumia Vanilla Cream'
 Vrij nieuwe soort met lichtgele
 dubbele bloemen.
H x B 25 cm x 25 cm **B** jul-sep

'Jolly Jester'
 Beproefde soort met mooie gele en
 donkerbruine strepen.
H x B 75 cm x 25 cm **B** jun-okt

'Honeycomb'
 Dubbele, roodbruine bloemen met een
 oranje rand.
H x B 25 cm x 25 cm **B** jul-okt

'Hawaii Oranje'
 Dubbele bloemen met een intense
 oranje kleur. Een blikvanger in de
 border. **H x B** 30 cm x 30 cm **B** jun-okt

Tagetes

	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Zaaien (binnen)												
Bloei												

Ik ben zelf een groot liefhebber van wilde afrikaantjes. Ze hebben een prachtige warm-rode kleur en zijn openbloemig, waardoor ze veel bestuivers aantrekken.

Laat ze hun gang gaan en je hebt een vurige wolk van bloemen in je (moes)tuin staan.

Topkeuze

Tagetes

Afrikaantjes zijn gemakkelijk te kweken en geven kleur tot diep in de herfst.

Hoe *Tagetes* aan hun Nederlandse naam 'afrikaantjes' zijn gekomen, blijft nog altijd een goed bewaard geheim. Maar één ding is zeker: ze komen niet uit Afrika. Ze komen uit Mexico en werden door de Spanjaarden meegenomen naar Europa. Voor hetzelfde geld hadden ze dus ook 'spanjaardjes' kunnen heten. Tegenwoordig worden ze steeds vaker bij hun Latijnse naam genoemd.

Maar hoe we ze ook noemen, één ding dat we niet kunnen ontkennen, is dat ze kleurrijk zijn. Het probleem met sommige variëteiten is dat ze wel kleur brengen, maar niet altijd uitblinken in elegantie. Hier komt echter verandering in door de recente komst van de hoge variëteiten uit India. Deze worden daar voornamelijk gebruikt op Aziatische bruiloften. De kleinbloemige soorten van *Tagetes patula* kunnen op een andere manier onelegant zijn. Sommige zijn gewoon te klein, maar de oude, gestreepte variëteiten zoals 'Jolly Jester' behoren tot de meest waardevolle eenjarigen voor borders en stekken. Andere soorten zijn er nu ook in intrigerende nieuwe kleuren. Dan zijn er nog de zogenaamde sterafrikaantjes (*Tagetes tenuifolia*): sierlijke, fijnbloemige planten met kleine, enkele bloemen en zoet aromatisch blad, zoals 'Lemon Gem'. Deze zijn ideaal in vurige potten.

Tagetes patula is niet alleen een goede plant voor in een border, hij komt ook uitstekend van pas in de moestuin tegen ongedierte en plagen.

Standplaats Ze houden allemaal van volle zon en vruchtbare, vochtdoorlatende grond. Vele doen het ook goed als ze schaduw van opzij krijgen, maar niet van boven. De meeste gedijen goed in potten.

Verzorging Dit zijn vorstgevoelige, halfharde eenjarigen om in de lente te zaaien in een kweekbak en op te kweken in de kas of kweekbak. Plant uit na de laatste vorst. Verwijder uitgebloeide bloemen regelmatig om de planten er goed uit te laten zien en meer bloemen te krijgen.

'Lemon Gem'

Kleine, felgele bloemen met een heerlijke citroengeur.

H x B 25 cm x 25 cm B jun-okt

Bijenportret De grote bladsnijder

De grote bladsnijder is een forse bij die behoort tot het geslacht van de behangersbijen. Hij komt veel voor in Nederland. Het vrouwtje is breed van postuur. Op haar kop en op de bovenkant van haar borststuk heeft zij lichtblonde haren en ze heeft een oranjerode buikschuier. Op de achterranden van de rugsegmenten zitten (min of meer onderbroken) smalle haarbandjes. Het vrouwtje heeft grote kaken met aan elke kant vier tanden waarmee behoorlijk stevig blad 'geknipt' kan worden. Het mannetje valt op met zijn witte brede voetleden met een dichte band van haren eraan die naar achteren wijzen. In rust trekken de mannetjes de voorpoten vaak tot onder de kop waardoor ze moeilijk zichtbaar zijn. Bij het paren bedekt het mannetje met deze voorpoten de facetogen van het vrouwtje. Mogelijk speelt dat, en de geur van de poten, een rol in het accepteren van een man.

In Nederland is de grote bladsnijder te zien van half mei tot eind augustus in tuinen, parken, langs bosranden en in boomgaarden. De bij nestelt in vermolmd hout, in holtes in muren of soms in de grond onder

geschikte begroeiing. Ze bekleden het nest met stukjes blad die ze 'snijden' uit bladeren van struiken en bomen, vandaar de naam bladsnijder.

De grote bladsnijder haalt nectar en stuifmeel bij veel verschillende planten zoals distelsoorten, paardenbloem, siererwt en alle soorten klokjes, vlinderbloemigen zoals lupine en witte klaver, knooppkruid, rolklaver en veldlathyrus, zonneroosje, ratelaar en vlasbekje. Zit de buikschuier vol met stuifmeel dan verandert zijn kleur in bijvoorbeeld paars als hij de akkerklokjes heeft bezocht.

**10%
korting**
Ga naar

www.bijenlint-shop.nl
en krijg 10% korting op
alle biologisch geteelde
bloembollen met de
code GW2023.

Red de bij

Bijen en tuinen

Ook deze maand hebben veel bijen nog voldoende bloemen nodig om voedsel uit te halen, dus laat je klimop nog even staan. September is de maand om biologisch geteelde bloembollen te bestellen en daarna te planten. In de webshop van de Bijenstichting vind je een ruime keuze aan bloembollen, zoals krokussen, blauwe druifjes, sneeuwroem en botanische tulpjes. Daar maak je straks in het vroege voorjaar de hommelmkoninginnen en vroege bijen, zoals de metselbijen, heel blij mee. En denk ook eens aan het zaaien van meerjarige (vaste) inheemse bloemenzaden (mengsels).

De Bijenstichting

zet zich in voor bijen en beschermt ze tegen uitsterven. Via cursussen, workshops en open dagen leer je alles over bijen. Je kunt ook altijd een kijkje komen nemen in de demonstratietuin in Vorden, waar met veel vrijwilligers gewerkt wordt aan de bloemborders. Iedere maand geeft de Bijenstichting ons de perfecte tips om onze tuinen nog natuur- en bijvriendelijker te maken.

www.bijenstichting.nl

Tuingast

van de maand

September is zowel het einde als het begin van het tuinierseizoen. Voor ons is het tijd om de balans op te maken en plannen te maken voor volgend jaar; voor de tuindieren is het tijd om zich vet te mesten voor de trek of de winterslaap en de perfecte veilige plek te vinden om de wintermaanden door te komen.

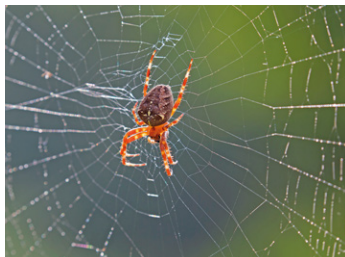
Zorg dat er in jouw tuin veilige plekken zijn. Maai lang gras nog niet – of maai gefaseerd, zodat er altijd wat achterblijft voor de soorten die het nog nodig hebben. Stapel stokken en twijgen aan de achterkant van borders zodat insecten naar binnen kunnen sluipen, en laat composthoppen intact voor overwinterende egels, kikkers en hommels. Hoe meer dieren er nu in je tuin zitten, hoe meer er in het voorjaar zullen zijn. En dat is iets om naar uit te kijken, nietwaar?

Dit kun je tegenkomen

Populierenpijlstaart, *Laothoe populi*

De populierenpijlstaart is een prachtige vlinder, met een grof, grijsbehaard lichaam en grote, geschulpte, bladachtige vleugels. Hij heeft een spanwijdte tot 10 cm. Als hij rust, buigt hij zijn achterlijf naar achteren en als hij gestoord wordt, kan hij met zijn achtervleugels fladderen, die een roestrode vlek hebben, om roofdieren af te schrikken.

Volwassen vlinders vliegen van mei tot juli. Een tweede generatie die de laatste jaren vaker voorkomt, is tot in september te zien. Ze paren en leggen eieren op populieren, espen en wilgen. De rupsen zijn limoengroen, met lichtgele schuine markeringen en een opvallende pijlstaart. De larven eten de bladeren van hun waardplant voordat ze naar beneden komen om zich in de grond te verpoppen. Ze komen weer tevoorschijn in de nazomer of overwinteren als pop, om de volgende lente uit te komen. Ze komen algemeen voor in Nederland en België

Kijk uit naar kruisspinnen.

en worden aangetrokken door licht en mottenvallen.

Kijk ook uit naar ...

□ Klimopbijen komen in september uit hun winterslaap en eten van klimopbloemen. Kijk uit naar grote 'bijenballen' als hun hormonen op hol slaan.

□ De kruisspin is nu erg zichtbaar, omdat de vrouwtjes hun webben maken over struiken en tuinpaden.

□ Kleine watersalamanders schuilen onder boomstammen of stenen voor hun winterslaap. Op het droge kunnen ze er wat verschrompeld uitzien, maar dat is volkomen natuurlijk.

Populierenpijlstaarten leggen hun eieren op populieren, espen en wilgen.

*“Als hij gestoord wordt,
kan hij met zijn
achtervleugels fladderen,
zodat de roestrode vlek
roofdieren afschrikt.”*

Weekendklus

Maak zelf een open nestkast

Door de sterke afname van vogels worden onze tuinen voor diverse soorten een steeds belangrijker pleisterplaats om te eten, schuilen en voort te planten. Door bomen, hagen en klimplanten te planten draag je al een steentje bij, maar met een nestkast bied je aan nog meer soorten onderdak.

Deze eenvoudige open nestkast voor roodborstjes heb je in een middag in elkaar gezet. Het najaar is de ideale periode om een nestkast op te hangen, zodat de vogels er tijdens koude winternachten in kunnen schuilen. En hopelijk bezoeken ze jouw kast in het voorjaar weer, maar dan om er een nestje te bouwen.

Het onderstaande bouw-schema helpt je bij het volgen van de stappen.

Dit heb je nodig voor het maken van een open nestkast

☐ Onbehandeld FSC-hout: 110 cm x 15 cm x 22 cm

☐ Houtzaag

☐ Boor

☐ Gegalvaniseerde schroeven Bevestig je hem aan een boom (rond de stam of een tak), gebruik dan staaldraad met rubberen bescherming en controleer regelmatig om beschadigingen te voorkomen).

☐ Schroevendraaier

☐ Meetlint

☐ Potlood

☐ Schuurpapier voor het schuren van ruwe randen

1 Meet 20 cm van het uiteinde aan de ene kant en 17,5 cm aan de andere kant en zaag schuin door om kant A te maken. Gebruik dit als mal voor kant B. Meet 22 cm van het afgezaagde uiteinde, draai de plank om en meet 21,6 cm van het uiteinde. Verbind de lijnen over de rand voor het dak.

2 Meet 20,4 cm van de schuine zaagsnede op de lange kant van de overgebleven plank, trek een lijn en zaag om de achterzijde te maken. Trek nu lijnen op 10 cm en 20,5 cm van het nieuwe afgezaagde uiteinde en zaag om de voorzijde en bodem te maken.

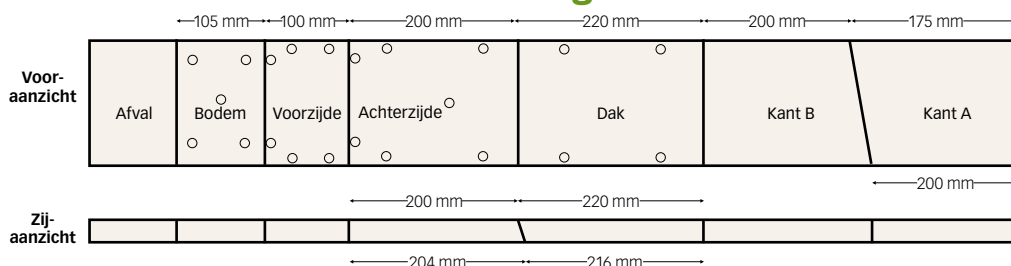

3 Boor zes gaten van 5 mm in elk van de achter- en voorzijden en vier in het dak, zoals op het diagram hieronder. Boor nog een gat van 5 mm in de achterzijde, op de middellijn vlakbij de bovenzijde. Boor vijf gaten van 5 mm in de bodem voor de afwatering.

4 Schroef de achterkant op kant A. Herhaal dit met kant B en de bodem. Met de afgesneden hoek uitgelijnd met de achterkant van de kast, plaats je het dak op zijn plaats en bevestig je de zes schroeven. Schroef de voorzijde vast. Bevestig de kast aan een paal of boom.

Afmetingen

Plaats je nestkastje niet hoger dan 2 m van de grond, gericht op het noordoosten, goed verborgen door gebladerte om eieren en kuikens te beschermen tegen roofdieren.

Vers uit de tuin

De zomer loopt ten einde en de moestuin maakt zich op voor de finale. Dit is de perfecte tijd voor **Rekha** om de rijke overvloed aan pompoenen, bonen en pepers binnen te halen.

Het is september en dus zit er elke ochtend wel wat kou in de lucht. De zomerzon ligt achter ons en hoewel het nog steeds mooi weer kan zijn, is warmte niet gegarandeerd. Wat deze maand wel biedt, is stralend laaghangend licht aan het einde van de dag aan de westelijke horizon.

Nu het rustiger wordt in de moestuin, geeft me dat een echt gevoel van voltooiing. Ik kan het niet laten om te kijken naar de opbrengst die in de schuur is opgestapeld en in potten in mijn keukenkastjes staat. De vriezer zit ook bomvol. Ik ben heel dankbaar voor het voorbijge zomerseizoen.

Mijn trotse blik valt op de drogende peulen van sperziebonen en de pompoenen die ik ietwat verhoogd op leistenen heb gezet. Pompoenen zijn de laatste zomervruchten die buiten worden geoogst. Dat gezegd

hebbende, de kas is niet in de stemming om het rustiger aan te doen. Wekelijkse voeding stimuleert de peper- en paprikaplanten, zodat ze productief blijven. Als de planten gelukkig zijn, ben ik dat ook!

Als er iets is wat ik heb geleerd, dan is het wel dat ik door mijn eigen groenten en fruit te kweken zelfs het kleinste beetje opbrengst ga waarderen. En bovenal, uitsluitend kweken wat mijn gezin en ikzelf graag eten is echt bevredigend.

Oké, september, jij wint. Ik ga die rammelende gedroogde bonen oogsten voordat jij de regenwolken aanvoert.

Laat een lange steel zitten wanneer je pompoenen oogst. Je kunt ze later fatsoeneren.

Zo kweek ik sperziebonen

Ik leg altijd een flinke voorraad zelfgekweekte en -gedroogde serziebonen aan. Deze planten beginnen rond half april als de zon de grond begint op te warmen.

Dit klinkt als een ideaal moment om rechtstreeks te zaaien, maar ik zaai mijn bonen in diepe kweekbakjes gevuld met turfvrrije potgrond om ze een goede start te geven. Ik geef ze ruim water en bewaar de bak in de kas en niet lang nadat ze ontkiemd zijn, verplaats ik ze naar mijn beschutte koude bak. Na de laatste vorst plant ik ze uit op een plek die is verrijkt met goed verteerde compost, tegen een wigwam.

Nadat de planten zich hebben gevestigd, plaats ik biervallen en Oost-Indische kers ernaast. Het gistige brouwsel trekt weekdieren aan en vangt ze, terwijl de Oost-Indische kers bladluizen weglukt van de bonen. Ik houd de planten goed gevoed en vochtig en oogst wat van de verse, malse peulen tijdens het groeiseizoen. Vanaf half

augustus laat ik de peulen rijpen op de plant en blijf ik de planten water geven en voeden om de bonen binnenin vet te mesten. Zodra de peulen beginnen te rammelen, is dat een teken dat ze klaar zijn om te oogsten.

Ik zet ze in het schuurtje, waar ze blijven drogen tot ik merk dat de peulen beginnen open te breken. Dan controleer ik ze, verwijder alle larven van bonenkevers en bewaar ze in luchtdichte bakken op een koele, donkere plek.

PROBEER DEZE VARIËTEITEN

Borlottibonen hebben een prachtige kleur en tekening. Een andere productieve soort waar ik dol op ben is de **yin-yangboon**, met zijn kenmerkende zwartwitverdeling. Hij wordt daarom ook wel **orka-boon** genoemd. Of wat dacht je van een sojaboon zoals **edamame 'Green Shell'**. Je kunt tijdens het groeiseizoen genieten van de verse bonen en later de rijpe peulen laten drogen voor gebruik in de winter.

BOVEN Veel soorten bonen kun je goed bewaren voor volgend jaar.
RECHTS De 'rateltest' helpt Rekha om haar bonenoogst perfect te timen.

TIP

Voordat je de bonen opslaat, droog je ze grondig door ze in een enkele laag op een warme, droge plek te leggen. Ze zijn klaar als je met je vingernagel geen inkeping meer kan maken.

Vega-gehaktballen

Deze smakelijke gehaktballetjes zijn snel en makkelijk te maken

VOOR 2 PERSONEN

- 150 g droogbonen (of 300 g gekookt)
- 50 g grove havermout
- 1 teentje knoflook, gepeld en geplet
- 1 eierdooier
- 1/4 theelepel kurkuma
- 1/2 theelepel garam masala
- 1 snufje chilivlokken
- Zout naar smaak
- 300 g arrabiatasaus
- 1 limoen, in partjes gesneden
- 2 el plantaardige olie, om te bakken

BEREIDING

- 1 Leg de droogbonen een nacht in water, kook ze dan tot ze zacht zijn en giet ze af.
- 2 Week de havermout een paar minuten in water en knijp dan droog.
- 3 Prak de uitgelekte bonen fijn. Voeg de havermout en alle andere ingrediënten toe, behalve de arrabiatasaus en olie. Meng goed.
- 4 Neem eetlepels van het mengsel en rol er gelijkmatige balletjes van.
- 5 Bak de balletjes op middelhoog vuur tot ze rondom goudbruin zijn.
- 6 Als er nog veel olie over is, giet die dan af. Sprenkel de saus voorzichtig over de balletjes en bak ze nog eens 15 minuten.
- 7 Serveer warm met pita of naan, plakjes rode ui en partjes limoen.

Te doen in de moestuin in september

ZAAIEN

- Slasoorten zoals 'Winter Density', en rucola moeten onder beschutting worden gezaaid. Verspeen ze en laat ze tijdens de wintermaanden afgedekt verder groeien.
- Dun winteruien uit als de zaailingen 3 cm hoog zijn. Gebruik de uitgetrokken uitjes in de keuken in plaats van bieslook.

OOGSTEN

- Blijf met tussenpozen je herfstframbozen plukken. Bescherm ze goed tegen hongerige vogels.
- Bewaar bieten in kisten met een mengsel van

zand en droge, gebruikte potgrond in de kas of schuur. In een zachte winter kunnen bieten in de grond blijven.

- Rooi wortelen wanneer dat nodig is. Blijf de planten beschermen met een vliesdoek, want wortelvlieg komt nog een paar weken voor.
- Oogst grotere rapen – die fier boven de grond zitten – om ruimte te maken voor de kleinere om te groeien.
- Controleer late variëteiten van suikermaïs voor de oogst. Een teken dat ze rijp kunnen zijn, is de kleurverandering van de draden bovenop, van romig geel naar roestbruin.

KLUSJES

- Verwijder de bladeren rond pompoenen om de vruchten meer licht te gunnen

en te zorgen voor een gelijkmatige rijping.

- Blijf wekelijks een voeding op basis van zeewier toedienen in de kas. Spaanse peper- en paprikaplanten blijven bloemen produceren terwijl hun vruchten worden geoogst.
- Ruim kale plekken op na een oogst. Zaai een groenbemester zoals *Phacelia* om voedingsstoffen in de bodem vast te houden en erosie te voorkomen.
- Zet potten met vorstgevoelige vaste kruiden zoals citroenverbena onder een afdak of op een beschutte plek tijdens de winter.

VOLGENDE MAAND Rekha sluit het groeiseizoen af met een smakelijke Indiase appelsalade.

**Leukste uitje
van Limburg**
ANWB 2023

evenemententips

- 31 aug t/m 4 sept
Bloemenfestival Bloemig!
- 13 okt t/m 29 okt
Enchanted Gardens

**KASTEELTUINEN
ARCEN**

Natuurlijk genieten

Het mooiste bloemen- en plantenpark
van Limburg, Kasteeltuinen Arcen,
is een must-see!

Dwaal door de tientallen thematuinen,
zoals het Rosarium, de Mediterrane Tuin,
de rustgevende Oosterse Watertuin en
de kleurrijke Dahliatuin.

Laat je inspireren voor je eigen tuin
en bewonder de duizenden bloeiers van
de (na)zomer en het najaar.

kasteeltuinen.nl

Groene school

Leer elke maand iets nieuws in de tuin. Van basistechnieken als met onkruid omgaan en snoeien tot het vergroten van je moestuinoogst, in deze rubriek komt het allemaal aan bod.

40

46

50

55

Deze maand

- 34 Voorschot op de lente**
Monty plant bollen voor kleur in het voorjaar.
- 40 Bomvolle potten**
Met potten in Japanse stijl maak je meteen indruk.
- 46 Jouw snoeimaand**
Frances laat zien hoe je een zilverberk een goede start geeft.
- 50 Waar moet ik beginnen? Deel 13**
Alan geeft praktische tips voor het kweken van planten in potten.
- 55 Vraag & antwoord**
We geven antwoord op tuinvragen.

“De gedachte aan tulpen die volgend jaar april en mei oplichten helpt me door de somberste dagen heen.”

Voorschot op de lente

Het is tijd om vooruit te kijken, zegt Monty, en bollen te planten om te zorgen voor vroege kleur aan het eind van de winter en in het hele voorjaar. Volg zijn tips en begin nu voor de beste resultaten.

September laat de zomer zachtjes overgaan in de herfst. Winter is misschien niet de bestemming waar je heen wilt, maar de reis is altijd een genot. Het is een kalme maand, doortrokken van afscheid, en die milde droefheid maakt het huidige moment alleen maar kostbaarder.

In september en oktober ga je serieus aan de slag met het planten van bollen, met één uitzondering: tulpen. Die plant je pas in november of zelfs december. Ik kweek steeds vaker bollen in potten, wat betekent dat onze pottenverzameling steeds groter wordt, en de gouden regel van een goede pot is dat hij het grootste deel van de tijd met iets gevuld moet zijn. Dus planten we sterhyacinten, blauwe druifjes, narcissen, hyacinten, irissen en keizerskronen in goed doorlatende potgrond, naast schalen met driekleurige winterviolen.

De grotere potten doen gedurende het jaar twee- of zelfs driemaal dienst, dus worden bollen ondiep geplant, vaak in grote schalen, en na de bloei geroid en uitgeplant, zodat ze langzaam kunnen afsterven en de potten weer kunnen worden gebruikt voor zomerplanten. Maar in de herfst zijn de potten in feite gevuld met het vooruitzicht van de intense bloei in februari en maart van de bollen die stilletjes in deze schijnbaar lege, met scherp zand bedekte potten schuilen.

Vroege kleur

Je hebt geen grote, dure bloembakken nodig om je midwintertuin te vullen met kleur. Kleine potten, variërend van potten met genoeg ruimte voor een dozijn bolletjes tot een minipot met maar één enkel sneeuwkllokje, zien er zowel afzonderlijk als in groepen prachtig uit. Ik zet bollen steeds vaker in lage, terracotta potten voor rotsplanten in een koude kas, met de zijanten open, maar met de bovenkant bedekt zodat ze niet verdrinken. Van eind januari tot half maart breng ik de potten met tussenpozen over naar de kas om ze tot bloei te stimuleren.

Mijn favoriete vroege bolgewas is de iris, met name de *reticulata*-, *histrioides*- en *danfordiae*-soorten. Deze vroege irissen zijn allemaal in wezen rotsplanten die alleen gedijen in heel goed doorlatende grond en volle zon. In de zware grond van Longmeadow maken ze dus weinig kans, maar daardoor zijn ze wel ideaal om te vertroetelen in een bloembak. Ik plant ze in een mix van gelijke delen potgrond en scherp zand. Als ze eenmaal een paar centimeter zijn uitgelopen, breng ik ze naar de kas. Als dan de bloemen opengaan, zet ik ze ofwel op een tafel bij het huis zodat ik ervan kan genieten als ik uit het raam kijk, of binnen op een koele vensterbank. Het belangrijkste is ze te beschutten tegen te veel regen en ze koel te houden, zodat ze zo lang mogelijk blijven bloeien.

Iris danfordiae is heldergeel en een van de eerste die half januari bloeit. Vanwege zijn

BOVEN Monty's collectie voorjaarsbollen in potten omvat narcissen en *Hyacinthus orientalis*.

UITERST RECHTS De vurige kleuren van *Tulipa* 'Aquila' vullen de kalme elegantie van *Tulipa* 'Havran' mooi aan.

RECHTS Tulpen doen het goed in potten. Plant de bollen drie keer zo diep als ze hoog zijn in goed doorlatende universele potgrond met scherp zand.

“In de herfst zijn de potten in feite gevuld met het vooruitzicht van de intense bloei van de bollen die stilletjes in deze schijnbaar lege, met scherp zand bedekte potten schuilen.”

compacte vorm staat hij het mooist in een ondiepe schaal voor rotsplanten. De bollen zijn niet duur en na het eerste jaar neemt de bloei vaak af, dus voor het mooiste resultaat kun je het beste elk jaar nieuwe bollen kopen. *I. reticulata* bloeit aan korte stengels en ziet eruit als een spectaculaire krokus. Ik heb de variëteit 'Harmony'. Deze heeft donkerblauwe bloemen met op de onderste 'lip' een goudkleurig vlammetje. Het blad blijft tijdens de bloei vrij gedrongen, maar daarna groeit het tot 30 cm of meer. Een andere uitstekende keuze is 'J.S. Dijt', met diep roodpaarse bloemen die wat later opengaan.

I. histrioides behoort tot de *reticulata*-groep. Met name de cultivar 'George' is schitterend, met intens pruimkleurige bloemen die een stuk groter zijn dan de meeste andere in deze groep. 'Lady Beatrix Stanley' heeft prachtige blauwe bloemen op een korte stengel, met een geel accent in het midden van de bloemblaadjes. Alle cultivars van *I. histrioides* bloeien goed bij mij, jaar na jaar. Idealiter worden ze vanaf half november als bollen geplant. Als je ze in december plant, zullen ze waarschijnlijk ook bloeien, maar wel veel later.

Ik kweek ook graag *Narcissus* 'Geranium' in potten. Die narcissen ruiken heerlijk en als ze in bloei komen, zet ik ze waar wij buiten zitten, zodat we van zowel hun geur als hun schoonheid kunnen genieten.

Vooruitplannen voor tulpen

De gedachte aan tulpen die volgend jaar april en mei oplichten, is een baken van hoop dat me door de somberste dagen leidt. Traditioneel worden tulpen geplant tussen begin november en Kerstmis, maar wij hebben hiermee wat geëxperimenteerd toen *Gardeners' World* nog werd uitgezonden vanuit Berryfields bij Stratford-upon-Avon. We plantten een rij 'Spring Green'-tulpen in hetzelfde bed met steeds precies een maand tussenruimte, in oktober, november, december, januari, februari en maart. De conclusie was dat planten in oktober geen enkel voordeel opleverde en planten in december geen nadeel. Januari-tulpen bloeiden later en hadden iets kortere stengels. De februari-tulpen waren veel kleiner en bloeiden later, terwijl de in maart geplante tulpen niet bloeiden en duidelijk weggegooid geld bleken. Kortom, probeer in november te planten, maar maak je geen zorgen als het pas

tegen Kerstmis lukt. Tulpenbollen die in het nieuwe jaar nog niet geplant zijn, moeten zo snel mogelijk de grond in.

De reden om te wachten tot november is dat je daarmee de kans op tulpenvuur vermijdt. Dat is een schimmelm ziekte waarbij in eerste instantie vaak gekrulde en gevlekte blaadjes uit de grond komen. Soms kun je gaatjes zo klein als speldenprikken en bultjes zien op de bloemen en grauwe schimmel op het blad. De schimmel is een teken van rotting, die de tulp volledig kan verwoesten. Tegen november is de grond kouder, waardoor de ziekte zich minder goed kan verspreiden.

Alle tulpen willen dezelfde ideale omstandigheden. Ze hebben goede drainage en zo veel mogelijk zonlicht nodig, sommige wat meer dan andere, maar voeg bij twijfel veel scherp zand toe en houd ze uit de schaduw. Tulpenbollen hebben totaal geen last van extreme kou of warmte, maar ze willen niet te lang in natte aarde staan.

Wij planten onze tulpen eerst in de terracotta potten waarin in de zomer dahlia's hebben gestaan, dus die zijn pas beschikbaar als de dahlia's zijn teruggesnoeid en opgeslagen. Soms planten we tulpenbollen in plastic potten en zetten ze dan in de lente in de terracotta potten, maar gewoonlijk

Bollen laten verwilderen in het gazon

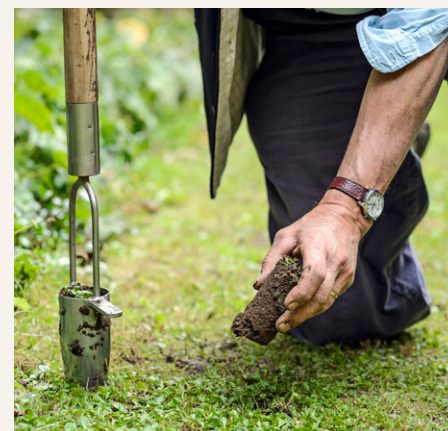
Om een natuurlijke sfeer te creëren, strooi je bollen van o.a. *camassia*, krokus, narcis of wilde kievitsbloem in het rond en plant je ze waar ze landen. Met een planter met lange handvatten hoef je niet te bukken.

1 Duw de planter met je voet in de grond tot de aanbevolen diepte voor je bol. Trek een stuk grond uit de aarde.

2 Doe de bol in het gat, op een diepte van driemaal zijn hoogte en met het puntje naar boven.

3 Leg het stuk grond en gras weer op het gat, boven op de bol, met de graskant boven. Druk voorzichtig aan.

LINKS Bollen zoals *Iris reticulata* 'George' houden niet van natte grond. Zet ze daarom in potten met een mix van potgrond en scherp zand.
BOVEN Monty zet hier de dwergirissen 'Pauline' en 'Blue Note' per variëteit in een pot om hun kleuren te versterken.

Plant irisbollen voor vroege kleur

Omdat hier op Longmeadow de winters zo nat zijn, plant ik bollen zoals *Iris reticulata*, die een heel goede drainage nodig hebben, niet rechtstreeks in de grond, maar in schalen. Ik gebruik zeer goed doorlatende potgrond en plant de bollen dicht op elkaar in wel een dozijn schalen, maar met steeds één variëteit per schaal. Een laagje scherp

zand voorkomt dat zich een korst van potgrond vormt en nadat ze voldoende water hebben gekregen, gaan ze naar een koude kas met een glazen deksel en open zijanten, zodat ze droog maar koel blijven.

Als ze in het nieuwe jaar uitlopen, breng ik steeds een paar schalen per keer naar de kas om zo een opeenvolging te stimuleren van

schitterende bloemen die de dompige winterdagen opfleuren. Ik beplant zo veel mogelijk potten met vroege bollen en zet ze in een koude kas zodat ze vroeg bloeien. Zodra de knoppen tevoorschijn komen, zet ik ze op strategische plaatsen overal in de tuin, waar we optimaal kunnen genieten van deze winterjuweeltjes met hun intense kleur.

“Er bloeien bij ons tulpen van eind maart tot eind mei en de herinnering daaraan geeft me nieuwe energie.”

bloeien ze beter als ze rechtstreeks worden geplant. Dat komt doordat tulpen, als ze op een goede diepte worden geplant, sterker en hoger worden, binnen de grenzen van het type tulp. Maar er valt ook wat voor te zeggen om tulpen, als je ze in een border kweekt als deel van een gemengde beplanting of als perkgoed, maar een paar centimeter onder het oppervlak te planten, waar ze in betere grond kunnen wortelen. Maar dat is alleen een goed idee als je de bollen na de bloei uit de grond haalt. Als je krachtige groei en permanente beplanting wilt, is diep goed en heel diep het beste.

Langdurig mooi

Anders dan narcissen kun je tulpenbollen na de bloei niet nogmaals gebruiken. In plaats daarvan vormen ze nieuwe grote en kleine bollen. De bollen die je koopt zijn zorgvuldig geselecteerd en gekweekt met het oog op maximale grootte. In een goed jaar zal elke

plant een paar nieuwe bollen maken, maar die zijn vrijwel zeker kleiner dan de ouder en de bloemen die ze voortbrengen zijn ook kleiner. Als je tulpen jaar na jaar in de grond laat zitten, gaan ze er steeds grilliger uitzien, met meerdere, vrij kleine bloemen. Om maximaal van tulpen te genieten, behandel je ze dus als eenjarigen en vervang je ze elk jaar. Maar dat kan nogal prijzig worden en volgens mij is er wel een middenweg.

Wij kopen elk jaar nieuwe bollen voor de potten en geven die een ereplaats voor het optimale effect. Na de bloei, als ze beginnen af te sterven, halen we ze met blad en al uit de pot. Dan selecteren we de grootste bollen en drogen die zorgvuldig op een zonnige plek tot het blad volledig verwelkt is. De allerkleinste gooien we weg, maar middelgrote bollen planten we in rijen in de moestuin of op een leeg plekje in de kweekbedden, waar ze verder kunnen groeien. Als deze volgend jaar

bloeien, gebruiken we ze als snijbloemen. Na een jaar of twee verplaatsen we deze bollen op hun beurt in de herfst naar de borders om de groepen tulpen daar op te vullen. Geef dit systeem een jaar of twee de tijd en je zult zien dat je prachtige tulpenpotten plus een voorraad snijbloemen hebt en dat de tulpen in je borders voortdurend worden aangevuld. Het werkt goed.

In een goed jaar bloeien er bij ons tulpen vanaf eind maart (meestal *Tulipa sylvestris*) tot eind mei ('Queen of Night' gaat meestal het langst door). Het is een adembenemend, schitterend gezicht, en de herinnering daaraan geeft me nieuwe energie.

Kijk op pagina 76 voor 55 bollen die je nu kunt planten en die je volgend jaar vijf maanden kleur geven.

Volg Monty op tv

Abonneer je op onze nieuwsbrief en mis geen enkele uitzending. www.gardenersworldmagazine.nl/nieuwsbrief

VOLGENDE MAAND Monty's gids voor belangrijke tuintaken die je deze herfst niet mag overslaan.

Krokussen!

Wist je dat de bijen heel blij zijn met vroegbloeiers zoals krokussen? Krokussen, Scilla en nog ander vroegbloeiende bollen behoren tot de eerste voedselbronnen van bijen en hommels in de vroege lente. Als je ze biologische bloembollen geeft, weet je ook zeker dat ze schoon en gezond eten krijgen.

Biologische bloembollen zijn gelukkig vrij van chemische bestrijdingsmiddelen! Want die wil je echt niet op je bloem of bol, ze zijn namelijk schadelijk voor insecten. Bijen kunnen gedesoriënteerd raken door een cocktail van verschillende chemische middelen, waardoor ze kunnen sterven.

Door biologische bollen te planten help je de natuur om gezond te zijn. De biologische teelt zorgt voor een gezonde, weerbare bodem, met ruime voeding voor insecten en vogels.

Geniet in het voorjaar van je biologische bloembollen!

www.naturalbulbs.nl

NATURAL
BOLBS

100%
BIOLOGISCHE
BLOEMBOLLEN

Bomvolle potten

Met beplanting in de Japanse Barakura-stijl maak je meteen indruk. Het is als bloemschikken in potten en **Michael Perry** laat zien hoe je het doet.

Een paar jaar geleden werd ik uitgenodigd om in Barakura English Garden in Japan een aantal workshops te geven. Ik raakte betoverd door de prachtige potten, elk met een zorgvuldig samengestelde selectie planten op hun hoogtepunt voor onmiddellijk effect. Adviezen op labels over plantruimte leek blijmoedig te zijn genegeerd. Het ging om het hier en nu. Dit was 'bloemschikken' met planten.

We selecteerden planten uit het hele tuincentrum: een heester kon terechtkomen tussen een vaste borderplant en wat planten voor in hangmanden. Er was geen 'afdeling Terrasplanten'. Dat gaf een vrijheid waar je vrolijk van

werd. Vaak deelden we planten zoals tijm in stukken of kneedden we wortelkluiten rond andere planten, waardoor een flexibel geheel ontstond.

Weer thuis experimenteerde ik met deze stijl en ik stond ervan versteld hoe lang de potten meegingen. Doordat planten als puzzelstukjes werden samengevoegd, konden ze als ze verwelkten of te onstuimig werden, worden verplant naar een andere plek, zodat geen enkele plant verloren ging.

Michael Perry is tv-presenter en influencer. Op zijn Instagram-account [@mr_plantgeek](#) deelt hij zijn nieuwe ideeën.

Pot met cottageplanten

Voor Barakura is de keuze van de pot net zo belangrijk als de planten zelf. Deze rieten mand heeft de typische uitstraling van een cottagetuin. Ik heb hem aangevuld met luchtig duizendblad, de zilveren glans van het prachtige siergras en een rand van *Heucherella* (kruising *Heuchera* en *Tiarella*).

Ik vind de hoogte van de pot mooi: die brengt alles samen, als een kleine cottagetuin. Wie zegt dat je op een balkonnetje geen cottagetuin kunt hebben? Dit is een ontzettend veelzijdige

pot die in de zon of gevlekte schaduw kan staan, met een heleboel planten die je later in de tuin kunt zetten om er nog jaren plezier van te hebben.

Wij gebruikten:

- 1 *Achillea* 'Saucy Seduction'
- 2 *Cortaderia selloana* 'Splendid Star'
- 3 *Heucherella* 'Sweet Tea'
- 4 *Coprosma* 'Hutpac'
- 5 *Cordyline* 'Can Can'
- 6 Roze astilbe
- 7 Rieten mand, hoogte x diameter 30 cm x 37 cm

Ook ik dacht dat cottageplanten alleen bestemd waren voor mensen met een 'echte' tuin. Maar met dit voorbeeld in de hand, ga ik het experiment graag aan.

Tuintje bij de deur

Ik was dolblij toen ik deze bolvormige, quasi-gebreide pot vond, met zijn mooie bleekblauwe kleur.

Ik heb het silver van de *Calocephalus* (zilverkruid) en *Senecio* (kruiskruid) gecombineerd met het frisse groen van de *Aspidistra*, die vaak als kamerplant wordt beschouwd.

Cyclaam, parahebe en winterharde geranium, gekozen om zijn blad, maken dit arrangement af.

Deze veelzijdige en compacte pot is ideaal voor een beschutte, vorstvrije plek bij de voordeur.

Het is een herfstpot met een fris en apart kleurenpalet.

Wij gebruikten:

- 1 *Parahebe catarractae*
- 2 *Aspidistra elatior*
- 3 *Gentiana* 'Blue Heart'
- 4 *Calocephalus brownii*
- 5 *Senecio* 'Angel Wings'
- 6 *Cyclamen* (Miracle-serie)
- 7 *Geranium pratense*
- 8 Pastelblauwe pot, H x D 18 cm x 28 cm

Vliegenvanger

Het is altijd leuk om te experimenteren met vleesetende planten, die in de warmere maanden van een zonnig terras houden. Als je planten gebruikt die elk net iets andere grond nodig hebben, laat ze dan in hun potten staan en zet ze als groep in de ompot. Zo kun je ze verschillend rangschikken tot het resultaat naar je zin is.

Deze betonnen pot heeft bovenin een laag mos die alles vochtig houdt, wat de planten nodig hebben. Dit is een geweldige Barakura-pot, met bekerplanten en venusvliegenvangers, die je binnen kunt zetten als het koeler weer wordt.

Wij gebruikten:

- 1 *Dionaea muscipula* (venusvliegenvanger)
- 2 *Sarracenia* 'Bella'
- 3 *Sarracenia* 'Purple Haze'
- 4 Duurzaam veenmos
- 5 Pot van kunstbeton, H x B x D 40,5 cm x 40 cm x 40 cm

De juiste grond kiezen

Als je vleesetende planten zoals de venusvliegenvanger en de trompetbekerplant een meer permanente plek geeft, heb je andere aarde nodig dan de standaard potgrond. Ga online of bij kwekers op zoek naar speciale, en turfvrrije potgrond.

De potgrond moet voedingsarm en licht zuur zijn, vergelijkbaar met wat de planten in hun natuurlijke habitat gewend zijn. Je planten houden het meest van een lichte standplaats en altijd nattige grond, dus doe boven in de pot wat mos om alles lekker vochtig te houden.

Perliet maakt de grond luchtig en bevordert de drainage.

Herfstvuur

Als ik door de VS en Canada reis, geniet ik altijd van de herfstversieringen en die wil ik ook verwerken in mijn eigen tuin. Deze combinatie brengt de typische herfstkleuren samen tegen een achtergrond van contrasterend leigrijs.

Spectaculaire zaadhoofden van alliums, een opvulling van

vurige pepers en chrysanten, en wederik die over de rand tuimelt. De zwarte violen zorgen voor een vleugje Halloween.

Wij gebruiken:

- 1 *Viola* 'Molly Sanderson'
- 2 *Lysimachia* 'Goldilocks'
- 3 *Carex oshimensis* 'Evergold'

- 4 *Physalis alkekengi* (lampionplant)
- 5 *Erysimum* 'Primrose'
- 6 *Athyrium filix-femina* 'Frizelliae'
- 7 Peper 'Medusa'
- 8 *Carex comans* met bronskleurig blad
- 9 *Allium tuberosum* (Chinese bieslook)

- 10 *Chamaecyparis thyoides* 'Rubicon'
- 11 *Chrysanthemum* 'Dixter Orange'
- 12 Leigrijze kubus, H x B x D 23 cm x 23 cm x 23 cm

Zo maak je een Barakura-pot

1 Als je een pot in Barakura-stijl wilt maken, vraagt de pot meer aandacht en verzorging dan wanneer je een gewone pot met planten maakt. Vul om te beginnen je pot met turfrijke potgrond. Meng mestkorrels met vertraagde afgifte en/of vochtvasthoudende kristallen door je potgrond. Dat is goed voor plant en pot.

2 Zet eerst je hoogste planten achteraan en in het midden en vul dan de rest van de ruimte op met kleinere planten. Hangplanten zet je langs de rand. Als je het een beetje spannend vindt om zo dicht te beplanten, kun je in het midden heesters met een lange levensduur zetten en daaromheen elk jaar nieuwe eenjarige planten zetten.

3 Hoe groter de pot, hoe makkelijker het is om je arrangement mooi uit te laten komen. Wortels hebben in een grotere pot ook meer ruimte om zich te ontwikkelen en omdat er meer potgrond in past, wordt vocht er beter in vastgehouden.

4 Als de beplanting erg dicht op elkaar staat, is het cruciaal om regelmatig water te geven. Denk niet dat alleen regen wel genoeg is. Gebruik een gieter zonder broeskop om er zeker van te zijn dat het water onder het dichte bladerdak van de planten komt en de wortels bereikt.

Snoei lavendel

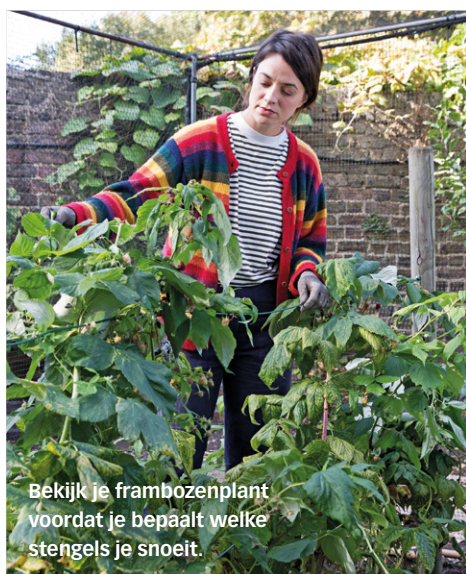
Knip lavendel deze maand bij als de bloei voorbij is. Zo blijft hij compact en aantrekkelijk. Verwijder uitgebloeide bloemstengels en knip de uiteinden van de zachte groei, maar snoei nooit terug tot in het oude hout, want dat loopt zelden meer uit. Zo nodig kun je in maart nog een keer snoeien.

Jouw snoeimaand

Frances Tophill laat zien hoe je een zilverberk een goede start geeft door hem te snoeien.

Het seizoen verandert. De herfst zit al in de lucht, maar het weer kan nog uitzonderlijk mooi zijn. 's Ochtends is de tuin bedauwd en bloemen die in de nazomer en herfst bloeien, zoals dahlia's en penstemons, vieren hun hoogtijdagen. De tuin kan er wat rommelig uitzien en felle kleuren mengen zich met de grijsgele en roestbruine tinten van de ouderdom.

Nu het langzaam kouder wordt, is het de laatste kans om groenblijvende heesters en hagen zoals taxus, laurier en glansmispel te snoeien. Ook is het tijd om bloemen niet meer te koppen, zodat er in de winter zaadhoofden zijn voor de tuindieren. Lavendel kun je nu snoeien, zodat de gesnoeide uiteinden nog voor de vorst kunnen genezen. Wil je een compacte plant, dan is regelmatig snoeien noodzakelijk. Bomen die in het voorjaar vaak bloeden, zoals berken, kun je nu ook prima aanpakken. De bladval heeft nog niet ingezet, maar het is bijna herfst en het koude, vochtige weer begint het snoeien te beïnvloeden, terwijl planthormonen, die bepalen wanneer en hoe we snoeien, de tuin voorbereiden op de winter.

Bekijk je frambozenplant voordat je bepaalt welke stengels je snoeit.

Frances op TV

Volg Frances en de rest van het **Gardeners' World**-team elke vrijdagavond op BBC2.

Snoei deze planten nu ook

Dit is een goed moment om de tuin voor te bereiden op volgend jaar. Deze planten kun je nu snoeien voor meer vruchten en bloemen en om de planten in vorm en compact te houden.

ROZEN Sommige nieuwere, sterke rozen kun je het gehele najaar door koppen zodat ze blijven bloeien.

LEYLANDCIPRESSSEN Snoei deze sterke haagboom nu het nog warm is, zodat hij niet te groot wordt – maar snoei nooit in bruin hout.

ZOMERFRAMBOZEN Snoei de stengels die dit jaar vrucht hebben gedragen terug tot de voet en bind de nieuwe groei van dit seizoen aan.

KAMPERFOELIE Snoei deze zodra de bloemen zijn uitgebloeid. Zo voorkom je dat de klimplant te groot en rommelig wordt.

Nu niet snoeien

Snoei siergrassen pas volgend jaar, dan kunnen jij en de vogels genieten van de zaadhoofden.

X APPELS Die kun je het beste in juli en in de winter snoeien. Als je de zomersnoei gemist hebt, kun je het beste wachten tot de wintersnoei.

X HERFSTFRAMBOZEN Verwar ze niet met zomerframbozen! Als je herfstframbozen nu snoeit, snoei je de vruchten weg, want ze blijven tot in november vrucht dragen.

X PAMPASGRAS Dit en andere siergrassen hebben de hele winter zaadhoofden. Het loof beschermt de kroon bovendien tegen vorst.

X ZOETE KASTANJE Deze staat op het punt heerlijke kastanjes voort te brengen, dus wacht tot de winter. Het is ook een geweldige soort voor duurzaam kaphout.

Vormsnoei bij een jonge berk

Idealiter heb je je huiswerk gedaan als je een boom plant. Je weet hoe groot hij wordt, omdat het lastig kan zijn om bomen goed te snoeien, en veel bomen kun je zelfs het beste met rust laten. Sommige bomen moeten jong gesnoeid worden: bomen die voor timmer- of hakhout gebruikt worden of dood materiaal of zieke

takken hebben, fruitbomen, en jonge, sterke bomen die vormsnoei nodig hebben.

Als je een boom snoeit als hij jong is, zijn de sneden kleiner en genezen ze beter. Als je een berk jong snoeit, heeft hij later een betere vorm, met een duidelijke stam en een ronde, maar open kroon.

Snoei berken alleen vanaf de late zomer tot vóór midwinter, anders gaan ze bloeden.

Stap voor stap

1 Snoei een berk op het juiste moment: september tot uiterlijk midwinter. Bekijk, voordat je aan de slag gaat, van een afstand waar je gaat snoeien en bedenk hoe de boom waarschijnlijk op de snoei zal reageren.

2 Verwijder de onderste takken en snoei ze met een schone snoeischaar terug tot de stam. Zo verhoog je de kroon en geef je de boom een mooie, duidelijke stam, zodat je de prachtige zilverkleurige schors ziet als hij ouder wordt.

3 Snoei elk jaar een paar van de onderste takken weg. Beoordeel regelmatig van een afstand hoe het eruitziet en stop voordat je de echte kroon bereikt. Snoei nooit de bovenste boomtak op deze manier, want dan bederf je de vorm.

Tip

Maak altijd een scherpe snee en snoei tot aan de hoofdstam van de boom, maar zonder de stam te beschadigen. Het is heel belangrijk dit goed te doen. Als je een 'kapstokje' laat zitten, kan dat afsterven waardoor ziekten de boom kunnen binnendringen. Maar als je de hoofdstam beschadigt, maak je een veel grotere open wond dan nodig. Maak een snee bijna tegen maar niet op de stam, zodat er een 'kraagje' rond de wond achterblijft dat dichtgroeit om de wond te genezen.

Snoei de tak af vlakbij maar niet op de stam.

Snoei zo ook

Elke boom die je wilt snoeien tot een blikvanger met een duidelijke, enkele stam kun je op deze manier snoeien, maar stem wel je timing af op de boomsoort:

- ☐ Laurier
- ☐ Esdoorn
- ☐ Lijsterbes
- ☐ Robinia
- ☐ Sierappel
- ☐ Den
- ☐ Prunus-soorten

Zilverberk

	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Loof												
Snoeien												

VOLGENDE MAAND Frances laat zien hoe je een vlinderstruik snoeit om windschade te voorkomen

Puzzel & win

Vul de puzzel in en maak kans op het boek
De gulheid van het land van John Seymour.

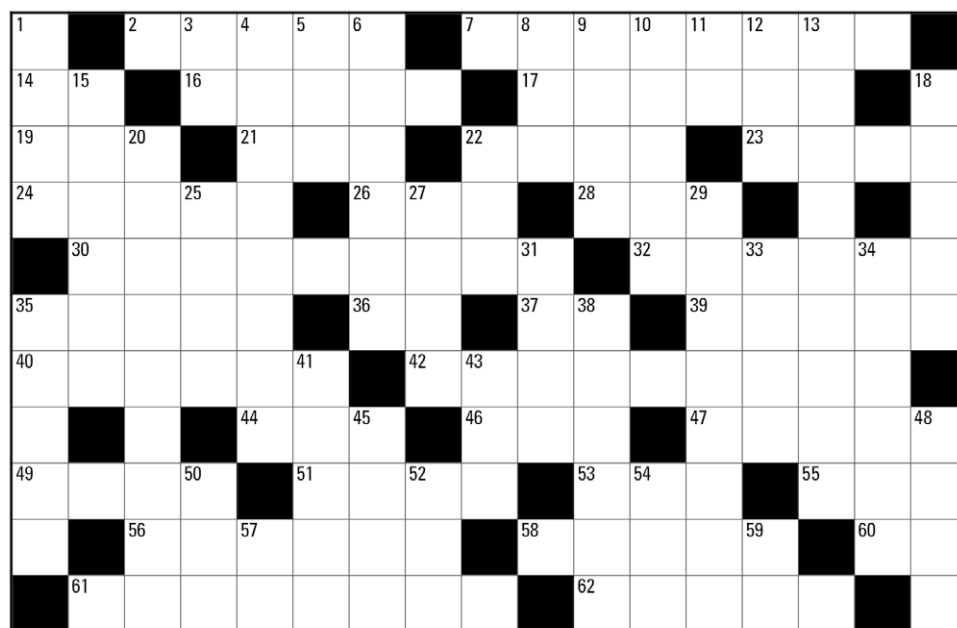
Kruiswoordpuzzel

horizontaal

2 wedstrijd 7 het ontvangen van de hostie
14 oude maat 16 lijn 17 smelten 19
spinnenwebdraad 21 een zekere 22 vogel 23
adellijk 24 smeren 26 knaagdier 28 daarom
30 inwoner van een Belgische stad 32 grote
garnalen 35 terug (Latijn) 36 paardenslee
37 getij 39 geestigheid 40 hoeveelheid 42
versiering 44 zeer dwaas 46 windvlaag 47
staatspapier 49 loopvogel 51 zoon van een
oom of tante 53 leuk 55 haarvet 56 terugreis
58 tabaksgebruiker 60 reeks 61 Deense
sprookjesschrijver 62 appelsoort.

verticaal

1 nul 3 reeds 4 een x aantal maal 5
Amerikaanse nieuwszender 6 bijwoord 8
lofdicht 9 spraakorgaan 10 manier (Latijn) 11
groente 12 afwijzing 13 insluiting tussen dijken
15 onduidelijk spreken 18 gemak in de omgang
20 plaats in Overijssel 22 voormalige Baskische
beweging 25 munteenheid 27 hoedanigheid
29 opleveren 31 ontvangstbewijs 33 wagen
34 fijnkorrelige stof 35 sierheester 38 kever 41
bloedgever 43 boerenplaats 45 zinspreuk 48
kleverig vocht op vissen 50 bezwering 52 roem
54 in orde 57 meer dan goed is 59 noot.

Breng de letters uit de genummerde vakjes over naar
de gelijkgenummerde vakjes van de oplossingbalk.

38	45	24	43	9	38	54	15	15	21	12
----	----	----	----	---	----	----	----	----	----	----

De gulheid van het land

In *De gulheid van het land* vertelt John Seymour op aantekelijke wijze hoe hij en zijn gezin zich op een boerderij in Suffolk vestigden en een leven begonnen dat volledig los stond van de moderne wereld. Het boek biedt een persoonlijke, praktische en optimistische visie op een minder gemechaniseerde en minder vervuilde wereld, die in

harmonie met de natuur werkt. Seymour vertelt over het leven en de strijd op het land in hoofdstukken over koeien, varkens, groenten en wild voedsel. De originele Engelse versie verscheen in 1961, maar het boek is nog steeds belangrijk en inspirerend. Het behoudt zijn kracht om ons aan het denken te zetten over ons eigen leven.

WIN!

Vul het antwoord vóór 26 september 2023 in op www.gardenersworldmagazine.nl/puzzel

DEEL 13 Aan de slag

Potten zijn ideaal voor beginners: de omvang is te overzien, je kunt experimenteren met kleuren en je hebt meteen resultaat.

Waar moet ik beginnen?

Bloempotten

Veel beginnende tuiniers worden onzeker bij het idee dat ze eerst de basis moeten aanleren. Maar in deze exclusieve serie helpt **Alan Titchmarsh** je om de vaardigheden onder de knie te krijgen die echt belangrijk zijn. Deze maand geeft hij praktische tips en adviezen voor het kweken van planten in potten. Je ontdekt wat de voordelen en uitdagingen zijn van tuinieren in potten en hoe je er een succes van kunt maken.

Je leert:

- ✓ Verschillende soorten potten en hun toepassing.
- ✓ Wat je in potten kunt planten en hoe je dat doet.
- ✓ Hoe je planten in potten het beste verzorgt.

FOTO: SARAH CUTTLE/ROSE MCMONGALL,
DIPLEY MILL, HARTLEY WINTNEY, HAMPSHIRE

“Tuinieren in potten biedt een kans planten te kweken als er geen ruimte is voor grote groepen of de groeiomstandigheden ongunstig zijn.”

Bloempotten

Nergens oefenen tui-
niers meer macht uit
dan wanneer ze planten
kweken in potten. De
basingrediënten voor
plantengroei zijn voe-
ding, water, licht en
lucht, en met potten
hebben wij (in plaats
van Moeder Natuur) de
verantwoordelijkheid
om te zorgen voor min-
stens de eerste drie
daarvan. Zolang we dat
doen, is tuinieren in
potten ontzettend veel-
zijdig. Het biedt een kans
planten te kweken als er
geen aarde is waar ze in
kunnen wortelen, er
geen ruimte is voor grote
groepen planten of de
groeiomstandigheden
ongunstig zijn.

Een ander groot voor-
deel van potten is dat je
ze naar hartenlust kunt
verplaatsen, waardoor je
zo vaak je wilt je uitzicht
kunt veranderen. Kort-
om, tuinieren in potten is
de beste manier om een
tuin zonder veel gedoe
op te frissen, mits je

onthoudt dat
ruimhartig
voeding en
water
geven de
sleutel tot
succes is.

FOTO'S: SARAH CUTTLE; JASON INGRAM

BOVEN Stem planten af op de standplaats. Hosta's en varens zijn perfect voor in de schaduw.
INZET ONDER Japanse esdoorns in aardewerken potten gaan jaren mee als je ze goed verzorgt.

Wat is een pot precies?

De essentie van tuinieren in potten is dat de wortels beperkte ruimte hebben. Dat omvat dus alles van terraspotten tot potten op de vensterbank, hangmanden, geüpcyclede watertanks en zelfs verhoogde bedden. In het laatste geval worden de wortels relatief weinig beperkt, tenzij het bed op een harde ondergrond staat. Dan is een diepte van minstens 30 cm nodig om de meeste planten tevreden te stellen.

Kijk bij het kiezen van een pot of er voldoende potgrond in kan om je planten te voeden en of het water eruit kan wegvloeien. Als je een plant in een pot zonder drainagegaten zet, bestaat het risico dat hij letterlijk verdrinkt, vooral in onze natte winters.

Veel kleine potten op je terras, bij de voordeur of op het balkon staan misschien wel mooi, maar bedenk dat de potgrond bij warm weer snel uitdroogt en dat je planten dan al gauw verdorren en het loodje leggen. Je kunt veel beter een paar grotere potten hebben dan heel veel kleine. In grote potten hebben planten meer potgrond waarin ze kunnen wortelen en krijgen ze dus meer voeding en water, waardoor ze veel gezonder zijn. Daar komt bij dat vanuit het oogpunt van design drie of vier flinke potten altijd aantrekkelijker zijn dan een groep potjes van allerlei materialen.

Rangschik je potten zorgvuldig. De meeste planten houden van goed licht, maar als je potten in de schaduw zet, kies dan planten die het daar goed doen: varens, hosta's, klimop en talloze andere schaduwplanten. Op windere plaatsen drogen potten sneller uit. Niet alleen de grond, maar ook kwetsbare blaadjes van planten zoals de Japanse esdoorn. Geef een balkon beschutting tegen de wind met een windscherm of wilgentenen die je vastbindt aan de balustrade.

Bedenk bij de keuze van je planten dat je in feite alles in een pot kunt

kweken: bomen, heesters, vaste planten en meer. Maar qua groei zijn er waarschijnlijk beperkingen. Zo kan een eik wel in een grote pot staan, maar na een paar jaar moet hij verhuizen. Dit gezegd hebbende: door elk voorjaar de potgrond aan te vullen, lukte het me een Japanse esdoorn vijftien jaar in een grote pot te houden.

De keuze van de potgrond is ook belangrijk. Turfvrije universele potgrond is ideaal voor eenjarige planten en perkgoed. Vaste planten en grote planten hebben liever zwaardere grond (ook weer turfvrij) die langer voedt en door het gewicht meer stabiliteit geeft. Denk eraan dat je grote potten op hun definitieve standplaats zet voor je ze vult. Klinkt vanzelfsprekend, maar wordt al gauw vergeten.

Een kruikvormige pot van kunststeen past in traditionele én moderne tuinen.

Loodgrijze plantenbakken geven een formeel accent voor minder geld dan bakken van echt lood.

Geüpcyclede bakken, zoals houten kratten, zijn ideaal voor sla en kruiden op het terras.

Kies de perfecte pot

Kies een materiaal dat past bij je stijl en bij de plaats waar de potten komen te staan. Het klinkt misschien saai om het bij één soort materiaal te houden, maar gebruik er niet te veel door elkaar. Dat kan er onsamenhangend uitzien, ook al heb je er misschien veel voor betaald!

Terracotta

Aardewerken potten houden de wortels koel en staan vooral goed in cottagetuinen of als je kruiden en mediterrane planten kweekt. Ze zijn er in diverse tinten oranje, van fel tot bleek en donker. Controleer of ze vorstvrij zijn (vorstbestendig is niet hetzelfde als vorstvrij!), anders kunnen ze barsten en breken als het vriest.

Metaal

Gegalvaniseerde kuipen en tanks die gevuld zijn met groenten, fruitbomen en voorjaarsbollen zoals tulpen en narcissen zien er prachtig uit. Het galvaniseren zorgt voor een langere levensduur, maar na een jaar of vijf kunnen ze toch wel achteruitgaan. Niettemin vind ik ze mooi en ze passen in vrijwel elke tuin. Verleng hun levensduur door ze op potvoetjes te zetten en bedenk dat ze in de zomer warm kunnen worden.

Stenen bakken

Geweldig voor rotsplanten en varens. Zet ze op (bak)stenen verhogingen voor het grootste effect en wees erop voorbereid dat ze flink wat kosten. Maar ze gaan eindelijk mee en je vrienden zullen jaloers zijn. Bedenk wel dat ze ontzettend zwaar zijn.

Geglazuurde potten

Blauw geglazuurde potten waren zo'n twintig jaar geleden helemaal in, maar kunnen nu wat ouderwets aandoen. Dat neemt niet weg dat geglazuurde potten met één enkel boompje een spectaculair effect kunnen hebben. Daarbij moet wel gezegd worden dat als de hals van de pot smaller is dan de buik, het vrijwel onmogelijk is een volwassen boom of heester eruit te halen zonder de pot te breken.

Houten kratten en rieten manden

Deze zien er fantastisch uit met allerlei soorten planten, maar als je wilt dat ze langer meegaan, kun je ze het beste als 'ompot' gebruiken en er simpelweg plastic potten in zetten. Ze rotten snel als ze rechtstreeks in contact komen met potgrond. Ik zet plastic potten in ronde rieten manden en haal de manden 's winters binnen.

Kunststeen

Dit is een relatief nieuw en duurzaam materiaal, dat gemaakt is van vermalen steen en gerecycled plastic. Ze zijn er in vele stijlen en vormen en hebben een chique, moderne uitstraling.

Hoeveel tijd kost het?

Planten in potten moet je voortdurend verzorgen. Je moet ze in de lente en zomer regelmatig begieten (je kunt ook eventueel een automatisch bewateringssysteem met een timer koppelen aan een buitenkraan) en tussen juni en september elke week vloeibare voeding geven. Planten die lang in een pot staan (bomen, heesters en vaste planten zoals hosta's) moet je elk voorjaar voorzien van een laag verse potgrond of naar grotere potten verplanten.

Hoe bespaar je geld?

Veel hangt af van de potten die je kiest en het prijskaartje dat daaraan hangt. Maar goede potten zijn duurzaam en daar komen alleen de kosten bij van de potgrond en vloeibare mest. En de planten natuurlijk. Goedkopere potten gaan misschien niet zo lang mee, maar de kosten zijn aanvankelijk lager.

Wat mag ik verwachten?

Potten zijn een vrij arbeidsintensieve manier van tuinieren: je moet namelijk steeds zorgen voor genoeg water en voeding, planten verpotten en seizoenspotten regelmatig opnieuw beplanten. Daar staat tegenover dat ze ongekend flexibel zijn vergeleken met meer permanente beplanting en je kunt je beplantingsplan zo vaak je maar wilt veranderen, zowel per seizoen als per jaar.

Een nieuwe pot is zo beplant, dus het is een flexibele manier van tuinieren.

**ALANS
TIPS**

BOVEN Geef potplanten regelmatig water en voeding.
RECHTS Bedek de potgrond met een laag steentjes tegen onkruid.

VERZORGING VAN POTTEN

Als je je pot eenmaal naar wens hebt beplant, zorg dan dat je de planten de juiste zorg geeft zodat ze lang mooi blijven.

Geef de potgrond in potten 's ochtends of 's avonds een flinke hoeveelheid water. In hoogzomer kan het nodig zijn tweemaal per dag te gieten als het erg warm en droog weer is. Als je weet dat je waarschijnlijk geen tijd hebt om regelmatig water te geven, installeer dan een automatisch irrigatiesysteem.

Geef alle planten in potten van juni tot september om de week of tien dagen verdunde vloeibare mest. Biologische tomatenvoeding is goed voor alles wat bloeit of vrucht draagt.

Bescherm vorstgevoelige potten in de winter met noppenfolie. Verpot planten die uit hun pot

groeien liever in de lente dan in de zomer of herfst naar een grotere pot. Als bomen of heesters je grootste pot ontgroeien, erken dan dat het tijd is ze in de vollegrond te zetten of, als je daarvoor geen ruimte hebt, weg te geven.

Verplaats potten of wikkel ze in folie tegen vorstschade.

Basistips voor potten

■ Controleer de afvoer van je potten goed: onderin moet minstens één drainagegat zitten dat groot genoeg is om overtollig water te laten wegvloeien. Voorkom dat de gaten verstopt raken met potgrond door onderin de pot een laag steentjes te leggen. Gebruik geen materiaal dat de gaten kan verstopen.

■ Doe geen tuingrond in potten, want die watert niet goed genoeg af en kan ziekten en ongedierte bevatten. Gebruik in plaats daarvan turfrijke universele potgrond voor tijdelijke (seizoens)beplanting en een mix van deze en goed doorlatende universele potgrond voor planten die langer dan een jaar in de pot zullen staan.

■ Geef planten voor en na het planten een royale hoeveelheid water. Blijf vervolgens regelmatig water geven tijdens het groeiseizoen.

■ Zet planten even diep als ze in hun pot stonden. Zorg er bij heesters en bomen voor dat de markering waar de stam boven de aarde uitkwam op dezelfde hoogte is als het oppervlak van de potgrond.

■ Laat een stuk vrij vanaf de rand van de pot zodat je hem makkelijk kunt begieten: in grote potten minstens 5 cm.

■ Zet de pot niet op de grond, maar op bakstenen of potvoetjes zodat water makkelijk weg kan vloeien, vooral in de winter. Hierdoor gaan ook potten van vergankelijk materiaal zoals hout langer mee.

■ Bedenk of je een mulch toevoegt. Een bovenlaag van steentjes ziet er heel mooi uit, maar maakt het ook wat lastiger om te zien of de plant water nodig heeft.

■ Houd planten die lang staan mooi en gezond door elk voorjaar de bovenste 5 cm potgrond te vervangen. Een handje lavameel geeft ze ook een oppepper.

VOLGENDE MAAND Alan laat zien hoe je je planten en je tuin kunt voorbereiden op de winter.

Vraag & Antwoord

In iedere tuin loop je wel eens tegen een vraag op – van vragen over plagen, ziekten en de beste planttijd tot het kweken van nieuwe soorten. Wij geven antwoord.

V Hongerpruimen

A Het begint met gladde, groene pruimen die steeds langer en banaanvormig worden, alsof ze aan één zijde een tasje maken. Later worden ze bleek en verschrompelen ze, waarna ze een witachtige bloem vormen en van de boom vallen. Binnenin zit geen pit en de vruchten zijn niet eetbaar.

De schimmel die dit alles veroorzaakt, is *Taphrina pruni*. De tasjesvormige vruchten worden ook wel hongerpruimen of narrentasjes genoemd. De schimmel is verwant aan de ziekte die perzikkrulziekte veroorzaakt. Beide schimmels hebben eenzelfde soort levenscyclus, met sporen in de lucht die takjes infecteren, die op hun beurt vervormd raken en soms dichte groepen van levende en dode takken vormen. Dat worden ook wel heksenbezems genoemd. De ziekte verspreidt zich vervolgens verder naar de bloemen en vruchten.

Knip geïnfecteerde takken met al hun vruchten deze maand weg. Laat ze niet langer zitten, want pruimen moet je niet later in het jaar snoeien om loodglansschimmel te voorkomen.

Ruim de grond rond de voet van de boom ook op, helemaal als er vruchten van de boom zijn gevallen. Er zijn geen middeltjes waarmee je deze schimmel kunt bestrijden, dus verdere verspreiding voorkomen is de beste manier om hem tegen te gaan.

V Waarom zien mijn pruimen er meer uit als bananen?

A Dit is een klassiek symptoom van hongerpruimen, veroorzaakt door een schimmel die houdt van vochtige en koele omstandigheden. Volg de adviezen op deze pagina om in de toekomst weer gezonde vruchten te krijgen.

TIP
Verwijder alle aangetaste pruimen zodra je ze ziet, voordat de sporen op de vruchten in de lucht worden losgelaten en de ziekte verder verspreiden.

V Help, mijn moestuin is schaduwrijk en zit vol slakken!

A Geef om te beginnen het kweken van groenten niet op, ondanks de schaduw en de slakken. Veel groenten vinden schaduw tot op zekere hoogte helemaal niet erg. Veel bladgroenten zoals sla, snijbiet en oosterse (blad) groenten doen het verrassend goed in de schaduw. Probeer verder bieten, wortelen, boerenkool en palmkool, spruitjes, koolrabi,

pronkbonen, spinazie, erwten en rood- en witlof.

Kruiden voor halfschaduw zijn onder andere bieslook, koriander, roomse kervel en munt. Plant munt sowieso in een pot in plaats van de vollegrond om te voorkomen dat hij je hele tuin overneemt. Verpot hem elke twee jaar. Fruit dat wat schaduw verdraagt zijn rode bessen, frambozen,

Verhoog de kruin van een boom of dun hem uit om meer licht in je tuin te krijgen.

Gewassen die je voorzaait in zaaitrays kun je eenvoudiger beschermen tegen slakken.

kruisbessen en zwarte bessen. Geef je gewassen na het uitplanten meteen goed water.

Houd de slakken in toom door in het donker eropuit te gaan met een zaklamp en ze met de hand te verwijderen. Biervallen helpen ook, evenals het wegglokken van slakken met onweerstaanbare sinaasappelschillen. Slakken vallen vooral aan op jong groen, dus het kan helpen om je planten eerst in potten of zaaitrays op te kweken en pas uit te planten als ze wat groter zijn.

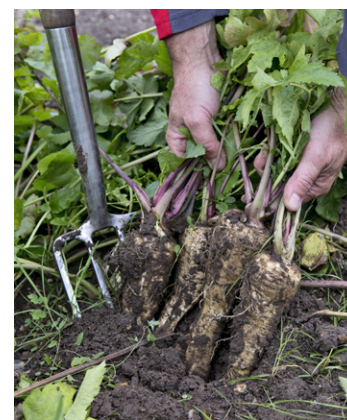
Heb je erg veel schaduw door bomen, dan kun je ze eventueel snoeien om de schaduw te verminderen – bijvoorbeeld door de kroon uit te dunnen of te verhogen. Maar vooral: zie dit tuinavontuur als een leuk experiment!

V Mijn pastinaken zien er vreemd uit. Wat is er mis mee?

A Pastinaken hebben wel vaker last van zowel echte als valse meeldauw, maar beide zorgen ze zelden voor grote problemen. Ook kunnen ze in zeldzame gevallen lijden aan dezelfde ziektes als wortelen, zoals violet wortelrot.

Maar wat wel vaker voorkomt bij pastinaken en dus waarschijnlijker is, is kanker. Dat is trouwens een symptoom van een schimmelinfectie in plaats van een op zichzelf staande ziekte. Zelfs kankerresistente pastinaaksoorten kunnen soms wat schade vertonen die je gewoonlijk herkent aan een donkere verkleuring.

Bepaalde omstandigheden zorgen ervoor dat kanker in pastinaken makkelijker kan ontstaan. Denk aan droogte, te rijke grond, water dat in de kroon blijft staan en schade aan de wortels door het gebruik van gereedschappen. De grond verrijken met kalk of houtas helpt problemen met je pastinaken door kanker voorkomen.

Pastinaken rijpen langzaam en hebben dus alle tijd om met problemen te maken te krijgen.

Sleedoorn kan groeien als kleine boom of grote struik.

V Deze plant verscheen in onze heg. Wat is het?

A Wij zouden erg blij worden als deze plant gratis en voor niks in onze heggen verscheen. Dit is namelijk de *Prunus spinosa*, ofwel sleedoorn. De donkere vruchten (ook wel sleepruimen genoemd) zijn uitstekende snacks voor vogels, en je kunt er zelf ook een heerlijke sloe gin (likeur) van maken.

In het voorjaar produceert deze struik kleine, witte bloemen, gevolgd door de genoemde kleine, blauw-zwarte vruchtjes in het najaar. Vaak zie je sleedoorn in heggen tussen akkers en vroeger werd hij vaak aangeplant – alleen of in gemengde inheemse heggen.

Tegenwoordig zie je nog zelden een sleedoorn in zijn eentje staan, wat eigenlijk best jammer is. Als je graag sloe gin maakt, is het fantastisch als je je eigen bessen kunt oogsten. Bovendien is de sleedoorn een geweldige struik voor bestuivers en vogels.

V Hoe kan ik het beste mijn hibiscuszaailingen binnen verzorgen?

A Als ze eenmaal groot genoeg zijn, kun je jonge planten tomatenvoeding geven om het hout te laten rijpen. Geef verder volop licht en een hoge luchtvochtigheid, en houd ze weg van tocht en kou. Top de hoofdstengel in het voorjaar om de plant struikachtiger te laten groeien. Doe dat ook met de lagere zijscheuten zodra die beginnen te vertakken. Geef gedurende het groeiseizoen een algemene kamerplantenvoeding. Verpot de plantjes vroeg in het volgende jaar, maar snoei ze niet op hetzelfde moment.

Groenbemers zoals *Phacelia* kunnen de grond na hongerige gewassen zoals aardappelen verbeteren.

V Waarom kwam *Phacelia* na aardappelen wel op, maar niet na uien?

A Dat is een interessante observatie van een 'goede buur'-effect. Veel planten scheiden bepaalde stoffen uit in de grond die voorkomen dat bepaalde zaden ontkiemen. Andere veranderen het bodemleven, zodat het geschikter wordt voor hun eigen behoeften. Maar het kan ook dat de grond losser is geworden door de aardappelteelt, waardoor de zaden makkelijker konden ontkiemen dan de hardere grond die na het oogsten van de uien is overgebleven.

Schade door *Alticini* (bladkevers) is duidelijker zichtbaar bij jonge planten.

V Kan ik blad eten waar gaatjes in zitten?

A Mensen eten liever geen beschadigde bladeren met gaatjes erin. Dat komt niet alleen doordat het minder fraai oogt, maar ook omdat er een miniem risico bestaat op het oppikken van ziekten via vogelspeeksel of slakkenlijm, of schimmels en rotting. Maar dat betekent niet dat je het beschadigde blad niet kunt eten. Als je het goed schoonmaakt en kookt, zullen er geen ziekteverwekkers achterblijven.

V Waarom heeft mijn boompioen in pot nog nooit gebloeid?

A Het kan tot wel vier jaar duren voor een jonge boompioen voor het eerst bloeit, dus misschien moet je nog even geduld opbrengen. Is je boompioen al wat ouder, kijk dan of de pot waarin hij staat groot genoeg is. Voed hem daarnaast wekelijks met kaliumrijke mest, zoals

tomatenvoeding, wanneer de plant actief groeit. Nog beter zou het zijn om de boompioen in de vollegrond te zetten – mits dat mogelijk is natuurlijk. Geef de plant ruim water voor je hem verplant en houd de grond tijdens droogte vochtig tot hij goed gevestigd is.

Het kan wel vier jaar duren voor een boompioen bloeit.

Kinderhandjes die aan hangende stengels trekken, kunnen zware potten doen vallen.

V Welke kamerplanten moet ik uit de buurt van kinderen en katten houden?

A De meeste dieren zullen giftige planten instinctief vermijden. Kinderen kun je het beste al op zeer jonge leeftijd leren om niet zomaar van planten te eten. Schat zelf de risico's in, zeker als er erg jonge kinderen aanwezig zijn. Denk daarbij trouwens niet alleen aan de giftigheid van planten, maar ook aan andere zaken die de veiligheid aangaan. Potplanten met overhangende stengels binnen het bereik van kinderhandjes of cactussen met nare stekels kunnen ook gevaar opleveren.

Kamerplanten die je uit de buurt van katten moet houden zijn onder andere de lepelplant, *Dieffenbachia*, gatenplant (*Monstera*), drakenklomp, *Aloë vera*, vijgen en wolfsmelk (*Euphorbia*).

Aaltjes tegen taxuskeverlarven kun je eind voorjaar of begin najaar toepassen.

V Kan ik mijn rododendron redden van de taxuskever?

A Taxuskevers of lapsnuitkevers vallen de bladeren en de wortels aan. Je herkent de schade door volwassen kevers aan de hapjes die uit de randen van de bladeren zijn genomen. Hoewel het er niet mooi uitziet, zal je plant daar niet dood aan gaan. Het echte probleem zit 'm in de larven. Die eten van de wortels, waardoor de plant het loodje legt. Bestrijd de larven met aaltjes (nematoden) die zich richten op de larven van deze kevers. Zorg ervoor dat de grond goed vochtig is en lees de instructies voordat je de aaltjes toepast.

Astrantia of Zeeuws knoopje is een goede plukbloem en lokt veel bestuivende insecten.

V Ik kwam deze mooie plant tegen in een tuin, maar wat is het?

A Dit is een Zeeuws knoopje, ofwel *Astrantia*. Hij wordt vaak op een plek met een beetje schaduw gezet, maar een zonnige plek die genoeg water krijgt is ook prima. *Astrantia* houdt van een rijke, vochtige grond. Is het erg droog, dan moet je hem wat extra water geven. Je kunt het Zeeuws knoopje in verschillende kleuren kopen en het is ook nog eens een uitstekende snijbloem.

V Mijn erwten groeien slecht. Hoe kan dat?

A Het ontkiemen en de groei van rechtstreeks gezaaide erwten wordt sterk beïnvloed door de hoeveelheid vocht in de grond. Als een erwt eenmaal begint te ontkiemen en vervolgens weer uitdroogt, zal de ontlukende groei vaak onder de grond al verschrompelen, nog voordat het een kans krijgt boven de grond te komen.

Om sterke erwten te krijgen moet je ze dus grondig en regelmatig water geven. Als ze eenmaal goed groeien hebben ze niet meer

zo veel water nodig, totdat ze beginnen te bloeien. Vanaf dan hebben ze wekelijks een goede waterbeurt nodig, zodat de peulen flink kunnen opzwellen. Mulchen rond de planten helpt ook, want dat houdt vocht in de grond langer vast.

Ook muizen kunnen roet in het eten gooien, want die eten de zaden. Een manier om dit te voorkomen, is door je erwten voor te zaaien om potjes en ze vervolgens uit te planten zodra ze groot genoeg zijn.

De hete, vroege zomer was zwaar voor erwten die in juni zijn gezaaid.

Door de groeitop te verwijderen gaat er meer energie naar de rest van de plant.

V Mijn dahlia's vallen om door de wind. Wat kan ik het beste doen?

A Als je dahlia's topt wanneer ze nog jong zijn, produceren ze meer vertakkingen en worden het bossigere in plaats van hoge planten. Als ze ongeveer 25 cm hoog zijn met vier bladparen op sterke stelen, knip je de hoofdstengels net boven het bovenste paar bladeren af. Daaronder zullen nieuwe zijscheuten ontstaan, waardoor de plant voller groeit.

Het toppen vertraagt ook de bloei, dus laat een paar scheuten staan en top de rest om de bloei te spreiden. Je kunt de bloei nog verder verlengen door nieuwe zijscheuten die later verschijnen ook weer te toppen.

Als je dahlia's deze maand nog nieuwe bloemknoppen maken, kun je ervoor kiezen ze niet meer te toppen, want het einde van het seizoen nadert. Het is dan wel verstandig om de stengels wat extra te steunen met stokken, vanwege het gewicht van de bladeren en de bloemen.

V Welke beestjes eten van mijn dahlia's?

A Helaas (voor ons) zijn dahlia's voor heel veel plantenetende diertjes een smakelijk hapje, dus waarschijnlijk eten er meerdere soorten van je dahlia's mee. Als je op een warme, vochtige avond met een zaklamp zou gaan kijken, zie je waarschijnlijk een heel konvooi van dikke slakken en een peloton van oorwurmen genieten van hun diner. Wat je volgend jaar zou kunnen doen om in ieder

geval de kruipende beestjes op afstand te houden, is je dahlia's in potten kweken.

Zet elke pot vervolgens op een schotel en zet daaronder nog een schotel die groter is dan de eerste. Vul de ruimte tussen de schotels met water.

Zo creëer je een soort gracht en maak je van je pot een onneembare vesting voor alles wat niet kan vliegen of zwemmen.

De uitbundige bloei van dahlia's kan ze topzwaar maken.

V Hoe verplaats ik mijn acht jaar oude laurier?

A Ze zeggen wel eens spreekwoordelijk dat je oude bomen niet moet verplanten. Maar als het dan toch moet, is dit een goed moment om het te doen, omdat de grond nog warm is. Graaf ruim rondom de plant om de wortelkluit zo compleet mogelijk uit te graven. Knip beschadigde wortels af met een snoeischaar. Herplant je laurier vervolgens op dezelfde hoogte en geef water. Bedek de grond eromheen dan met een mulchlaag om het vocht langer vast te houden en geef regelmatig water

Graaf de wortelkluit zo ruim mogelijk uit om de wortels zo min mogelijk te beschadigen.

tot hij goed is aangeslagen. Zet indien nodig ook een boompaal neer voor extra steun.

V Het blad van mijn sneeuwbal krult en wordt bruin. Waarom?

A Het bruin worden van het blad komt waarschijnlijk door waterstress. Dat is door de hetere, drogere zomers van de laatste jaren ook niet zo gek. Geef je sneeuwbal daarom, zeker bij droogte, meer water en voeding.

Krullend blad bij sneeuwballen kan onder andere komen door rupsen van de bladroller. De rupsen eten van het blad en de knoppen, en door deze schade kan het blad gaan krullen. Maar

Viburnum tinus wordt soms aangevallen door rupsen van de bladroller.

meestal is de schade hiervan niet zo groot dat de plant er echt problemen mee krijgt.

V Wat moet ik doen met de uitlopers van aardbeien?

A Sterke, gezonde uitlopers kun je het beste overhouden van je sterkste planten. Zodra ze een gezond wortelstelsel hebben aangemaakt, kun je de uitlopers losknippen van de ouderplant en in een nieuw bed uitplanten. Het is niet te laat om dat nu te doen. De warme grond zal ervoor zorgen dat je stekjes zich snel zullen vestigen. Meng voldoende organisch materiaal door de grond voordat je ze uitplant. Zorg dat de kroon van de plant niet onder de grond komt te zitten en duw de grond goed aan.

Je kunt reserve-uitlopers in potten planten en in een koude kas zetten. Deze zullen dan bloeien vanaf het begin van de lente. Kunnen er geen bestuivers bij de planten komen, breng dan met een klein penseeltje stuifmeel

over van bloem naar bloem. Zo heb je al vroeg een eerste aardbeienoogst. Is het warm genoeg, zet de deuren van de kas dan open en laat bestuivende insecten dit klusje voor je uitvoeren.

Knip de uitlopers van aardbeien pas los van de ouderplant wanneer ze voldoende wortels hebben.

V Mijn Ipomoea wil niet bloeien, maar die van mijn dochter wel. Wat doe ik fout?

A *Ipomoea*-soorten, zoals Spaanse vlag, hebben zomerwarmte en een beschutte plek nodig, bijvoorbeeld tegen een muur op het zuiden of westen. Zodra de plant aangeslagen is, kun je hem het beste bemesten met tomatenvoeding. Die is rijk aan kalium, wat je plant helpt bij het bloeien.

De Mexicaanse plant *Ipomoea lobata*, ofwel Spaanse vlag, houdt van warmte en veel zon.

22%
KORTING

BE HERE NOW

SCAN MIJ VOOR
MEER INFO

LEKKER NAGENIETEN

Een echt persoonlijk souvenir maak je met je eigen foto's in de mooiste kwaliteit fotoboeken bij Pixum.

Grenzeloze ontwerptopties! Bezoek Pixum.nl of download de Pixum App.

pixum
JOUW ONLINE FOTOSERVICE

22% KORTING bij Pixum met code*: EVERGREENS-22

* Deze code berekent 22% korting op alle Pixum Fotoboeken via de Pixum website of de Pixum App. De korting wordt niet over de verzendkosten gerekend. De code is geldig t/m 1-11-2023. Kortingen kunnen niet gecombineerd worden met andere kortingen.

Inspiratie

Mis je kleur in de tuin? Is je tuin net niet die beschutte plek die je voor ogen had? Elke maand lees je hier alles over slimme tuinontwerpen, mooie bloeiers en tips om van je tuin een paradijs te maken.

67

72

76

84

Deze maand

- 62 Planten met een missie, deel 7**
Carol stelt haar favoriete schaduwminnende planten voor.
- 67 Plastic – weg ermee!**
Word minder afhankelijk van plastic.
- 72 De complete gids voor plukbloemen, deel 2**
Zo krijg je het hele jaar door mooi gevulde bloemenvazen.
- 76 55 kleurrijke voorjaarsbollen**
Plant deze bollen voor kleur van de winter tot eind voorjaar.
- 84 Tuinontwerpen voor kleine ruimten**
Zo integreer je potten, zitjes en water in een kleine ruimte.
- 90 Klein budget, grote oogst**
Zaai nu en oogst volgend jaar eerder.
- 95 Inheemse held**
Maak kennis met hemelsleutel.

90

Planten met een missie

Deel 7: Schaduw

Geen idee wat je in de schaduw moet planten? Kijk dan naar de natuur, zegt **Carol Klein**, die fantastische, schaduwminnende planten kiest.

Paddenlelies (*Tricyrtis hirta*) zijn dol op gevlekte schaduw, waar ze tot laat in de zomer hun ongewone, gespikkelde bloemen produceren. 'Taiwan Adbane' heeft bijzonder rijk gekleurde bloemen. Hoogte x Breedte 100 x 45 cm Bloei aug-okt

FOTO: SARAH CUTTLE

Wil een plant het goed doen in schaduw, dan moet hij van schaduw houden. Een open deur? Toch is het maar al te makkelijk te verwachten dat een plant zich aanpast aan de plek waar jij hem wilt neerzetten. Bij elke plant moet onze belangrijkste overweging zijn wat die plant nodig heeft.

Natuurlijk moeten we, als we waar dan ook in onze tuin nieuwe planten willen zetten, eerst de standplaats en de bodem leren kennen. Bijna alle tuinen hebben op bepaalde tijden van de dag wel wat schaduw. Sommige mensen vinden schaduw een probleem, maar ik zie het als een kans om een paar van de mooiste planten ter wereld te kweken.

Schaduwrijke plekken in de natuur, met name loofbossen, geven tal van aanwijzingen voor wat je in een schaduwhoek in je tuin kunt zetten. Maar daarmee is het probleem niet helemaal opgelost. Bij ons is het vooral in de lente showtime op bosgrond: van sneeuwkllokjes in januari tot wilde hyacinten in juni, die profiteren van het extra licht zolang de boomtakken kaal zijn. In andere bossen, vooral in gematigde streken van Azië, zijn er naast planten die op hun best zijn voordat het bladerdak dichtgroeit nog allerlei herfstbloeiers (anemonen, paddenlelies en Japanse wasbloemen) die er gebruik van maken dat het bladerdak dunner wordt.

Tot de beste voorbeelden daarvan behoren de Japanse anemonen, ook wel herfstanemonen genoemd. Ze bloeien betrouwbaar en overvloedig met keltvormige roze of witte bloemen, zonder dat je er iets aan hoeft te doen. Een andere Aziatische vaste plant, de Japanse wasbloem (*Kirengeshoma palmata*), produceert zachtgele, hangende klokjes aan lange stengels. Deze schitterende plant bewijst dat schaduw allesbehalve een onoverkomelijk probleem is.

Maar hoe zit het met de lange zomervakantie, tussen de stralende lente en de overvloedige herfst? Je moet goed zoeken, wil een schaduwplek tijdens de zomermaanden geen schandplek worden. Sommige inheemse campanula's bloeien van juni tot augustus of zelfs september. Het prachtige breedbladig klokje (*Campanula latifolia*) steekt hoge aren met elegante blauwe of witte klokjes omhoog. En de variëteit 'Gloaming' heeft bleek lilagrijze klokjes, met donkere vlekken in de keel. Diverse verwanten van het lelietje-van-dalen (*Convallaria majalis*) bloeien in de zomer, elegant en vaak geurend, en met in de herfst goudgeel en roestbruin blad dat de magie laat voortduren. Probeer ook eens *Maianthemum racemosum* en salomonszegel (*Polygonatum x hybridum*).

Ook het blad kan een belangrijke rol spelen. *Astelia nervosa*, die een grote pol zwaardvormige bladeren vormt, doet het twaalf maanden van het jaar feilloos. Maar vaak wordt hij

MET DE KLOK MEE VAN BOVENAF

- Boshhyacint (*Hyacinthoides non-scripta*)

Hoogte x Breedte 40 cm x 10 cm

Bloei apr-jun

- Dovenetel (*Lamium orvala*)

H x B 50 cm x 50 cm **B** apr-jun

- *Epimedium* x *versicolor* 'Sulphureum'

H x B 35 cm x 35 cm **B** apr-mei

ten onrechte in een bak op een warme, zonnige plek gezet. Mensen nemen namelijk vaak ten onrechte aan dat hij van de zon houdt omdat hij zilverkleurig blad heeft. Maar in feite is het een bosplant in zijn thuisland, Nieuw-Zeeland, waar hij, wanneer hij niet als epifyt op bomen groeit, van turfgrond houdt.

De roodbloemige elfenbloem *Epimedium x versicolor* is ongeëvenaard als elegante bodembedekker die het hele jaar aantrekkelijk is, al komen zijn afstammelingen 'Sulphureum', met zijn heldergele bloemen en de blekere 'Neosulphureum' aardig in de buurt. Alle drie hebben ze teer nieuw blad dat naarmate het seizoen vordert glanzend en stevig wordt en in de winter de mooiste glans heeft. In de lente zijn de pollen bezaaid met clusters van knopjes en sierlijke bloemen met sporen. Knip het

oude, slordige blad weg, zodat de bloemen goed uit de verf komen.

Bosgierstgras (*Milium effusum* 'Aureum') is een van de vele soorten bosgras. In mijn donkerste hoekjes licht het op tot de herfst, in het gezelschap van diverse kompanen. Zo begeleidt hij de eerste sneeuwkllokjes en de helleborussen, die tot ver in april doorbloeien, en een heleboel bollen. Dan nemen de bosanemonen en elfenbloemen het schaduwsppektakel over, die weer plaats maken voor *Lamium orvala* en *deinanthe*, een overblijvende verwant van de hortensia, en als bonus een prachtige *Geranium nodosum* met donkere bloemen. In de herfst wordt het stokje doorgegeven aan de Aziatische bosplanten en de winter is het seizoen voor maagdenpalm en de glanzende bessen van *Iris foetidissima*. Er valt altijd wel wat te beleven.

“Schaduw is allesbehalve een onoverkomelijk probleem. Het is juist een geweldige kans om allerlei bijzondere planten te kweken.”

De bloemaren van Turkse lilies zoals 'Russian Morning', met hun omkrullende bloemblaadjes en lange helmknoppen, rijzen hoog op in lichte schaduw.

H x B 150 x 30 cm B jun

Succes verzekerd met schaduwplanten

Wat planten? Schaduw is er in verschillende soorten en gradaties. De gevlekte schaduw van een sierlijke loofboom zoals een zilverberk, appel of katsuraboom is totaal iets anders dan de schaduw aan bijvoorbeeld de noordkant van een hoog hek of gebouw, waar geen direct zonlicht door kan dringen. Varens zijn bij uitstek geschikt voor echt dichte schaduw, waar maar weinig bloemen zullen bloeien. Op die plaatsen kun je met varens in al hun ongelooflijke variatie een zee van groen creëren, met de focus op textuur en vorm.

Vaak worden hosta's aangeraden voor schaduw in de stad, maar muren zijn een thuis voor (naakt-) slakken, die hosta's in een oogwenk kunnen decimeren. Kies in plaats daarvan sterkere planten zoals de Kaukasische vergeet-me-niet (*Brunnera macrophylla*). Haar hartvormige bladeren zijn misschien niet zo groot, maar ze worden niet kaalgevreten. De variëteit 'Jack Frost' heeft fraai zilverkleurig blad en toefjes stralendblauwe vergeet-me-nietachtige bloemen.

Veel bolgewassen houden ook van droge schaduw. Plant sneeuwroem, sterhyacinten en sneeuwkllokjes onder vaste planten voor textuur en diepte, en Turkse lilies voor zomerkleur.

Schaduwplanten verzorgen

Zoals bij alle planten is het motto: doe de natuur na. Voeg dus bij bosplanten (blad)compost toe aan de grond en laat ze dan hun eigen, wilde gang gaan.

5 onmisbare schaduwplanten

1

Hondstand

Hondstand bloeit in allerlei tinten, maar de heldergele *Erythronium tuolumnense* en 'Pagoda' zorgen voor een echte lentestemming.

Hoogte x Breedte 25 cm x 10 cm

Bloei apr

2

Longkruid (*Pulmonaria*)

Bekend om de zilverkleurige spikkels op zijn blad, met blauwe, witte, roze of rode bloemen waar bijen dol op zijn. 'Cotton Cool' is een prima keuze en 'Majesté' heeft opvallend blad, vaak het hele jaar door.

H x B 30 cm x 60 cm

B feb-mei

3

Helleborus foetidus

Stinkend nieskruid heeft vaak meerdere stevige stengels vol limoengroene klokjes met een rood randje. De diep ingesneden bladeren zijn altijd donker, maar in de winter bijna loodgrijs, wat de plant een spectaculair uiterlijk geeft.

H x B 80 cm x 45 cm

B jan-apr

4

Anemone x hybrida 'Honorine Jobert'

Hoog en sierlijk, met enkelvoudige witte bloemen en goudkleurige meeldraden.

H x B 120 cm x 60 cm

B aug-okt

5

Trillium chloropetalum

De gevlekte bladeren en dieprode bloemen geven het prachtige drieblad een opvallende uitstraling.

H x B 50 cm x 50 cm

B mrt-mei

4

Anemone x hybrida 'Honorine Jobert'

2

Pulmonaria

5

Trillium chloropetalum

Vermeerder *Hakonechloa macra* 'All Gold' door de pollens te delen, want hij is het mooist in grote groepen.

Beplanten met schaduwplanten

Verbeter de bodem voordat je iets in de schaduw plant. Niet door te spitten – dat zorgt voor beschadigde boomwortels en watervlies – maar door het oppervlak een mulch van (blad)compost te geven. Zo wordt vocht vastgehouden en onkruid onderdrukt.

Als je in de schaduw van een boom plant, zoek dan voorzichtig met een handvork naar stukken grond tussen de wortels. Graaf een gat dat iets groter is dan de wortelkluit en hark (blad)compost door de aarde om je plant een vliegende start te geven. Kleine, jonge planten slaan sneller aan dan grotere, oudere planten. Geef na het planten royaal water en blijf regelmatig water geven tot de plant goed geworteld is.

Als de plant eenmaal is aangeslagen, zal hij zich verspreiden. En in de schaduw geldt: hoe meer zielen, hoe meer vreugd, dus deel

planten om de paar jaar, het liefst als ze in rust zijn. Van een grote pol *Hakonechloa macra* maakte ik twintig nieuwe plantjes, die ik oppotte, verzorgde en, toen ze eenmaal een goed wortelstelsel hadden, uitplantte. Het is leuk om planten ook op andere manieren te vermeerderen: Japanse anemonen kweek je makkelijk op uit horizontale wortelstekken.

Carol op TV

Abonneer je op onze nieuwsbrief en mis geen enkele uitzending.

www.gardenersworldmagazine.nl/nieuwsbrief

BBC
TWO

VOLGENDE MAAND Carol verkent de wondere wereld van voorjaarsbollen.

Plastic – weg ermee!

Plastic is overal in onze tuinen. Het is soms niet te vermijden en vaak niet te recycleren. Maar **Sally Nex** schiet te hulp met tips om minder afhankelijk te worden van dit problematische materiaal.

Tel de volgende keer dat je in je tuin bent eens hoeveel dingen om je heen van plastic zijn. Tuiniers gebruiken elk jaar miljoenen plastic potten. Waarschijnlijk heb je je eigen voorraad en een flinke verzameling potgrondzakken, om nog maar te zwijgen van plantenlabels en diverse flessen met plantenvoeding die je gebruikt.

Het is niet zo gek dat we afhankelijk zijn geworden van plastic: het is goedkoop, licht en waterbestendig. Soms is het duidelijk dat iets van plastic is (potten, labels, gieters) maar er is ook verborgen plastic, zoals de groene coating om tuindraad. Soms lijkt het

niet eens op plastic: vliesdoek is geweven polypropreen en als dat scheurt, komen er stukjes plastic in je bodem terecht. En we beginnen nog maar net te ontdekken welke effecten plastic in de bodem heeft. Dat kan afkomstig zijn van beschadigde potten, gescheurde plastic stolpen en vele andere bronnen. Uit onderzoek blijkt dat

“Als vliesdoek scheurt, komen er stukjes plastic in je bodem terecht.”

regenwormen die tussen microplastics leven achterblijven in groei* en dat de vele bodemdierpjes die onze grond gezond houden in aantal achteruitgaan door plasticvervuiling. Als plastic vergaat, kunnen er vervuilende stoffen zoals ftalaten (in oudere tuinslangen) en bisfenol A (uit kassen van polycarbonaat) vrijkomen. Beide stoffen zijn schadelijk voor de gezondheid.

Het helpt als je goed voor je plastic zorgt en door het te recycleren belandt het minder snel op de vuilnisbelt. Maar we recycleren maar een fractie van ons tuinplastic, en daarnaast lost recycleren niet alles op. Glas kun je eindelijk

recyclen, maar plastic maar een of twee keer, omdat de kwaliteit bij elke recyclerende achteruitgaat. Het is daarom beter om alternatieve materialen te gebruiken, zoals rijstvlies, vezel of bamboe.

Soms is het eenvoudig een kwestie van omwisselen: houten zaaibakken zijn net zo makkelijk als plastic exemplaren en mooier. Soms moet je inventief zijn – bijvoorbeeld kolen beschermen met oude katoenen lakens in plaats van met plastic gaas - of dingen anders doen, zoals nieuwe aardappelen een paar weken later planten zodat je ze niet met vliesdoek tegen vorst hoeft te beschermen.

En tuinieren zonder plastic heeft voordelen. Dingen die niet van plastic

zijn, kun je repareren en vaak zelf maken. Zaaialingen doen het prima in houten bakken en papieren potjes, die poreus zijn waardoor de lucht beter circuleert, en ze slaan sneller aan als je ze uitplant. Maak je geen zorgen als het papier vergaat voordat je ze uitplant – houd de wortels bij elkaar en het komt wel goed.

Helaas is plastic soms onvermijdelijk: je eigen potgrond mengen is niet praktisch als je in een flat woont, bijvoorbeeld. Maar je kunt wel pothangers van hennep maken of stekjes ruilen met vrienden, zodat je geen planten in plastic potten hoeft te kopen. Elke keuze is er één. Kies bewust en ook jij kunt een groenere, plasticvrije tuin hebben.

Kun je het composteren?

Zo composteer je 'biologisch afbreekbare' voorwerpen.

De term 'biologisch afbreekbaar' kan verwarrend zijn als je wilt weten of je iets zelf kunt composteren of niet. Zoals veel tuiniers merken, is 'biologisch afbreekbaar' geen garantie dat iets composteerbaar is op je eigen composthoop. De boosdoeners zijn gewoonlijk koffie pads, bioplastic, supermarkttassen en groente verpakkingen, die

wel kunnen verteren in een industriële installatie, maar niet in de koude composteerbak van de gemiddelde tuinier.

Staat het kiemplantlogo of OK Compost Industrial op een verpakking, dan kan het wel bij het gft, maar niet op je composthoop. Dat kan alleen met verpakkingen waarop het logo OK Compost Home vermeld staat.

Veelgebruikt plastic in tuinen

Naam	PVC (polyvinyl chloride)	LDPE (lagedichtheid-polyethyleen)	PP (polypropreen)	Polystyreen	Bioplastic
Functie	Waterleidingpijpen, kruiwagens, gereedschap	Potgrondzakken, foliedoek voor tunnelkassen	Bloempotten, plantenbakken, touw, netten	Vaak hergebruikt door particuliere tuiniers	Vaak hergebruikt door particuliere tuiniers – bijvoorbeeld als potten
Om aan te denken voor het kopen	Bevat vaak ftalaten. Door warmte kunnen chemicaliën weglekken.	Meestal niet recyclebaar, maar wel herbruikbaar.	Niet recyclebaar indien zwart, maar wel herbruikbaar	Styreen is door het Internationaal Agentschap voor Kankeronderzoek aangemerkt als mogelijk kankerverwekkend bij mensen. Niet recyclebaar.	Gemaakt van hernieuwbare bronnen. Sommige zijn composteerbaar, maar om te verteren hebben ze voldoende warmte en tijd nodig.

Bloemen rechtstreeks zaaien

Als je een stukje grond over hebt, kun je nu bloemen gaan zaaien voor volgend jaar. Rechtstreeks in de vollegrond zaaien in plaats van in potten of zaaibakken bespaart plastic en kost je minder tijd, omdat je de planten later niet buiten hoeft uit te planten.

Winterharde eenjarigen, zoals korenbloemen en slaapmutsjes, zijn ideaal om in september te zaaien, overwinteren als zaailingen in je tuin en bloeien vroeg in de volgende zomer.

1 Haal al het onkruid dat met je zaailingen kan concurreren weg. Maak een of meer ondiepe zaaivoren met een stok of de achterkant van een schepje. Geef water als de grond in de zaaivoor droog is. Het is ook handig om aan het eind van de zaaivoren labels te zetten, zodat je nog weet wat je gezaaid hebt als de zaailingen volgend jaar groter zijn.

2 Probeer de zaden gelijkmatig te spreiden als je ze in de zaaivoor laat vallen. Zaai iets dichter op elkaar dan voorgeschreven, want sommige zaden ontkiemen misschien niet. Vervolgens dun je de zaailingen naarmate ze groeien uit tot de afstand die op het zakje staat. Zaaien in rijtjes maakt het makkelijk onkruid te herkennen.

3 Bedek het zaad met een dun laagje grond en geef goed water. Zet een fijne broes op de gieter, zodat de zaden niet van hun plaats worden gespoeld. Blijf bij droog weer om de paar dagen water geven tot de herfstregens beginnen. Neem maatregelen om slakken te weren en wied regelmatig.

MANIEREN OM MINDER PLASTIC TE GEBRUIKEN

Hier volgen wat simpele stappen die je kunt zetten om te zorgen dat er minder plastic je tuin binnenkomt. Maar gooi het plastic dat je al hebt niet weg. Hergebruik het en koop geen nieuw plastic.

Zorg voor het plastic dat je hebt

Je hebt in de loop van de jaren vast een voorraad plastic opgebouwd en de beste manier om te voorkomen dat het op de vuilnisbelt belandt, is het te blijven gebruiken. Zet plastic voorwerpen in de schaduw, want uv-licht maakt het bros, en bewaar ze 's winters in de schuur. Zet planten in plastic bakken en potten op planken, dan beschadig je ze minder snel per ongeluk.

TIP Recycle je plastic voor het te oud wordt en uit elkaar begint te vallen, om vervolgens in het milieu terecht te komen.

Maak je eigen biopotten

Maak composteerbare modules en potjes van krantenpapier en karton – zo geef je je planten met geüpicycled afvalmateriaal een betere start. Maak met een houten pottenpers of een glazen fles cilindrische potjes van stroken krantenpapier om in te zaaien en gebruik lege wc-rollen voor het zaaien van planten met lange wortels, zoals bonen en pronkerwt (*Lathyrus*).

TIP Maak grotere potten van dun karton: knip een sjabloon met open bovenkant uit en plak de zijanten aan elkaar met afplaktape van papier.

Koop bewust

Je plasticverbruik verminderen is een kwestie van bewuste keuzes. Weiger dus tuindraad, ecopotten of plantlabels te kopen die in plastic zijn verpakt (je kunt alles online los of in papieren hoesjes kopen). Spaar en investeer in minder, maar hoogwaardiger houten gereedschap, potten, meubels en andere producten die langer meegaan.

TIP Tweedehands kopen betekent vaak dat je voor minder geld meer kwaliteit krijgt, met een kleinere ecologische voetafdruk.

Maak van een trog een regenton

Plastic regentonnen gaan jaren of zelfs decennia mee. Maar als ze stukgaan, vervang ze dan door tweedehands veevoederbakken of oude watertanks die je bij de kringloop of op een veiling koopt en die niet van plastic zijn.

TIP Maak een houten deksel voor je voederbak (met een gat erin voor de regenpijp) en bevestig er een kraantje aan, zodat je je gieter makkelijk kunt vullen.

Maak je eigen potgrond

Maak zelf potgrond door zelfgemaakte compost, aarde en bladaarde te mengen. Het is in een handomdraai gemaakt, turf-vrij en heeft een kleine ecologische voetafdruk. Als je maar een paar kamerplanten verpot, kun je een kleine emmer maken en je kunt de ingrediënten aanpassen aan de behoeften van je planten.

TIP Met een mix van drie delen compost, twee delen onkruidvrije aarde en één deel kokosvezels of bladaarde, plus wat zeewiermeel maak je goede universele potgrond.

Koop planten met kale wortel

Nieuwe planten gaan stevast gepaard met een hoop ongewenst plastic. Kies daarom voor planten met kale wortel. Deze zijn van september tot mei verkrijgbaar om in de winter, waarin ze beter aanslaan, te worden geplant. Planten met kale wortel zijn o.a. heesters, bomen en vaste planten zoals irissen, pioenrozen en floxen.

TIP Pak planten met kale wortel uit zodra je ze in huis hebt. Laat de wortels van bomen en heesters een uur in water staan en plant ze dan zo snel mogelijk.

DRAAG JE STEENTJE BIJ

Wat zou je aantreffen als je je tuin op plastic zou controleren? Potgrondzakken, netten, handgrepen van gereedschap, grasmaaier, potten, regentonnen en materialen zoals terrasvlonders? We weten heel goed hoe makkelijk het is om plastic te kopen en te gebruiken, maar staan er vaak minder bij stil hoe schadelijk het is voor de planeet. De residuen van bioplastic worden bijvoorbeeld minder schadelijk geacht dan plastic dat

gemaakt is van niet-hernieuwbare bronnen, maar echt zeker weten we het niet. We weten wel dat stukken plastic en de chemicaliën die daaruit vrijkomen schadelijk zijn voor het leven op aarde. Het is dus heel belangrijk om na te denken voor je iets koopt, te zorgen voor de plastic spullen die je hebt en ze verstandig te hergebruiken of weg te gooien.

Gebruik wat in je tuin voorhanden is

Vaak hoef je niet eens iets te kopen. Vloeibare mest kun je maken van smeewortel of brandnetels en plantlabels van beschilde stenen of kapotte dakpannen. Dat is minder belastend voor het milieu en je beperkt het plastic in je tuin.

TIP Kweek je eigen tuindraad met Nieuw-Zeelands vlas (*Phormium tenax*). De sterke, in de lengte gescheurde bladeren daarvan kun je gebruiken om tomaten aan te binden.

Kweek je eigen groente

Je tuin kan ook helpen het plasticverbruik in je keuken te verminderen. Kweek je eigen groente en je hebt plasticvrij, biologisch, vers en overheerlijk voedsel.

TIP Streep eerst groente met veel plastic van je boodschappenlijst, zoals sla, komkommer en sperziebonen. Die kun je makkelijk kweken in een pot of op een zonnig plekje in je tuin.

Je kunt oude potgrondzakken hergebruiken als zakken voor tomaten- en andere planten.

www.gardenersworldmagazine.nl/biodiversiteit

BINNENKORT in deze serie

• OKTOBER: De kringloop van het leven

Leer hoe en waarom je je tuinafval moet recycleren en je bodem met zelfgemaakte potgrond nieuw leven inblaast.

• NOVEMBER: Met je handen in de aarde

Ontdek hoe je voor je bodem moet zorgen om de biodiversiteit te

verbeteren, koolstof op te slaan, overstromingen te beperken, je planten gezond te houden en nog veel meer. PLUS Waarom 'no dig' goed is voor je bodem.

• DECEMBER Bomen als redding

Lees waarom bomen het antwoord zijn op veel van de problemen van onze planeet en welke bomen het meest geschikt zijn voor tuinen.

A woman with long brown hair, wearing a blue plaid shirt, is smiling and looking down at a white bucket filled with various colored dahlias (orange, red, white). She is using a pair of scissors to trim a flower. The background is a lush garden with green foliage and some white flowers.

Een jaar vol bloemen

Door je eigen pluktuin te beginnen vul je jouw huis het hele jaar door met bloemen die je zelf kweekt. In dit (beknpte) overzicht lees je wat je in elk seizoen moet zaaien en planten om een jaar lang je vazen gevuld te houden.

Voorjaar

Plant eind maart **dahliaknollen** in potten en bewaar ze op een vorstvrije plek totdat je ze eind mei uitplant. Voeg **goed verteerde mest** toe aan de grond waar je de dahlia's wilt planten.

Rechte stelen zijn belangrijk, dus **zet steunen neer** zodat je planten niet omvallen of beschadigd raken door zware regen en wind. Dit kun je het beste in het voorjaar doen, als de planten nog klein zijn, in plaats van later in de zomer. **Een cirkel van bamboestokken en touw** werkt goed voor dahlia's. Planten als cosmea, korenbloemen en duifkruid (*Scabiosa*) ondersteun je met een gaas van juten dat je horizontaal over een bloembed spant en aan de hoeken met bamboestokken vastmaakt.

Door **binnenshuis in bakjes te zaaien** heb je de groeiomstandigheden onder controle. Zaai in maart en april **eenjarige planten** zoals pronkerwten (*Lathyrus*), duifkruid, akkerscherf, korenbloemen, *Cerinth*, strobloemen en ridderspoor. Maar let op: *Nigella* houdt niet van wortelverstoring, dus zaai deze in april rechtstreeks. Wacht tot half april met het zaaien van halfharde eenjarigen zoals cosmea, *Rudbeckia*, *Zinnia*, *Phlox drummondii* en zonnebloemen. Kweek ze op in potten van 9 cm voordat je ze **uitplant** als stevige jonge planten, die veel minder snel door slakken zullen worden opgegeten.

Als je geen ruimte hebt om voor veel zaailingen te zorgen, kun je **trayplantjes** kopen. Verpot en laat ze een paar weken binnen verder groeien of wacht met kopen en uitplanten tot het risico op vorst voorbij is.

In mei kun je **eenjarige planten afhard** en uitplanten. Tegen het einde van de maand kun je beginnen met het afhard

PLUK IN HET VOORJAAR: narcissen, tulpen, alliums, primula's, lelietjes-van-dalen.

Zodra de zaailingen groot genoeg zijn om beet te pakken, zet je ze in individuele potten.

Voor stevige, lange stelen aan dahlia's en andere plukbloemen plaats je in het voorjaar steunen die de planten rechtop en heel houden.

Haal de zomerse overvloed aan bloemen en groen in huis, waaronder gele cosmea en geurpelargoniums.

Zomer

Plant in juni de laatste halfharde eenjarigen en vorstgevoelige vaste planten, zoals pelargoniums en dahlia's. Zaai eind juni **tweejarige planten**, waaronder duizendschoon, damastbloemen, muurbloemen, mariëtteklokjes en tuinjudaspenning.

Zaai vanaf eind augustus **eenjarige winterharde planten** als *Nigella*, ridderspoor, *Calendula*, *Scabiosa* en korenbloemen, voor vroege bloemen volgende zomer. Deze overwinteren als jonge planten en hebben volgend voorjaar een voorsprong.

De meeste plukbloemen behoeven **tijdens de zomer geen voeding**. Zeer hongerige planten, zoals *Lathyrus* en dahlia's, hebben echter baat bij vloeibare tomaten- of zeewiermest die je vanaf het midden van de zomer wekelijks geeft.

PLUK IN DE ZOMER: bijna alles!

Kijk voor meer ideeën op gardenersworldmagazine.nl

Plant vorstgevoelige dahlia's uit, want ze zullen snel gaan bloeien zodra het warmer wordt.

"Veel plukbloemen stimuleer je extra bloemen aan te maken, door ze regelmatig te knippen. Blijf dus knippen (deel uit als je te veel hebt) en uitgebloeide bloemen verwijderen."

Tips voor het schikken van plukbloemen

Snij plukbloemen vroeg op de dag, wanneer de stelen vol water zitten, of 's avonds. Laat de bloemen dan een paar uur rusten in hun emmers op een koele, donkere plek, voor je ze gaat schikken.

Voorkom verspilling door na te gaan hoeveel je precies nodig hebt en hoe hoog je boeket uiteindelijk moet worden. Snij niet meer af dan nodig.

Neem tijdens het snijden een emmer schoon water mee en zet de stelen hier rechtop in.

Gebruik blad met vurige herfstkleuren, zoals rood, oranje en geel, en voeg bessen,

rozenbottels en zaadkoppen toe aan je bloemen. Ik hou zelf van de bijzondere vorm van de zaaddozen van *Nigella damascena*. Het lijken wel mini-ruimtecapsules. Er zijn vele bladsoorten waar je misschien niet aan gedacht hebt die je compositie origineel maken – strengen klimop, takjes rozemarijn of gevlochten grassen.

Kies een geschikte vaas. Helder glas is klassiek, maar ik hou ook van gekleurde vazen, met name dieprode of felgroene. Die versterken beide de warme intensiteit van herfstbloemen, bessen en blad.

Maak vazen altijd goed schoon voor je er bloemen in zet, want bacteriën versnellen de verwelking van je vers geplukte bloemen. Vul de vaas met schoon water en een paar druppels bleek of een scheutje natuuraazijn. Dat helpt bij het doden van bacteriën en verlengt de levensduur van gesneden bloemen aanzienlijk.

Verwijder de bladeren van het gedeelte van de steel dat onder water staat.

Vervang elke paar dagen het water en snijd een stukje van de steel af (schuin) om de bloemen langer goed te houden.

Om ervoor zorgen dat dahlia's de winter overleven, graaf je de knollen na de eerste vorst op en bewaar je ze op een droge, vorstvrije plaats tot het voorjaar.

Najaar

Begin nu met het **zaaien van winterharde eenjarigen**, tot eind september, om volgend voorjaar een vroege oogst aan bloemen te hebben. Zaai in traditionele rijen of, voor een minder strakke look, markeer gebieden met zand en strooi er verschillende zaden in.

Als je in de zomer geen tweejarigen zoals duizendschoon en muurbloemen hebt gezaaid, kunt je nu **jonge planten kopen**. Plant ze dan gewoon uit op de plek waar je ze volgend jaar wilt laten bloeien.

Plant de komende maanden, in oktober en november, extra **voorjaarsbloeiërs** zoals narcissen, tulpen en alliums, zodat je genoeg te plukken hebt. Plant ook **sierlijke sleutelbloemen** langs de randen van je perken: hun bloemen zien er prachtig uit in kleine glazen flesjes. Knip na de eerste vorst, wanneer de stengels zwart worden, de topgroei van **dahlia's** terug en **graaf de knollen uit, droog ze af en bewaar ze** in de winter op een vorstvrije plaats. Als je besluit ze toch in de grond te laten, bedek ze dan met wat boomschors als isolatiemateriaal.

PLUK IN HET NAJAAR: chrysanten, dahlia's, *Rudbeckia*, *cosmea*, kliplelies (*Nerine*), siergrassen, wilde kardinaalsmuts, *Schizostylis*.

Winter

Maximaliseer je oogst door planten te kiezen die gedurende een lange periode **veel bloemen** produceren. Dit zijn meestal eenjarigen, tweejarigen en dahlia's, maar je kunt ook langbloeiende vaste planten zoals salvia's en zonnekruid (*Helenium*) nemen. Ook kruiden zoals munt en rozemarijn, voor de **geurige bladeren**, en geurpelargoniums zijn de moeite waard.

Bestel ook zaden, trayplantjes en dahlia's. Zaai eind februari **eerstejaarsbloeiende vaste planten** als duizendblad (*Achillea millefolium*), zonnehoe (Echinacea) en dropplant (*Agastache*) binnen, plus langzaam groeiende eenjarigen als leeuwenbek (*Antirrhinum*) en klokwinde (*Cobaea scandens*).

PLUK IN DE WINTER: sneeuwkllokjes, vroege narcissen en irissen, voorgetrokken hyacinten, helleborussen, eucalyptus en hulst voor het loof.

Bekijk je zaden in de winter om te zien wat je al hebt. Kijk daarna op zadenwebsites en bepaal wat je nog meer in je pluktuin wilt kweken.

55 voorjaarsbollen voor maanden vol kleur

De zomer mag dan ten einde lopen, het seizoen om bollen te planten is net begonnen. Volg onze gids voor vijf maanden lang kleur, van de winter tot eind voorjaar.

1 *Iris 'Edward'*

Paarsblauwe bloemblaadjes met felgele en witte vlekken voor een winterspektakel. Groeit het beste in goed drainende grond in de volle zon.

Hoogte x Breedte 15 x 10 cm

2 *Crocus tommasinianus 'Barr's Purple'*

Staat fier rechtop voordat de bloemen met feloranje meeldraden zich openen. Voorziet bestuivers van broodnodig voedsel. **H x B** 10 x 5 cm

3 *Iris 'Katharine Hodgkin'*

Vrolijke dwergiris. Plant de bollen in groepen in bloembedden en in potten naast deuren. Mulch met plantenkorrels om te voorkomen dat tijdens voorjaarsbuien aarde op de bloemen spat. **H x B** 10 x 10 cm

4 *Iris 'George'*

Vroegbloeiend en licht geurend. Perfect voor potten. **H x B** 10 x 10 cm

JANUARI en FEBRUARI

Welkom bij deze vrolijke steeltjes vol kleur, geur en lentebelofte. Verdeel irissen, krokussen, sneeuwklokjes en nog veel meer in groepen over de tuin, waar ze als een vergeten schat opduiken.

12 *Galanthus 'Colossus'*

bloeit 's winters en groet je soms op Nieuwjaarsdag al.

sneeuwklokjes

13 *Iris danfordiae*

kan in januari al bloeien. Plant er veel bij elkaar voor een indrukwekkend effect.

14 *Iris 'Clairette'* kun je combineren met krokusbollen rond bladverliezende bomen voor een betoverende bossfeer begin voorjaar.

5

5 Iris unguicularis 'Mary Barnard'

Een volle geur, smalle bladeren en diepe kleuren. Bloeit bij mild winterweer en begin voorjaar. **H x B** 40 x 40 cm

6

6 Galanthus woronowii

Een sterk, mooi sneeuwklompje dat in allerlei omstandigheden groeit, van dichte bossen tot stenige hellingen en rivieroeveren. **H x B** 15 x 5 cm

7

7 Crocus 'King Of The Striped'

Grote bloemblaadjes in twee tinten en oranje meeldraden. **H x B** 10 x 5 cm

8

8 Eranthis x tubergenii

Kies deze grootbloemige winterakoniet voor een gouden glans in de schaduw. **H x B** 10 x 10 cm

9 Galanthus 'Cordelia'

Frêle buitenste bloemblaadjes en in het midden een dubbele rozet met groene tekening. Plant sneeuwklompjes in groepen voor een natuurlijk effect. **H x B** 15 x 8 cm

10 Galanthus 'Primrose Warburg'

Geprezen om zijn opvallende gele vruchtbeginsel, maar ook om de subtiele tekening op de bloemblaadjes daaronder. **H x B** 20 x 8 cm

11 Galanthus 'Walrus'

Slanke buitenste 'slagtanden' met groene strepen. Een vol, dubbel centrum. **H x B** 10 x 5 cm

9

10

11

krokus

15 Crocus 'Advance'

is een oude variëteit met bijzondere en opvallende tweekleurige kelken.

16 Crocus 'Jeanne D'Arc'

is geschikt voor ingetogen combinaties. De oranje meeldraden contrasteren subtiel met de lichte bloemblaadjes.

sneeuwklompjes

17 Galanthus elwesii 'Helen Tomlinson'

heeft een rok van witte bloemblaadjes rond een sierlijke, V-vormige, groene tekening.

18

18 *Narcissus* 'Minnow'

Kleine narcis met tot vijf kleine, lichtgele tot roomkleurige bloemen aan elke steel. Geurend en perfect voor aan de voorkant van borders.

H x B 20 x 15 cm

19

19 *Narcissus* 'Golden Dawn'

Gele bloemblaadjes met een oranje kroon in het centrum. Een perfecte snijbloem.

H x B 45 x 10 cm

20

20 *Leucojum aestivum* 'Gravetye Giant'

Het narcisklokje ziet eruit als een sneeuwlokje, maar bloeit later in het voorjaar, met meerdere bloemen aan elke hoge steel.

H x B 40 x 10 cm

21

21 *Narcissus* 'Tête-à-tête'

Kleine narcissen met een natuurlijke uitstraling waardoor ze overal in de tuin mooi staan. Zeer gemakkelijk te kweken.

H x B 20 x 5 cm

22

22 *Narcissus* 'Baby Moon'

Meerdere rijk gekleurde bloemen sieren elke steel. De buitenste bloemblaadjes overlappen bijna niet, waardoor de bloemen stervormig zijn.

H x B 20 x 10 cm

MAART en APRIL

De narcissen komen binnenstormen, met in hun kielzog een massa narcisklokjes en hyacinten. Half voorjaar breekt de vreugde volop los ... binnen en buiten.

27 *Ipheion* 'Rolf Fiedler'

is geliefd om de kleine, stervormige, zachtblauwe bloemen. Houdt van een zonnige plek.

28 *Hyacinthus*

'Anna Marie' vrolijk het seizoen op met zoetgeurende, pastelroze bloemen.

29 *Narcissus obvallaris*

verspreidt zich moeiteloos in de tuin en is gemakkelijk te kweken.

voorjaarssterren

hyacint

narcissen

23

24

23 Muscari azureum

Korte, sierlijke kegeltjes geven beplantingen een schilderachtige blauwe kleur. Geeft de voorkeur aan volle zon en goede drainage. **H x B** 10 x 10 cm

24 Fritillaria michailovskyi

Sfeervolle, tweekleurige mutsjes bungelen aan slanke stelen. Gedijt goed in de volle zon en heeft in het rustseizoen een hekel aan natte grond. **H x B** 20 x 10 cm

25 Tulipa 'Queen of Night'

Beperk je tot deze donkere, bijna zwarte tulpen voor een geraffineerde uitstraling of laat ze contrasteren met een lichtgekleurde tulpensoort die ook half voorjaar bloeit. **H x B** 60 x 10 cm

26 Narcissus poeticus

Deze elegante, laatbloeiende narcis is een perfecte snijbloem. Groeit in zon of halfschaduw en geeft de voorkeur aan vochtige, goed drainerende grond. **H x B** 40 x 15 cm

26

APRIL en MEI

Creëer een decor van blauwe druifjes, kievitsbloemen en late narcissen voor het spektakel waarin tulpen de hoofdrol spelen. Plant kleurige combinaties of grote groepen van één variëteit.

30 Tulipa 'Evergreen' is een statige, sprankelende groene tulp, goed voor een vleugje frisheid.

tulpen

kievitsbloemen

31 Fritillaria persica valt op met bungelende, zwarte klokjes.

32 Tulipa 'Request' biedt een geurende zons- ondergangcocktail van pastelroze en oranje tinten.

tulpen

33

33 *Hyacinthus orientalis* 'Delft Blue'

Een traditionele hyacint met veel karakter en een krachtige geur. Dankzij de robuuste bloemstelen valt deze soort minder snel om dan sommige andere. **H x B** 30 x 20 cm

34

34 *Fritillaria meleagris*

Met zijn kenmerkende ruitjes is deze kievitsbloem zowel opzichtig als elegant.

H x B 30 x 10 cm

35 *Fritillaria imperialis* 'Rubra'

De keizerskroon, een verre neef van de kievitsbloem, torent vorstelijk boven zijn burens uit.

H x B 70 x 20 cm

36 *Erythronium californicum*

Draagt roomkleurige bloemen op hoge, rechtopgaande stelen en gedijt goed in de schaduw. De brede, gemarmerde bladeren geven de plant extra karakter.

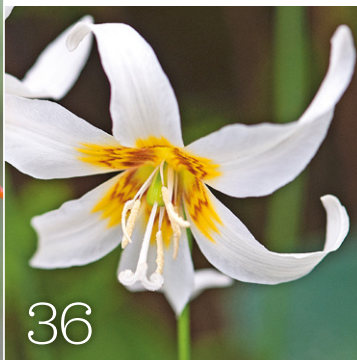
H x B 30 x 25 cm

35

37 *Tulipa* 'Cairo'

Gebruik dit gloeiende oranje om potten en borders tot leven te wekken. Zoals alle tulpen kun je deze het beste eind najaar planten. **H x B** 45 x 10 cm

36

37

38 *Tulipa* 'Mondial'

Grote, fluwelige bloemen met een vleugje pioenroosgevoel. Licht geurend, dus perfect voor potten op het terras.

H x B 35 x 10 cm

38

sterhyacinten

44 *Scilla siberica*

is een wilde sterhyacint die zich, eenmaal aangeslagen, op natuurlijk wijze verspreidt.

tulpen

45 *Tulipa* 'Jan Reus'

heeft volle, donkerrode bloemen op rood gevlekte stelen.

39 Tulipa 'Black Parrot'
Geeft borders en potten volop karakter. Op de juiste plek komt hij ieder jaar terug.
H x B 45 x 10 cm

39

40 Allium christophii

Een reusachtig bloemhoofd van 20 cm maakt dit tot een superieure sierui. De bloemenshow begint eind mei, waarna structuurrijke zaadhoofden het tot in de zomer overnemen.
H x B 60 x 20 cm

41 Tulipa 'Spring Green'

voorkleurige bloemblaadjes met lichtgroene strepen geven een witte beplanting een extra dimensie. H x B 40 x 10 cm

42 Tulipa 'Oviedo'

Wil je voor de verandering een minder statige tulp, kies dan deze soort met snoeproze franjes. H x B 45 x 20 cm

43 Allium hollandicum 'Purple Sensation'

Populair om zijn sterke silhouet en de dieppaarse bloemen. Minder overweldigend wanneer je hem combineert met lichter gekleurde sieruien die even hoog zijn. H x B 1 m x 10 cm

43

40

41

42

MEI

Vier de naderende zomer met nog meer tulpen en een massa sieruien en ranonkels. Plan vooruit met bollen in potten die achter de schermen klaarstaan om het van de verwelkende planten over te nemen.

46 Tulipa 'La Belle Époque' past mooi in de trend van romige koffiekleuren.

tulpen

47 Ranunculus hybrids – de grote, klassieke ranonkel is helemaal terug.

ranonkels

48 Allium stipitatum 'Mount Everest' laat zien hoe opvallend witte sieruien kunnen zijn.

sierui

49

51

50

49 *Tulipa 'Wisley'*

Een felgele basis steekt sterk af bij de zijdeachtige, vuurrode bloemblaadjes. Hoog genoeg om boven de meeste planten uit te steken in mei. **H x B** 50 x 10 cm

50 *Nectaroscordum siculum*

De Bulgaarse ui draagt schermen met roomkleurige, roze en groene bloemen als een sterrenregen op hoge stelen. **H x B** 120 x 10 cm

51 *Convallaria majalis*

Frist een schaduwplek op, verspreidt zich gemakkelijk en dient als nuttige bodembedekker. **H x B** 25 x 30 cm

52 *Tulipa 'Copper Image'*

Meerdere lagen van bloemblaadjes creëren samen een prachtige reuzenbloem met verschillende kopertinten. **H x B** 40 x 10 cm

52

Bloembollen koop je o.a. bij

□ Nijssen Tuin & Bulbs
nijssentuin.nl □ Alpenplantenkwekerij
Cathy Portier coolplants.com □ De Warande sterkebollen.nl □ Peter Nyssen
peternyssen.com/nl | <ul style="list-style-type: none"> □ Willaert willaert.be □ Natural Bulbs naturalbulbs.nl □ Fluwel fluwel.nl □ Verberghe bloembollen
verberghe.nl □ Huiberts
biologischebloembollen.nl |
|---|--|

tulpen

53 *Tulipa 'Flaming Spring Green'* zorgt voor extra contrast met rode en groene strepen.

54 *Camassia cusickii* 'Zwanenburg'

zorgt voor structuur dankzij hoge bloemstelen vol sterretjes.

indianenbloem

iris

55 *Iris 'Rajah'* is een hoge baardiris met weergaloze, tweekleurige bloemblaadjes.

DE WIERSSSE Ambachtelijke Plantenmarkt

 Gardeners'
World magazine

Zondag 1 oktober vindt de eerste 'Ambachtelijke Plantenmarkt' plaats, op dé ideale locatie: Landgoed De Wiersse in Vorden. Tijdens de plantenmarkt kan je alles vinden waar menig plantenliefhebbers warm van wordt. Biologische rozen, onbespoten vaste planten & pootgoed, zaden, inheems plantgoed en nog veel meer!

Tickets Ambachtelijke Plantenmarkt

- €7,50** Regulier
- €2,50** Met de oktober editie van Gardeners' World
- Gratis** Voor vrienden en donateurs van de Wiersse

**Zondag
1 oktober
2023
10:00 - 17:00**

Landgoed DE WIERSSSE

Het prachtige Landgoed de Wiersse is waar het allemaal gaat gebeuren. Op deze dag zullen er ook rondleidingen plaatsvinden over heel het landgoed.

Voor tickets en meer informatie ga naar:
www.dewiersse.com/plantenmarkt

Tuinontwerpen voor kleine ruimten

Bij het horen van de term 'tuinontwerp', zie je doorgaans heel uitgebreide en overdadig ingerichte ruimten voor je. Dat het niet altijd zo hoeft te zijn, bewijzen de volgende pagina's.

Ook al heb je slechts de beschikking over een kleine ruimte, dan hoeft dat nog niet te betekenen dat je geen gebruik kunt maken van een mooi en doordacht tuinontwerp.

In dit artikel geven we je enkele slimme ideeën hoe je potten, zitjes, water en zelfs het kweken van groenten en fruit integreert in je kleine ruimte.

Klein maar fijn design

Deze creatief beplante potten laten zien dat er voor elke tuinstijl een perfecte plantenpot is.

1 Heb je schaduw? Geen probleem. Deze verweerde stenen bakken, vol varens in allerlei vormen, hosta's en brunnera's, lichten elk somber hoekje op. En de klimmende sterjasmijn ruikt heerlijk.

2 Fleur balustraden op met felgekleurde bloembakken vol bloemen in contrasterende kleuren. Door hoge planten en hangplanten te combineren, bereik je een maximaal effect.

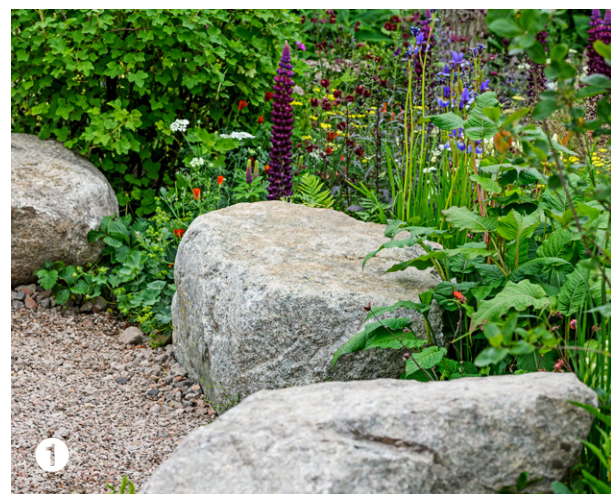
3 Upcycle een zinken teil tot rustieke minivijver. De beplanting van verschillende kleine oeverplanten zal tuindieren een kleine tuin in lokken.

4

4 Creëer een tuin met louter potten: rozen, pioenrozen, grassen en zelfs kleine bomen (esdoorns bijvoorbeeld) kun je allemaal kweken in potten.

Neem maar plaats

Om optimaal van je buitenruimte te genieten, moet je er kunnen zitten en ontspannen. Hier zijn een paar leuke ideeën voor zelfs de kleinste tuinen.

- ❶ Je hebt geen meubels nodig om ergens te kunnen zitten. Deze keien hebben een dubbele functie: als borderrand en als waardevolle plek om te zitten.
- ❷ Een ingebouwde zitplek bespaart ruimte. De afgebeelde bank doet ook dienst als bergruimte en kan bovendien als verhoogde plantenbak fungeren.
- ❸ Gebruik gerecyclede planken en balken om een zitplek op maat te maken. Deze hoge tafel met krukken vormt een intieme plek voor een buitendiner voor twee.

Vers uit de pot

Hoe klein je tuin ook is, je kunt toch smullen van heerlijke zelfgekteweekte oogst. Probeer deze ruimtebesparende ideeën.

- ❶ Deze complete kruidentuin groeit in gerecyclede potten. Prachtig, praktisch en productief, en perfect voor naast de keuken-deur om tijdens het koken te oogsten.
- ❷ Een plantenhangar is ideaal als je op de grond weinig ruimte hebt. Deze stroomt over van tuinkruiden en Oost-Indische kers met allerlei heerlijke blaadjes en eetbare bloemen.
- ❸ Geniet van verse groente en fruit in plantenzakken die je aan een schutting hangt. Geef regelmatig water, want de aarde is ondiep en droogt dus snel uit.
- ❹ Pluksla groeit snel en probleemloos, en voorkomt dat je te veel geld betaalt voor zakjes uit de winkel. Zet er Spaanse peper bij en je hebt een kleurrijke pot voor een zonnige plek.

Omhoog met die bak

Geen aarde? Dan vormen verhoogde bedden de oplossing. Ze zijn perfect voor kleine tuinen en je kunt ze aan jouw wensen aanpassen.

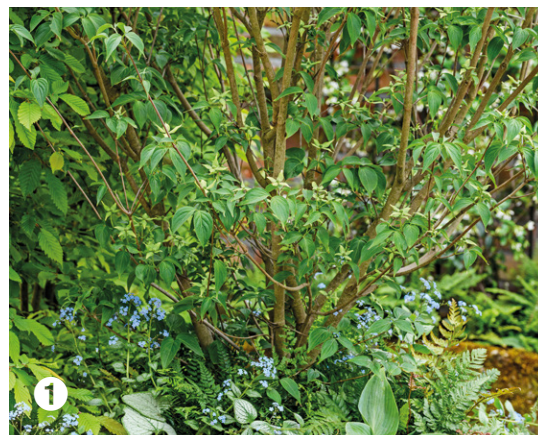
- ❶ Creëer een luxe uitstraling voor weinig geld door een traditioneel houten bed een likje verf in een lichte kleur te geven. Een koperen rand vormt de finishing touch en helpt ook om slakken te weren.
- ❷ Een zonovergoten plek is ideaal voor een verhoogd bed in mediterrane stijl. Meng veel scherp zand door de grond, zodat die goed draineert. Gebruik planten met zilverkleurig loof, Mexicaanse fijnstraal en zonminnende tuinkruiden zoals hangende rozemarijn.
- ❸ Geef een kleine ruimte kleur en een zinderende sfeer door gestucte bedden en muren in contrasterende kleuren te schilderen. Grote planten in diverse tinten groen maken de look compleet.

Bakken met bomen

In elke tuin zou minstens één boom moeten staan. Hier zijn een paar voorbeelden van bomen in bakken, ideaal voor kleine ruimten.

- ① Een meerstammige *Cornus kousa* is het hele jaar mooi (bloemen in voorjaar, bessen en herfstkleuren in najaar), waardoor deze kornoelje een goede keus is als je maar één boom kwijt kunt. Deze heeft een onderbeplanting van schaduwminnende planten.
- ② Dit enorme houten vat geeft extra hoogte aan een mooie lijsterbes, die in een kleine tuin voor beschutting en privacy zorgt. De lijsterbessen vormen in het najaar een banket voor vogels.
- ③ De lichte stam van deze zilverberk steekt prachtig af tegen een donkere muur. Let bij je plantenkeus ook op de kleuren van schors en takken. De verzinkte bak geeft de ruimte een moderne, industriële uitstraling.

Bollenparade! Gardeners' World deelt uit!

Vanaf 28 augustus tot en met 3 september geven we samen met Bloemoloog elke dag drie biologische bloembollenpakketten weg. Mis geen pakket en houd gardenersworldmagazine.nl en onze socials in de gaten!

Lasagnebeplanting

Pakket 1

Bloembollen voor iedereen

Tip van de Bloemoloog: Heb je een kleinere oppervlakte beschikbaar? Denk dan ook eens aan lasagnebeplanting! Je plant verschillende soorten bloembollen in verschillende lagen van de tuin of een pot. Iedere soort bloeit op een andere tijd, zodat je lang kunt genieten van de bloei en de beperkte ruimte optimaal benut.

- 20 Bio *Tulipa* 'Little Beauty'
- 20 Bio *Crocus vernus* 'King of the Striped'
- 20 Bio *Muscari latifolium*
- 20 Bio *Narcissus* 'Tete Rosette'

80
bloembollen
twv 40,-

Pakket 2

Plukken uit eigen tuin

- 20 Bio *Tulipa* 'Blushing Lady'
- 20 Bio *Tulipa* 'Salmon Impression'
- 20 Bio *Tulipa* 'Siesta'
- 20 Bio *Tulipa* 'Ronaldo'
- 20 Bio *Tulipa* 'Royal Virgin'

Tip van de Bloemoloog: Wist je dat biologische snijbloemen voor in de vaas ook wel #slowflowers genoemd worden? Deze bloemen komen van Nederlandse bodem en ze groeien en bloeien in de tijd dat de natuur het bedoeld heeft, ook al vergt dit wat meer geduld.

100
bloembollen
twv 37,50

Pakket 3

Verwilderingsbollen

- 20 Bio *Crocus tommasinianus* 'Ruby Giant'
- 20 Bio *Tulipa* 'Saxatilis'
- 10 Bio *Narcissus* 'Tete Rosette'
- 10 Bio *Narcissus poeticus* 'Recurvus'
- 20 Bio *Ornithogalum balansae* 'Oligophyllum'
- 20 Bio *Muscari latifolium*

Tip van de Bloemoloog: Wist je dat de 'dichtersnarcis' bekend staat om zijn geur? En wist je dat bijen ultraviolet kunnen zien? Alle bloemen in deze kleur lichten op in bijenogen; zo kunnen bijen bloemen extra gemakkelijk vinden voor stuifmeel en nectar.

Pakket 4

Bloesemboog het jaar rond

Tip van de Bloemoloog: Gebruik bloembollen als aanvulling op vaste planten, eenjarige bloemen, bomen en heesters. Kijk welk moment er bloei mist in jouw tuin en welke bloembol hier een perfecte aanvulling zou zijn!

- 20 Bio *Eranthis* 'Cilicica' (jan.)
- 10 Bio *Crocus vernus* 'Jeanne d'Arc' (feb.)
- 20 Bio *Ornithogalum balansae* 'Oligophyllum' (mrt)
- 6 Bio *Leucojum aestivum* 'Gravetye Giant' (april)
- 3 Bio *Allium albopilosum* 'Christophii' (mei)
- 10 Bio *Allium sphaerocephalon* (juni)

Pakket 5

Bio-Kultura Blij-bij pakket

De favoriete bollen van Bio-Kultura in 1 pakket: de bloembollen bieden voedsel voor de bijen vanaf het vroege voorjaar, geven kleur van februari tot juni en komen ieder jaar terug.

- 3 Bio *Allium albopilosum* 'Christophii'
- 10 Bio *Crocus vernus* 'King of the Striped'
- 10 Bio *Narcissus tazetta* 'Minnow'
- 6 Bio *Leucojum aestivum* 'Gravetye Giant'
- 7 Bio *Hyacinthoides hispanica* 'Excelsior'

Gebruik kortingscode **GWBIOK5** op bio-kultura.nl en ontvang 5% korting op Bio-Kultura producten.

Klein budget, grote oogst

ZAAIEN

In dit vijfde deel van haar zesdelige serie over groots tuinieren voor weinig geld raadt **Sally Nex** aan om nu te zaaien, zodat je volgend jaar eerder kunt oogsten.

In september krijgen de dagelijkse klussen in de moestuin een zekere urgentie. Tijdens koelere avonden hangt er al een vleugje winter in de lucht, de eerste herfstbladeren knisperen onder je schoenen en je weet dat je nog een maandje goed weer hebt om je oogst binnen te halen en veilig op te slaan.

Maar je kunt ook weer zaaibakken vullen. Want als je nu vroege voorjaarsgewassen zaait, kun je volgend jaar zo snel mogelijk weer oogsten. Hoe meer zelfgekte groenten je door het jaar heen beschikbaar hebt, hoe minder je de groenteafdeling in de supermarkt bezoekt en hoe kleiner je CO₂-voetafdruk is. Ook bespaar je jezelf een klein fortuin, vooral wanneer de voedselprijzen bijna elke keer dat je boodschappen doet weer zijn gestegen.

Deze maand geven we tips om de overgang naar het najaar zo soepel mogelijk te laten verlopen en je moestuin voor te bereiden op volgend jaar.

“Hoe meer zelfgekte groenten je door het jaar heen beschikbaar hebt, hoe minder je de groenteafdeling in de supermarkt bezoekt en hoe kleiner je CO₂-voetafdruk is.”

Maak zaaipotjes
van gerecyclede
wc-rolletjes of
krantenpapier als
duurzaam alternatief
voor plastic potten
en bakken.

Mocht deze maand een drukke tijd zijn, (bijvoorbeeld omdat je heel enthousiast een paar honderd bollen kocht die nu de grond in moeten) dan kan je er altijd nog voor kiezen even een blik te werpen op de biologische markt. Plantgoed in plugjes kopen scheelt je net weer zaaiwerk waar je geen tijd voor hebt, en zorgt voor een snelle oogst.

Oogstklaar

Pompoenen komen nu prachtig op kleur. Verwijder her blad boven de vruchten zodat de schil in de zon kan rijpen. Leg grotere pompoenen op bakstenen zodat er lucht onderdoor kan. Je weet dat ze oogstrijp zijn wanneer ze hol klinken als je erop klopt. De planten beginnen dan ook af te sterven. Snijd de vruchten met een steel van ongeveer 10 cm van de plant en leg ze twee weken in een kas of op een zonnige vensterbank om de schil te laten harden. Op een droge, vorstvrije plek blijven ze maanden goed.

Rooi ook late aardappelen. Deze langzamer rijpende variëteiten kun je bewaren, zodat je tot ver in de winter onbespoten, lokale aardappelen kunt eten. Controleer je oogst en leg beschadigde exemplaren apart om meteen op te eten. Laat de rest twee uur drogen in de zon. Borstel de meeste aarde eraf (je hoeft ze niet te wassen) en bewaar ze in zakken van papier of jute op een vorstvrije, donkere plek.

BOVEN: Controleer je aardappelen op beschadigingen voordat je ze opslaat.

RECHTS: September is de oogstmaand voor veel gewassen, waaronder pompoenen, bonen, rode bieten en tomaten.

Nu zaaien

Gelukkig nieuwjaar! Voor groentekwekers begint het nieuwe seizoen in september, wanneer ze de eerste overwinterende groenten zaaien. Deze vorstbestendige variëteiten trotseren de winter als zaailingen en gaan begin lente volop groeien. Het resultaat: een vroegere oogst.

Plant biologisch gekweekte plantuitjes van in het najaar gezaaide uien. Plant ze net onder de grond, met 10-15 cm tussenruimte. Ze zullen nog voor de winter zijn uitgegroeid tot stevige plantjes, wat ze in de lente een voorsprong geeft. Oogsten kan in juni, weken eerder dan eind winter geplante uien.

Zaai winterharde tuinbonen, zoals 'Aquadulce Claudia', nu rechtstreeks in bedden of opgespaarde wc-rolletjes. Verhuis ze na de ontkieming naar een koude bak of plank waar ze 's winters buiten het bereik van slakken en muizen staan. Plant ze uit in februari om in mei te oogsten. Met vroege gewassen zul je de ergste zwarteluisenplagen in de zomer voor zijn.

Poot plantuien in september buiten voor een vroege zomeroogst.

Kweek kruiden zoals bieslook vlakbij de keuken. Zo kun je ze altijd vers oogsten.

Plan vooruit

Aan het eind van het seizoen heeft elke groentekweker een overvloed aan groenten die allemaal tegelijk geoogst moeten worden. En dat is prima, want als je het overschot opslaat, kun je de hele winter lekkere zelfgekweekte groenten met een kleine CO₂-voetafdruk eten. Alles wat je invriest is voorraad voor de winter. Vries tomaten in porties van 400 gram in om bliktomaten te vervangen: snijd ze in vieren en stoof ze met wat olijfolie, zout en peper totdat ze uiteenvallen. Laat afkoelen en vries in.

En als je nu munt, bieslook en marjolein in potten zet, wordt je vensterbank een kruidentuin waaruit je tot ver in de winter vers kunt oogsten. Breid je verzameling uit en zaai peterselie, kervel en kleinbladige Griekse basilicum. Deze laatste kan veel beter tegen lagere temperaturen en minder licht dan gewone basilicum. Zaai direct in potten op de vensterbank in de keuken.

Maak een zelfwaterende plantenpot

Deze simpele zelfwaterende plantenpot maak je van een gerecyclede plastic frisdrankfles en wat bindtouw. Voeg een plant en water toe, en zet hem op de vensterbank in de keuken.

STAP VOOR STAP

Binnen tuinieren wordt steeds uitnodigender naarmate het najaars- en winterweer killer wordt. En je hoeft je niet te beperken tot kamerplanten: vensterbanken vormen geweldige minituinen en als je die nu volzet met sla en tuinkruiden, kun je nog oogsten

1 Snijd een plastic 2-literfles voorzichtig door-midden. Boor een gaatje in de dop.

2 Maak een lus door de uiteinden van circa 50 cm jute bindtouw op ongeveer 15 cm aan elkaar te knopen, zoals op de foto te zien is. Rijg de lus door het gaatje en trek hem aan tot de knoop tegen de dop zit.

3 Giet water in de onderste helft van de fles, tot ongeveer hal-verwege, en zet de bovenste helft op zijn kop in de onderste helft, zodat het touw in het reservoir bungelt.

4 Vul de bovenste helft met potgrond en zaai of plant daarin wat je wilt. Geef één keer water op de potgrond. Daarna houdt het touw de grond vochtig door het water op te zuigen. Vul het reservoir elke twee tot drie weken bij.

Bespaar geld met deze ecoprojecten

■ **Maak snoep zonder toevoegingen.** In fruitleer kun je prima fruitoverschot verwerken en bovendien is het een gezond alternatief voor snoep. Kook bessen in tot puree en giet die in een dunne laag op een beklede bakplaat. Bak de puree een paar uur in de oven, op de laagste temperatuur, totdat

die droog maar nog wel buigzaam is. Snijd het fruitleer in stroken en maak daar rolletjes van.

■ **Gebruik kookwater om planten water te geven.** Bewaar het (ongezouten) water waarin je groenten of eieren hebt gekookt. Laat het afkoelen en gebruik het voor de moestuin. Je bespaart

kostbaar kraanwater en geeft je planten meteen een opkikker, want het water zit vol voedingsstoffen.

■ **Koop tweedehands jutezakken om groenten te bewaren.** Sterke, biologisch afbreekbare jutezakken worden veel gebruikt om producten zoals koffiebonen in te vervoeren. En vaak worden ze

goedkoop verkocht via online veilingssites. Handig om je aardappelen 's winters in te bewaren.

■ **Bouw pallets om tot opslagkratten.** Maak opslagkratten van oud pallethout om wortelgroenten 's winters op te slaan (pallets kun je ook gebruiken als rekken om appels te bewaren of uien te drogen).

VOLGENDE MAAND Sally laat zien hoe je eco-kappen maakt om planten tegen de kou te beschermen.

Stichting NL Bloeit!

Wij kweken bijzonder aantrekkelijke inheemse planten, soorten waar de wilde bijen, vlinders en heel veel andere insecten dol op zijn. In Nederland zijn er nog maar weinig van deze planten in het wild te vinden en jij kunt helpen door juist de inheemse planten in je tuin te zetten. Op een paar vierkante meter kun je al een prachtige wilde weelde creëren.

www.nlbloeit.nl

Inheemse held stelt zich voor

Met inheemse planten help je de biodiversiteit enorm. Ze zijn prachtig, maar helaas niet zo bekend. Elke maand stelt een inheemse plant zich aan je voor, in de hoop een plekje in jouw tuin te krijgen. Ze zullen je niet teleurstellen!

Hemelsleutel

Hylotelephium telephium

Ik, hemelsleutel, ben een overblijvende plant en ben onderdeel van de vetplantenfamilie (*Crassulaceae*). Vetplanten zijn vrij gemakkelijk te herkennen aan het wasachtig uiterlijk van de bladeren. Ik ben, door de grootte en rijke bloeiwijze, een opvallende plant en voorheen heette ik *Sedum telephium*.

Ik ben een fantastische plant voor insecten vanwege mijn nectarrijke bloemen. Ook bloei ik later in de zomer, wanneer veel andere planten uitgebloeid zijn. Vlinders, zweefvliegen en wespen bezoeken mijn bloemen om voedsel te verzamelen, maar de bijen (met name hommels) zijn van alle insectensoorten het meest afhankelijk van het voedsel dat mijn bloemen bieden. Aan de hemelsleutel is ook een stippelmot verbonden, de hemelsleutel-stippelmot.

Ik groei van nature op licht vochtige, voedselrijkere en zandige bodems, voornamelijk in bermen, veelal op dijkhellingen en langs spoorwegen, slootkanten, onder struikgewas en doornstruwelen en in lichte loofbossen.

In de zomer ga ik bloeien en in mijn schermvormige bloeiwijze staan heel veel bloemen bij elkaar. Mijn bloemen zijn vrij klein, maar er staan er erg veel bij elkaar in de half bolvormige trossen. De kleur van mijn bloemen varieert van lichtgroen, lichtroze en rood tot paars. Mijn stengels groeien uit tot planten die vaak 50 cm hoog zijn. Het zijn onvertakte stengels, die rechtop staan of wat boogvormig naar boven gekromd zijn. Aan mijn stengels ontwikkelen zich de typische vlezig bladeren en de kleur is variabel van lichtgroen tot blauwgroen.

Als ik in de loop van een groeiseizoen word gemaaid of anderszins word gekort-wiekt, dan lopen de knoppen in de bladoxels al weer snel uit en krijg ik een bloemkoolachtige vorm. Afgemaaide delen van mij kunnen, net als delen van de knolvormige wortels snel opnieuw wortelen en nieuwe planten vormen. Na de bloei sterven de bovengrondse delen van de plant in het najaar af.

Ik ben in de (sier)tuin bijvoorbeeld goed te combineren met wilde marjolein, gewone agrimonie, beemdooievaarsbek, avondkoekoeksbloem, ruig klokje en zeepkruid.

VOLGENDE MAAND Zeepkruid (*Saponaria officinalis*).

De beste tuintips op het perfecte moment

Gardeners' World wordt gemaakt met een passie voor tuinieren. Je krijgt op het juiste moment de juiste tips, zodat je tuin er nu perfect bij ligt, maar ook dat je het volgende seizoen weer kunt genieten van je tuin in bloei.

**Gardeners'
World**

**Ontvang 12x
Gardeners' World
van €83,88 voor**

50,-

- ✓ Praktische uitleg om lekker te gaan tuinieren
- ✓ Inspiratie en tips wat je nú in de tuin kunt doen
- ✓ Altijd de duurzame oplossing: tuinier met de natuur

Abonneer je nu via

www.gardenersworldmagazine.nl/abo

Deze actie is geldig t/m 26 september 2023 of zo lang de voorraad strekt. Je abonneert tot wederopzegging en voor ten minste de actieperiode van 12 nummers. Na afloop van de actieperiode geldt de reguliere abonnementsprijs en is het abonnement per maand opzegbaar. Opzeggen is heel eenvoudig en kan via onze klantenservice.

Aan de slag

Er is altijd genoeg te doen in de tuin, maar de taken verschillen per seizoen. In deze rubriek vind je alle tuintaken die handig zijn om deze maand uit te voeren. Loop de handige checklists na en hou zo makkelijk je tuin bij.

104

106

107

108

Deze maand

- 100 Monty's maand**
Monty plant knoflook en repareert het gazon.
- 104 Bloemen in september**
Kop goudsbloemen en snoei lavendel.
- 106 In de kas**
Plant wintersla en maak kasramen schoon.
- 107 Adams tuintaak van de maand**
Win bolpapaverzaad voor volgend jaar.
- 108 Groente en fruit**
Snoei zomerframbozen en maak nieuwe aardbeienplanten.
- 110 Algemene tuintaken**
Fatsoneer varens en snoei daglelies.

110

Maai het gazon voordat je gaat zaaien om de aarde bloot te leggen en de ontkieming te bevorderen.

Monty's maand

September is altijd een goede maand geweest, maar lijkt er door de klimaatverandering nog beter op te worden. Het is nu een maand vol gouden licht, warme dagen en koele nachten, met nog genoeg zomer om de komst van het najaar te verzachten.

Het is ook de perfecte tijd voor het zaaien van gras of, beter nog, een wilde bloemen in het gras om een nieuwe bloemenweide te creëren, want de grond is warm en toch is er doorgaans al genoeg regen (of dauw) om voor de

nodige vochtigheid te zorgen. Wanneer je een bestaand gazon of tuingedeelte met lang gras voorbereidt voor wildebloemenzaad, is het belangrijk het gras zo kort mogelijk te maaien om onbegroeide aarde bloot te leggen. Verzamel al het maaisel en hark of verticuteer het grondoppervlak om nog meer grond bloot te leggen, totdat het er behoorlijk kaal uitziet. Hierdoor zal het zaad echt op de aarde vallen, wat nodig is voor de ontkieming. Voordat de winter invalt, mag je het gras weer wat laten groeien.

Begin nu knoflook te planten

Hoewel je knoflook het hele najaar kunt planten, is september ideaal. Dan krijgen de planten zoveel mogelijk tijd om de aanhoudende koudeperiode door te maken die nodig is om de individuele tenen te vormen.

Ik plant meestal hardneck knoflook (of spiraalknoflook) en olifantenknoflook in september en een partij softneck knoflook in oktober. Dit

spreidt de plant- en oogstactiviteiten, en geeft beide soorten een kans om zich goed te ontwikkelen.

Softneck variëteiten, zoals 'Solent Wight' en 'Germidour', zijn kleiner maar kun je beter bewaren dan hardneck variëteiten, zoals 'Sultop' en 'Sprint', die een houtige steel hebben waar de tenen omheen zitten. Ze hebben rijke maar goed drainerende

grond nodig, dus ik poot ze een pot of verhoogd bed. Plant de individuele knoflookteentjes met 15-23 cm tussenruimte in rijen of rasters, minstens 3 cm onder de grond (met het puntje omhoog).

Geef royaal water en blijf water geven wanneer in het voorjaar de groene scheuten opkomen en hard gaan groeien.

Maak het bed onkruidvrij voordat je knoflooktenen plant. De grootste tenen leveren het beste resultaat.

Hark al het afval uit het gazon voordat je er graszaad op strooit.

Maak verdichte grond losser met behulp van een spitvork die je heen en weer beweegt.

Repareer versleten gazondelen

Gras is sterk, maar kan door intens gebruik toch beschadigen. Dus in een druk huishouden is het vrij waarschijnlijk dat gazons en graspaden eind zomer tekenen van slijtage tonen.

Krab met een draadhark het oppervlak zoveel mogelijk open om al het gazonvilt en dode gras te verwijderen, en zoveel mogelijk aarde bloot te leggen. Daarna moet je de grond losmaken, want de bodem onder een grasveld waarop veel wordt gelopen raakt onherroepelijk verdicht. Voor kleine percelen doe je dit door om de 30 cm de tanden van een spitvork zo diep mogelijk in de grond te steken en heen en weer te

bewegen. Hark de grond egaal en zaai dun (vergeet niet dat een grasveld uit individuele plantjes bestaat, dus hoe meer voedsel en water elk plantje tot zijn beschikking heeft, hoe beter ze naar elkaar toe groeien en een uniform groen tapijt vormen). Druk de zaadjes licht aan zodat ze goed contact met de aarde maken. Geef royaal water en blijf regelmatig water geven.

Misschien moet je kippengaas of wat snoeiafval over de ingezaaide stukken leggen om vogels, kinderen en honden te weren totdat het zaad ontkiemt en het nieuwe gras goed groeit, wat het binnen twee weken zou moeten doen.

WORTELEN

Hoewel je wortelen tot de koudste winterdagen in de grond kunt laten zitten, vooral in goed drainerende grond, zijn ze begin najaar het lekkerst. Dan hebben ze een zoete en intense wortelsmaak die je niet in de winkel koopt. Wortelen die in april zijn gezaaid, zijn nu rijp, terwijl in juni gezaaide wortelen heerlijk zijn als jonge groente die de hele winter in de grond kan blijven.

Wortelen kun je nu oogsten of de hele winter in de grond laten zitten.

Checklist

- ☐ Verwijder dood plantenmateriaal uit vijvers om het water gezond te houden.
- ☐ Snoei heggen strak en netjes in vorm, klaar voor nieuwe voorjaarsaanwas.
- ☐ Pluk dahlia's voor een vrolijk boeket op vaas.
- ☐ Plant plantuitjes rechtstreeks in de grond, met 10-15 cm tussenruimte.

Maak je eigen pluktuin

- ✓ Zaadjes opkweken, verspenen, verpotten, stekken en zelf plukken
- ✓ De mooiste bloemen voor op vaas voor je uitgezocht
- ✓ De beste pluktuinexperts geven hun tips.

Speciale uitgave

€12,99

Bestel nu via
www.gardenersworldmagazine.nl/pluktuin

Gardeners'
World magazine

Checklist

- ❑ Plant nu vaste planten, zodat die voor de winter kunnen aanslaan.
- ❑ Begin met het planten van narcisbollen, maar niet in drassige grond of diepe schaduw.
- ❑ Steun laatbloeiende vaste planten voordat ze omvallen.
- ❑ Verwijder ziek rozenblad van de planten en de grond eronder om herinfectie te voorkomen.
- ❑ Plant tweejarige planten, zoals duizendschoon en steenraket, op hun definitieve plek voor volgend jaar.

Kop goudsbloemen om de planten tot de eerste vorst te laten doorbloeien.

Kop goudsbloemen voor najaarsbloei

Blijf goudsbloemen koppen, zodat ze tot in het najaar hun feloranje en -gele bloemen produceren.

Knip de verwelkte bloemen met een schaar af of nijp ze met je vingers. Gooi het afval op de composthoop.

Goudsbloemen zijn eenjarige planten, maar de zaden zijn winterhard. Dus als je volgend jaar op dezelfde plek weer goudsbloemen wilt, laat dan een paar bloemen zaad zetten. Ze zullen zichzelf uitzaaien.

Plant veel krokusknollen per pot voor het mooiste effect, maar geef ze wel 1-2 cm tussenruimte.

Plant krokusknollen in potten

FOTO'S: SARAH CUTTLE

Plant nu krokusknollen in potten, zodat ze genoeg tijd hebben om voor het voorjaar een sterk wortelstelsel te ontwikkelen. Kies een brede, ondiepe pot, zoals op de foto, en vul die

gedeeltelijk met turfrijke potgrond. Terracotta potten draineren goed omdat ze poreus zijn.

Gebruik veel bollen voor een zo groot mogelijk effect. Plant ze met het

puntje omhoog en zorg dat ze elkaar niet raken. Bedek ze met 6-8 cm potgrond, druk aan, geef water en mulch met plantenkorrels. Zet de pot op een beschutte plek buiten.

STAP VOOR STAP

Waterlelies splitsen

Verjong waterlelies in vijvermanden door hun wortels te splitsen en de delen opnieuw te planten. Gebruik voedingsarme potgrond om het risico op algengroei te verlagen. Wanneer je klaar bent, plaats je de manden in ondiep water totdat de planten opnieuw uitlopen. Zet ze daarna geleidelijk steeds iets dieper.

1 Til de plant voorzichtig uit de vijver. Snijd de pol met een keukenmes in stukken, met aan elk stuk een paar groene scheuten.

2 Bekleed elke vijvermand met een stuk opengeweven stof, zoals jute. Plant een pol in vijverpotgrond en druk goed aan.

3 Vouw de jute over de potgrond en leg er een laag kiezel op. Laat de potgrond zich eerst volzuigen en zet de manden in het water.

**20
MINUTEN
OVER**

Geef camelia's en rododendrons in potten bij droog weer veel water, anders zullen zich niet veel sterke knoppen voor volgend jaar ontwikkelen. Gebruik het liefst regenwater uit een ton, maar als de plant erg droog staat, is elke soort water beter dan niets.

Fleur borders op met anjers

Als je nu doorbloeiende anjers plant, heb je dit najaar een borderrand vol bloemen. Ze gedijen het beste in goed drainerende grond met veel zon.

Geef ze veel water in hun potten vóór het uitplanten. Maak de plantgaten niet te dicht bij de borderrand, dan kunnen de pollen zich uitspreiden zonder over het gazon te hangen.

Druk de wortelkruit aan en geef opnieuw water zodat de aarde zich rond de wortels zet.

Zet anjers op een open, zonnige plek in goed drainerende grond.

Kop dahlia's

Laat dahlia's tot aan de eerste vorst rijk bloeien door uitgebloeide bloemhoofden te verwijderen. Doe dit om de paar dagen om ze zo lang mogelijk te laten bloeien.

Soms is het lastig uitgebloeide bloemen te onderscheiden van

ontluikende knoppen, dus kijk goed voordat je iets weghaalt. Uitgebloeide bloemen hebben een puntig uiteinde en knoppen zijn plat van boven.

Verwijder bij het koppen niet alleen de uitgebloeide bloem, maar knip de steel tot vlak boven een bladoksels af.

Uitgebloeide dahliabloemen hebben een punt. Nieuwe knoppen zijn plat.

Blijf najaarspotten water geven

In september kan het nog warm zijn en bij winderig weer verliezen planten nog meer vocht. Controleer potten dus regelmatig en geef royaal water om uitdrogen te voorkomen.

Houd de gieter zo laag mogelijk om de potgrond en de wortels te bevochtigen, niet de bladeren. Geef langzaam water, zodat het niet over de rand stroomt maar de potgrond helemaal nat maakt.

Houd de gieter laag zodat elke druppel in de pot terechtkomt.

TIP

Snoui rommelige planten in plantenhangers terug. Hangmanden met zomerplanten kunnen nog minstens een maand voor kleur zorgen, zolang je maar regelmatig mest en water geeft.

Snoui lavendel

Houd lavendel in vorm door uitgebloeide bloemen en het loof van dit jaar terug te snoui. Zo geef je de plant de tijd om nieuwe aanwas te ontwikkelen die sterk genoeg is om de winter te overleven en volgend jaar nog meer bloemen te produceren.

Individuele planten kun je met een snoeischaar in vorm brengen, maar gebruik een heggenschaar voor groepen of heggen. Snoui de jongste aanwas tot een derde terug. Verwijder al het snoeiafval uit en rond de planten, en gooi dat op de composthoop.

Door lavendel te snoui, voorkom je dat de plant hoog en iel wordt. Knip echter niet in het oude, bruine hout, want dat loopt niet meer uit.

FOTO'S: SARAH CUTTLE

Checklist

- ☐ Zet vorstgevoelige planten binnen voordat de nachten te koud worden. Houd de weersverwachting bij.
- ☐ Oogst aubergines, Spaanse pepers, druiven, meloenen en tomaten.
- ☐ Geef vanaf het eind van de maand planten minder water en voeding nu hun groei vertraagt.
- ☐ Zet op warme dagen nog steeds luiken en deuren open om de luchtvochtigheid in de kas te verlagen.

10
MINUTEN
OVER

Graaf tuinkruiden zoals bieslook, citroenmelisse, munt en peterselie op en zet ze in potten in de kas voor een verse wintervoorraad. Plant ze in een mengsel van gelijke delen tuinaarde en turfrijke potgrond, dan zullen ze nieuwe scheuten produceren.

Maak kasramen schoon met zachte zeep en water.

Maak kasramen schoon

Maak de glaspanelen van de kas schoon om zoveel mogelijk licht binnen te laten. Gebruik warm water met zeep om alle stof, vuil en algen die zich in de loop van de zomer aan de binnen- en buitenkant hebben opgehoopt te

verwijderen. Er komt nog meer schoonmaakwerk aan wanneer de bomen in het najaar hun bladeren laten vallen, maar nu hebben rijpende planten en vruchtdragende groenten in de kas een optimale hoeveelheid licht nodig.

Plant nu wintersla

Beplant potten met jonge slaplanten zodat je in de winter sla kunt oogsten. Vul een grote pot met universele turfrijke potgrond. Druk het oppervlak aan en gebruik een verspeenstokje om gaten te maken. Druk elk plantje goed aan. Geef royaal water en blijf dat de komende paar weken doen. Je hebt nog tijd om voor de winter nog meer sla te zaaien, bijvoorbeeld 'Winter Density' en 'Valdor'.

Maak met een verspeenstokje 15 cm diepe gaten voor sla zaailingen.

STAP VOOR STAP Salviastekken nemen

Neem stekken van matig winterharde, struikachtige salvia-soorten voor het geval ze deze winter niet overleven. Cultivars van *Salvia greggii* zijn vorstgevoelig, maar de stekken overwinteren prima in de kas. In een mengsel van goed drainerende steekgrond en wat perliet of plantenkorrels wortelen de stekken binnen een paar weken. Wacht met oppotten tot volgend voorjaar, dan groeien ze in de nieuwe potgrond als kool.

FOTO'S: SARAH CUTTLE; PAUL DEBOIS; NEIL HEPWORTH

1 Neem stekken van niet-bloeiende stengels. Knip die net boven een oog af om nieuwe aanwas aan de moederplant te stimuleren.

2 Knip de stek net boven een bladoksel af en verwijder de onderste blaadjes. Laat bovenaan minstens twee paar blaadjes zitten.

3 Zet de stekken langs de rand van een pot en druk ze aan. Geef water en zet ze in een kweekbak met deksel of onder een plastic zak.

Win zaad op een droge dag zonder harde wind, nadat de ochtenddauw is verdampd.

Win bolpapaverzaad voor volgend jaar

Verzamel het zaad van de bolpapaver of slaapbollen om zelf te bepalen waar deze mooie eenjarige volgend jaar zal bloeien. Zaai waar jij ze wilt hebben in plaats van dit aan het toeval over te laten, want als ze zichzelf uitzaaien, zullen ze op onverwachte plekken in de border opduiken. Bolpapavers hebben het liefst volle zon en goed drainerende grond, dus het is een ideale plant voor een grindtuin of voor extra kleur in een zonnige border met struikachtigen.

Er zijn bedrijven die zaad van specifieke variëteiten *Papaver somniferum* aanbieden, mocht je specifieke kleuren willen. In een informele stijl of een cottagetuin voldoet kruisbestuiving van wat je al hebt, met als resultaat verschillende kleuren die uiteenlopen van wit en oudroze tot rood, roze en soms zelfs donkerpaars.

Als je dit najaar zaait, heb je volgend jaar eerder bloemen. Zaai in het voorjaar nogmaals voor bloemen die het overnemen van de eerste lichting.

STAP VOOR STAP Bolpapaverzaad winnen en zaaien

1 Zoek naar stengels met de klassieke zaadhoofden die goed droog zijn. Knip de stengels af en houd de bol rechtop zodat de zaadjes er niet uitvallen.

2 Laat de zaadhoofden in een papieren envelop zakken en schud ze leeg. Je kunt ze ook eerst op papier strooien en daarna in de envelop gieten. Bewaar op een droge plek.

3 Droog de lege zaadhoofden, want die staan prachtig in bloemstukken. Bind de stengels in bossen bij elkaar en hang die op een droge, geventileerde plek uit de zon.

4 Zaai dit najaar of volgend voorjaar rechtstreeks in de border. Hark het grondoppervlak goed los en zaai breedwerpig of in korte rijen.

**20
MINUTEN
OVER**

Zaai buiten een oosters slamengsel in een pot om later in het najaar smakelijke blaadjes te kunnen oogsten. Vul de pot met turfvrije potgrond, zaai dun op het oppervlak en bedek de zaden licht met gezeefde potgrond. Begiet met een fijne sproeikop en pas op dat de zaadjes niet wegspoeien. Laat het oppervlak niet uitdrogen.

Verschillende variëteiten zijn op verschillende momenten rijp.

Controleer of je appels rijp zijn

Test of je appels plukrijp zijn door er eentje met de goede kleur voor de betreffende variëteit beet te pakken en licht te draaien. Als het steeltje door het draaien gemakkelijk loslaat, is de appel rijp.

Je kunt ook geduldig wachten totdat er een paar van de boom vallen of, als het om handappels gaat, gewoon een hap nemen: is de smaak zoet genoeg, dan is de appel rijp. Zo niet, dan laat je ze gewoon nog wat langer hangen.

Oogst de eerste pompoenen

Het beste gebruik je een scherpe snoeischaar als je pompoenen van de planten wilt gaan knippen. Oogst ze met een zo lang mogelijke steel zodat je ze langer kunt bewaren. Bekijk ze goed, want pompoenen

zijn rijp wanneer ze niet meer glanzen, maar een doffe, stoffige tint hebben. De schil voelt stevig aan en de steel is dik, houtig en lastig door te knippen.

De vruchten aan dezelfde plant

zijn niet allemaal tegelijk rijp, dus waarschijnlijk moet je er een paar laten zitten en later oogsten. Pompoenen die je aan de plant hebt laten rijpen, worden namelijk een stuk lekkerder.

Het loof van pompoenen sterft eind zomer af, waardoor de vruchten volop zon krijgen en beter rijpen.

Snoei zomerframbozen

Het is tijd om de oude takken van zomerframbozen te verwijderen, maar laat een aantal nieuwe van dit jaar zitten, want die zullen volgend seizoen vrucht dragen. De oudere takken zijn doorgaans bruiner van

kleur. Snoei ze bij de basis af en verwijder ook rommelige nieuwe aanwas. Laat de sterkste nieuwe takken zitten, met minstens 10 cm tussenafstand, en bind die aan steunen zodat ze niet omvallen.

Verwijder oude takken voor een betere circulatie van licht en lucht.

Wees eekhoorns voor door regelmatig te testen of de oogst rijp is.

Controleer suikermais

Test of suikermais rijp is wanneer de kolven de goede grootte hebben en de pluimen bruin zijn geworden.

Trek voorzichtig een stukje schil naar beneden. De korrels van rijpe mais zijn heel geel en wanneer je er met je vingernagel in drukt, moet er melkkleurig sap uit komen. Is het sap transparant, dek de kolf dan weer af en wacht nog een paar dagen. Ze zijn het lekkerst als je ze meteen na de oogst bereidt.

Blijf prei veel water geven

Zorg ervoor dat prei goed groeit door deze maand extra water te geven. Als de grond uitdroogt, raken planten gestrest en dat vertraagt de groei.

Geef water door te gieten langs de plantenrij, op een paar centimeter van de stengels. Zo krijgen de zich uitspreidende wortels genoeg water. Doe dit aan weerszijden van de rij. Breng ook extra mulch aan, zodat het water minder snel verdampst, waardoor de grond langer vochtig blijft.

Prei heeft zeer ondiepe wortels en kan dus snel uitdrogen. Met een mulchlaag verdampt er minder vocht in de zon en hoeft je minder water te geven.

Checklist

- ☐ Bestel bomen en struiken met kale wortels die je na de zomer kunt planten.
- ☐ Aard koolplanten aan en druk goed aan zodat ze in de wind blijven staan.
- ☐ Verwijder kleine pompoenen, zodat de energie naar de grotere gaat.
- ☐ Verwijder oude bramen-takken die vrucht hebben gedragen en bind nieuwe scheuten aan.

Verwijder fruit met vruchtrot

Controleer pruimen, kersen, perziken, peren en appels op vruchtrot. Deze schimmel dringt de vruchten binnen via wonden die door vogels, fruitmotten en wespen zijn gemaakt. Pluk de aangetaste vruchten zodra je ze ziet en gooi ze bij het gft-afval. Laat de vruchten niet rotten aan de boom of op de grond eronder. Daar zal de schimmel overwinteren, waardoor de sporen zich in het voorjaar weer kunnen verspreiden.

Vruchtrot verspreidt zich snel, vooral bij nat weer.

STAP VOOR STAP Nieuwe aardbeienplanten maken

Als een oud aardbeienbed wat vermoeid raakt, kun je gratis nieuwe planten maken. Aardbeienplanten vermeerderen zichzelf door middel van uitlopers die zich over de grond verspreiden, wortels ontwikkelen en kleine planten worden. Ze krijgen dan nog steeds waardevolle voedingsstoffen en water van de moederplant. Volg deze stappen eind zomer, dan heb je volgend jaar een nieuwe partij levenskrachtige babyplanten.

1 Vul een paar kleine potten met turfvrije potgrond of goede tuinaarde en graaf ze dicht bij de moederplant in de grond.

2 Pin een sterke uitloper vast in de pot met een stukje gebogen draad. Je kunt hier ook een paperclip voor gebruiken.

3 Geef water en laat hem niet uitdrogen in de zon. Zodra hij sterke wortels heeft, kun je hem van de moederplant afknippen.

Knip met de punt van een snoeischaar oud varenloof dicht bij de grond af.

Verwijder ongewenst onkruid uit het gazon

Gebruik een onkruidsteker of smal tuinschepje om onkruid selectief uit te steken. Doorzoek het gazon systematisch. Verwijder het onkruid dat het omringende gras verstikt en verzamel het in een emmer.

Je kunt ervoor kiezen om sommige planten te laten staan, zoals ereprijs en klaver, om meer bestuivers aan te trekken. Maar voor een glad, strak gazon zul je helaas al het onkruid moeten verwijderen.

Eventuele grote kale plekken die hierdoor ontstaan, kun je opnieuw inzaaien nu de nog warme grond een snelle ontkieming en groei bevordert.

Verwijder onkruid met penwortels met wortel en al, anders komt het terug.

Fatsoeneer groenblijvende varens

Verwijder oude bladeren van groenblijvende varens, zodat ze ook in de winter mooi blijven. De nieuwste bladeren ontspruiten aan het midden

van de plant, dus de oudste bevinden zich aan de buitenkant en zijn misschien al op de grond gevallen. Snoei ze helemaal tot de basis terug en pas

op dat je de nieuwe aanwas van dit jaar niet beschadigt. Gooi het snoeiafval op de composthoop of haksel het en doe het bij verterende bladaarde.

Muurbloemen zorgen voor veel kleur en geur in het voorjaar, en slaan in september goed aan.

Plant muurbloemen

De grond is nog warm en wordt weer vochtiger, dus zet nu de muurbloemen die je in juni in de kas hebt gezaaid op zijn definitieve plek in de tuin.

Geef de planten een dag voor het verplanten royaal water. Graaf ze uit met een zo groot mogelijke wortelkluit en plant ze zo snel mogelijk, 20 cm uit elkaar. Ze hebben zon en lichte, goed drainerende grond nodig. Na het verplanten geef je weer water en mulch je ze. Bescherm de planten ook tegen hongerige konijnen of andere vraatzuchtige dieren.

Checklist

- ☐ Bemest gazons met speciale najaarsmest.
- ☐ Geef planten in de kas minder water nu de avonden koeler worden en de groei vertraagt.
- ☐ Oogst rode bieten ter grootte van een tennisbal. Draai het loof eraf en minimaliseer de kans op vlekken door de lange, dunne 'neus' eraan te laten zitten.
- ☐ Bescherm pas geplante bollen tegen muizen met gaas met een maasgrootte van 6 mm.

STAP VOOR STAP Volwassen vormplanten uitplanten

Taxus, andere coniferen en buxus zijn mooie vormplanten die een beplanting een extra dimensie geven. De grond is nog warm en het weer zacht, dus is dit de goede periode om grote exemplaren te planten. Wortelgroei is cruciaal om er zeker van te zijn dat de planten de winter overleven, dus meng beendermeel door de grond en zorg ervoor dat de wortelkluit voor het uitplanten goed nat is.

1 Graaf een gat dat net zo diep en anderhalf keer zo breed is als de wortelkluit. Maak de grond op de bodem los en giet er royaal water in. Meng zorgvuldig wat potgrond door de aarde.

2 Haal de pot van de wortelkluit. Als de wortels onderin in cirkels langs de potwand zijn gegroeid, maak je ze met je vingers voorzichtig los voordat je de plant in het midden van het gat laat zakken.

3 Vul de ruimte rond de wortelkluit met aarde en druk die steeds aan, zodat de plant stevig komt te staan. Zorg ervoor dat het punt waar de stam uit de oude potgrond kwam net boven de grond ligt.

4 Geef royaal water om de wortelkluit en omringende grond te doordrenken. Doe dit minimaal een keer per week totdat de temperaturen dalen.

Snoei slappe stengels van daglelies

Win wat ruimte in de border door de stengels van daglelies die onder het gewicht van hun zaadhoofden zijn omgevallen terug te knippen. Snoei ze terug tot de grond en knip, als je toch bezig bent, ook verwelkende, slappe bladeren weg.

Laat alleen de meest rechte stengels staan. Het resterende loof zal op natuurlijke wijze afsterven om de wortels te voeden en wat energie op te slaan om de scheuten van volgend jaar van voldoende voedsel te voorzien.

Nu je alles goed ziet, kun je ook meteen het onkruid verwijderen dat zich schuilhield onder de omgevallen plantendelen.

Snoei zo dicht mogelijk bij de grond om lelijke stompen te voorkomen.

Volgende maand

- ☐ Zaai dunne of kale plekken in het gazon opnieuw in.
- ☐ Snoei en fatsoeneer ramblerrozen, waarbij je een paar oudere stengels weghaalt.
- ☐ Splits overvolle rabarberpollen en mulch rond de kronen.

Gardeners' World

Klantenservice

Wil je abonnee worden of heb je vragen over je abonnement? Op onze website vind je antwoord op de meeste vragen.

www.gardenersworldmagazine.nl/contact

Telefoon

We zijn er maandag tot vrijdag van 09.00 tot 17.00 uur om je vragen te beantwoorden.

+31 (0)24-2027827

E-mail

Stel je vraag eenvoudig per e-mail aan een van onze service medewerkers.

**klantenservice@
gardenersworldmagazine.nl**

Wist je dat je tegenwoordig eenvoudig zelf je adres kan wijzigen?

Ga naar www.gardenersworldmagazine.nl/adreswijzigen om je nieuwe adres door te geven. Het nieuwe adres wordt vervolgens automatisch in ons systeem gewijzigd.

Abonnementsinformatie

Gardeners' World kost € 6,99 per nummer. De abonnementsprijs is in Nederland € 69,- en in België € 72,- (12 nummers). Deze prijs geldt bij betaling per automatische incasso. Voor betaling via een (digitale) factuur geldt een toeslag van € 2,50. Je kunt eenvoudig een machtiging afgeven via www.magazineshop.nl/machtigen. Abonnementen worden automatisch verlengd, tenzij anders vermeld. Het opzeggen van een abonnement kan eenvoudig telefonisch via +31 (0)24-2027827 of per mail via klantenservice@gardenersworldmagazine.nl.

Copyright

BBC Gardeners' World magazine is published by F&L Media B.V. under licence from BBC Studios, Television Centre, Wood Lane, London W12 7TQ. The Gardeners' World logo and the BBC Blocks are the trade marks of the British Broadcasting Corporation. Used under licence. © Immediate Media Company Limited. All rights reserved. Reproduction in whole or part prohibited without permission.

Gardeners' World

Managing Director – Catriona Bolger
Head of Content – Kevin Smith

BBC Studios, UK Publishing

Chair, Editorial Review Boards: Nicholas Brett
Managing Director, Consumer Products and Licensing - Stephen Davies
Director, Magazines and Consumer Products - Mandy Thwaites
Compliance Manager - Cameron McEwan
UK.publishing@bbc.com
www.bbcstudios.com

Immediate Media Co Ltd

Chairman – Martin Weiss
CEO – Tom Bureau
Director of International Licensing and Syndication – Tim Hudson
International Partners Manager – Molly Hope-Seton

Alle rechten van dit materiaal behoren toe aan Immediate Media Co. Limited en mogen niet worden herdrukt of hergebruikt, in welke vorm dan ook, zonder uitdrukkelijke schriftelijke toestemming. Het auteursrecht op deze uitgave en op daarin verschenen artikelen wordt door de uitgever voorbehouden. Het verlenen van toestemming tot publicatie in de gedrukte uitgave houdt in dat de auteur de uitgever, met uitsluiting van ieder ander onherroepelijk machtigt de bij of krachtens de auteurswet door derden verschuldigde vergoedingen voor kopiëren te innen en dat de auteur alle rechten overdraagt aan de uitgever, tenzij anders bepaald. Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen, vermenigvuldigd of gekopieerd zonder uitdrukkelijke schriftelijke toestemming van de uitgever. De uitgever stelt zich niet aansprakelijk voor eventuele onjuistheden die in deze uitgave zouden kunnen voorkomen.

Gardeners' World is een uitgave van F&L Media B.V.

in licentie van BBC Studios

Hoofdredactie

Anne Wiegers

Redactie

Iona van den Dries, Jos Heijmans,
Helga Kluiter en Linda Passies

Met medewerking van

Berthe Bogers, Milly Born,
Jaap Molenaar (De Bijenstichting),
Stichting NL Bloeit! en redactie
Gardeners' World UK

Art director

Nick Groenewold

Vormgeving

Mylène Nales, Tom Gerrits,
Susan Gerbrands-Derksen
en Ellen Willemsen

Sales

Gavin Woesthoff
+31 (0)6 20 50 98 54
gwoesthoff@fnl.nl

Marketing

Anouk Tolboom
+31 (0)24 24 04 595
atolboom@fnl.nl

Drukkerij

Senefelder Misset Doetinchem B.V.

Vragen aan de redactie

Heb jij opmerkingen, suggesties
of vragen aan de redactie?
redactie@gardenersworldmagazine.nl

Nieuwsredactie / Pers

redactie@gardenersworldmagazine.nl
of adresgegevens zie hieronder o.v.v.
F&L Media, redactie Gardeners' World

Bezoekadres F&L Media

Jonkerbosplein 52, 6534 AB Nijmegen

september Groeigids

Met ons handige overzicht kies je de beste gewassen om nu te zaaien, planten en oogsten.

Binnen zaaien **Buiten planten/zaaien** **Oogsten**

De beste keuzes voor september		jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
	Aardbeien De polyfenolen in aardbeien kunnen ondersteunen tegen de effecten van aandoeningen zoals hartaandoeningen, diabetes en kanker.												
	Tips Bescherm tegen slakken door in potten of hangmanden te planten, maar laat de aarde niet uitdrogen. Plant ↓ met de kroon net boven de grond Afstand ↔ 38 cm uit elkaar ↗ 75 cm tussen rijen												
	Broccoli Deze groente is een prima bron van voedingsstoffen die goed zijn voor de botten, waaronder calcium, fosfor en vitamine K.												
	Tips Als de hoofdstronk geoogst is, gaan de zijscheuten door met produceren van kleinere stronkjes. Zaai ↓ 2 cm diep Afstand ↔ 30 cm uit elkaar ↗ 45 cm tussen rijen												
	Frambozen Deze heerlijke bessen kunnen helpen om de bloedsuikerspiegel te reguleren. Ze bevatten weinig calorieën en veel beschermende plantaardige stoffen en vezels.												
	Tips Geef het eerste jaar regelmatig water en mulch ze elk najaar met tuincompost. Plant ↓ op dezelfde hoogte als voorheen Afstand ↔ 35-45 cm uit elkaar ↗ 1,5-2 m tussen rijen												
	Knoflook Goed voor het hart en een bron van kalium en vitamine C. Pers of snipper en voeg toe tegen het einde van het koken voor een optimaal effect.												
	Tips Plant tenen dieper in lichte grond. Geef vanaf februari een universele voeding en knip bloemknoppen die verschijnen weg. Plant ↓ 2 cm diep Afstand ↔ 18 cm uit elkaar ↗ 30 cm tussen rijen												
	Rucola Bron van kalium, foliumzuur en vitamine C, waardoor de blaadjes meer geven aan je salades dan enkel een smaakvolle bite.												
	Tips Rucola blijft de hele winter bladeren produceren als je de planten vanaf oktober beschermt met vliesdoek of cloches. Zaai ↓ 1 cm diep Afstand ↔ 15 cm uit elkaar ↗ 15 cm tussen rijen												
	Snijbiet 'Perpetual Spinach' Ook doorlevende spinazie genoemd. Makkelijk te kweken en een krachtig gewas. Rijk aan vitamine C en foliumzuur, wat je energieniveau een boost kan geven.												
	Tips Zaai nu en overwinter de jonge planten onder vliesdoek om vanaf het vroege voorjaar te genieten van rijke oogsten. Zaai ↓ 2,5 cm diep Afstand ↔ 20 cm uit elkaar ↗ 45 cm tussen rijen												
	Uien Boordevol actieve plantaardige stoffen. Ze ondersteunen het hart en de spijsvertering.												
	Tips Zaai zaden deze maand buiten op een warme, zonnige plek in fijngehakte grond. Dun zaailingen uit in het voorjaar. Zaai ↓ 1,5 cm diep Afstand ↔ 8 cm uit elkaar ↗ 38 cm tussen rijen												
	Winterpostelein Een frisse toevoeging aan winterse salades en boordevol immuunondersteunende vitamine C en bètacaroteen, die infecties kunnen helpen bestrijden.												
	Tips Alle delen (behalve de wortels) zijn eetbaar. Lekker in salades. Zaai regelmatig kleine partijtjes in potten of in de vollegrond. Zaai ↓ 1 cm diep Afstand ↔ 15 cm uit elkaar ↗ 23 cm tussen rijen												
	Winterradijzen Bieden immuunversterkende vitaminen en waardevolle fytonutriënten, waaronder quercetine en ferulinezuur.												
	Tips Zaaien in halfschaduw en houd de grond vochtig. Oogst de wortels als ze 4-5 cm in diameter zijn. Zaai ↓ 1 cm diep Afstand ↔ 23 cm uit elkaar ↗ 30 cm tussen rijen												
	Zwarte bessen Hebben een hoog vitamine C-gehalte, maar zitten ook boordevol andere plantaardige stoffen die ons immuunsysteem helpen ondersteunen.												
	Tips Zwarte bessen die je in potten hebt gekocht uitplanten van de herfst tot de lente, of koop nu planten met kale wortel. Plant ↓ 5 cm dieper dan voorheen Afstand ↔ 2 m uit elkaar ↗ 2 m tussen rijen												

Volgende maand

Het oktobernummer ligt vanaf **26 september** in de winkel.

De kracht van inheems

**Bestel hem
vóór 8 september
met gratis
verzending!**

Ga naar gardenersworldmagazine.nl/voorverkoop

Geniet van alles wat de herfst te bieden heeft met Monty's actieplan.

Alles over de ambachtelijke plantenmarkt op landgoed De Wiersse op 1 oktober.

Carol stelt haar favoriete voorjaarsbollen aan je voor.

FOTO'S: LIESBETH DISBERGEN, JASON INGRAM

**Gardeners'
World**

**Mis geen
nummer meer!**

Ga naar www.gardenersworldmagazine.nl/abo
of bel gratis naar **+31 (0)24 2027 827**

Neem nu een abonnement en krijg voortaan elke uitgave van Gardeners' World automatisch in je brievenbus.

HENCHMAN®

DÉ ULTIEME TUINLADDER

Ongelijke grond, verschillende hoogtes en een combinatie van zachte en harde bodem: de tuin heeft verschillende uitdagingen waar een gewone ladder geen goede oplossing voor heeft.

Een **HENCHMAN Tripod Ladder** is ontworpen om je veilig, stabiel en zelfverzekerd te laten werken. De verhoogde stabiliteit geeft je het vertrouwen om op hoogte te werken en maakt het trimmen van heggen en het snoeien van bomen makkelijk. Als je hem eenmaal hebt, zou je willen dat je hem eerder had aangeschaft.

Door het lichtgewicht ontwerp van de **HENCHMAN Tripod Ladder** is het prettig om hem te tillen en te gebruiken – perfect voor de lastig bereikbare klusjes in je tuin en in huis.

1. VEILIG WERKEN

Elk van de drie poten kan individueel versteld worden voor complete stabiliteit op ongelijke ondergronden.

2. COMFORTABEL WERKEN

De ingebouwde platformtrede en hoge leuning zorgen ervoor dat je makkelijk handsfree kunt werken.

3. ZELFVERZEKERD WERKEN

De klauwvormige voeten van de ladder zorgen voor extra stabiliteit op zachte ondergronden. De gratis rubberen voetjes houden je stabiel op harde ondergronden, zowel binnen als buiten.

PRIJZEN V.A. € 349 • MATEN 1,8 - 4,8 M

GRATIS VERZENDING • 5 JAAR GARANTIE

"Kwalitatief hoogwaardige producten die ervoor zorgen dat je met vertrouwen werkt op hoogtes!" Daniel. G

2,4 M
3 VERSTELBARE
POTEN

**DE ONGEËVENAARDE
VEILIGHEIDSKENMERKEN
VAN DE HENCHMAN
TRIPOD LADDER ZIJN
ONDER MEER:**

4,9 ★★★★★
Op basis van meer dan 3000 reviews in het VK

NEEM ZELF EEN KIJKJE!

Scan de QR-code om meer te weten te komen over alle HENCHMAN-ladders

BESTELLEN OF MEER INFORMATIE:

www.henchman.nl

Wil jij Monty live meemaken?

5 dagen

595,-

halfpension

Dat kan! Ga mee op een fantastische tuinreis naar het Gardeners' World Live Event in Groot-Brittannië!

ONTDEK HET PARADIJS VOOR TUINLIEFHEBBERS

Het belooft een onvergetelijke reis vol bloemenpracht, inspirerende groene ontwerpen en buitengewone groenexpertise te worden. Naast dit unieke evenement, dat plaatsvindt in een prachtige locatie in het hart van de natuur, zie je ook een aantal fantastische tuinen gelegen in het graafschap Shropshire. Net naast Wales gelegen kent dit gebied een echte plattelandssfeer, met kleine stadjes, smalle straatjes, vakwerkhuisjes en prachtige tuinen. Je maakt een uitstapje net over de grens met Wales, waar je het bijzondere Powis Castle bezichtigt.

Praktische informatie

- Datum: 13 t/m 17 juni 2024
- Prijs: € 595,- p.p. op basis van een halfpension in een 2-persoonskamer
- 4 overnachtingen in viersterrenhotel Mercure Telford Centre
- Overtocht naar Engeland per ferry (Frankrijk – Dover)
- Vouchers voor hapje en drankje op ferry (zowel heen als terug)
- Welkomstdrankje in het hotel
- 4 maal ontbijt
- 3 maal 3-gangen buffet in het hotel met aansluitend koffie/thee
- 1 maal diner in een Engelse pub
- Begeleiding door deskundige chauffeur
- Reis per luxe Comfort Class touringcar met minibar, toilet en airconditioning
- Excl. tuin-entrees (ca. € 90,-, incl. ticket Gardeners World Live event)
- Met bezoek aan: Gardeners' World Live Event, Dorothy Clive Garden, Hodnet Hall Gardens, Wollerton Old Hall, stadsbezoek Shrewsbury en Powis Castle and Garden.

Deze reis is dé plek om nieuwe
plantsoorten te ontdekken!

KUPERS TUINREIZEN

Ga voor meer informatie en boeken naar
www.kuperstuinreizen.nl/gardenersworld